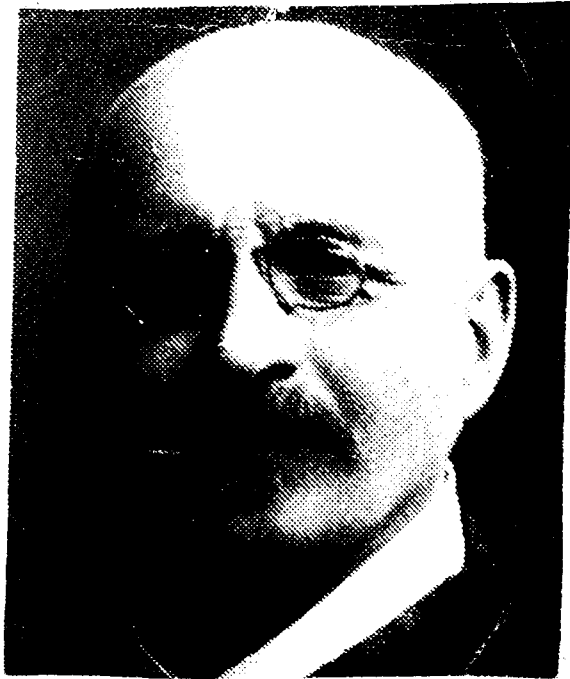

HELI LOIKKANEN

1774

HARMAA EMINENSSI

Erkki Reijosen poliittinen toiminta Suomen historian murrosvuosina
1891-1923

Suomen historian pro gradu-tutkielma
Jyväskylän yliopistossa
historian laitoksella
heinäkuussa 1999

SISÄLTÖ

1. JOHDANTO	1
1.1 KUKA OLI ERKKI REIJONEN?	1
1.2 TUTKIMUSTEHTÄVÄ	3
1.3 LÄHTEET	6
2. OSAKUNNASTA PÄIVÄLEHTEEN 1886-1898.....	10
2.1 REIJOSEN OPINTIEN ALKU JA YLIOPPILASAIKA.....	10
2.2 “PIKKU-TIETO” YDINRYHMÄÄN	14
2.3 KITUPIIKKI TALOUDENHOITAJANA.....	21
3. VENÄLÄISTÄMISTOIMIEN PURISTUKSESSA 1899-1905.....	24
3.1 “TAIDATTE OLLA LUVATTOMILLA TEILLÄ...”.....	24
3.2 “JÄÄKÄÄ KOTIIN...”	31
3.3 RIKKIAMMUTTUA SUOLTA JA SAPELIN KALISTELUA.....	35
4. SUURLAKON PYÖRTEISSÄ 1905.....	40
4.1 “PUNAISTA RUSETTIA EN RINTAANI PANE!”.....	40
4.2 KAHDEN VETURIN VOIMALLA VÄLIAIKAISEEN HALLITUKSEEN	42
4.3 TOIMINTA SUURLAKON JÄLKEEN.....	46
5. PALUU POLITIIKKAAN 1917-1919	50
5.1 TALOUSPÄÄLLIKKÖ SISÄLLISSODAN JALOISSA	50
5.2 NIMITYS.....	55
6. SUURIA ODOTUKSIA JA PETTYMYKSIÄ - 1920	60
6.1 LÄHETILÄÄN VÄHÄINEN VARSII JA MERKITSEVÄÄ HYMYÄ.....	60
6.2 SOUTAMISTA JA HUOPAAMISTA MAA-ASIOISSA JA KAUPPASOPIMUKSESSA.....	62
6.3 DIPLOMATIAA JA KUIVIA KEKKEREITÄ	66
7. PAIKKA AURINGOSSA - 1921	70
7.1 KOHTALOKAS PUHE.....	70
7.2 VIRON HALLITUSMIEHILLÄ JOTAIN ERIKOISTA MIELESSÄ	72
7.3 LÄHETILÄS REIJONEN	75
7.4 ITÄ-KARJALAN PUOLESTA	78
8. TAKAISIN VARJOON - 1922	83
8.1 KAUPPASOPIMUS JA VÄINÄMÖINEN.....	83
8.2 RETTELÖINTIÄ MAA-ASIOISSA	85
8.3 PERSONA NON GRATA.....	88
8.4 AJOJAHTI ULKOMINISTERI HOLSTIA VASTAAN.....	90
8.5 I AM A VERY HATED MAN.....	92
9. HARMAA EMINENSSI.....	98

LÄHTEET

1. JOHDANTO

1

1.1 KUKA OLI ERKKI REIJONEN?²

Emil Erkki Reijonen syntyi 18.5.1869 Nurmeksessa. Isä oli Nurmeksen ensimmäinen maakauppias ja maanviljelijä Heikki Wille Reijonen. Erkki syntyi Heikki Reijosen toisesta avioliitosta Kaisa Liisa Sopalan kanssa. Hän avioitui Lyyli Westerlundin kanssa vuonna 1896. He saivat neljä lasta.

Erkki Reijonen kirjoitti ylioppilaaksi vuonna 1886 ja valmistui filosofian kandidaatiksi 1891. Hän teki vuosisadan vaihteessa useita opintomatkoja mm. Viroon ja Egyptiin. Reijonen toimi monissa eri tehtävissä toimittajan työstä toimitusjohtajan vakanssiin ja kuului useisiin johtokuntiin, joissa oli välillä puheenjohtajanakin, esimerkiksi Tampereen nuorsuomalaisessa Kunnallisklubissa ja Tampereen Sanomissa.

Vuosisadan ensimmäisinä vuosina Reijonen osallistui aktiivisesti politiikkaan ja oli poliittisesti sitoutunut Nuorsuomalaiseen puolueeseen toimien piirihallituksen jäsenenä ja ajoittain puheenjohtajanakin. Ensimmäisenä sortokautena (1899-1905) hän toimi Tampereen seudun kagaalin puheenjohtajana ja rahastonhoitajana. Vuosien 1905-1906 ylimääräisillä valtiopäivillä hän edusti Tamperetta porvariston jäsenenä.

¹ Kansikuva: Erkki Reijonen (1869-1840), Jyväskylän Lyseo 1858-1983. Jyväskylä 1983.

² Aikalaiskirja, s. 548-549.

Reijonen hallitsi useita vieraita kieliä ja hän tekikin lukuisia suomennoksia. Hän julkaisi myös tutkimuksen Nurmeksen murteesta (1893) ja yhteiskunnallisesta liikkeestä ulkomailla (1899). Hänen erikoisharrastuksenaan olivat oikeakielisyys sekä heimokansa-asiat, jotka osaltaan vaikuttivat hänen urakehitykseensä.

Ajan kuluessa Reijosen poliittinen sidonnaisuus ja kiinnostus politiikkaan alkoi heiketä ja myöhempiä Reijosen toimia voidaan luonnehtia puolueettomiksi. Lähinnä häntä kuitenkin oli edistyspuolue, mikä johtui nuorsuomalaisesta taustasta. Hän siirtyi talouselämään toimien Tampereen Puuvillateollisuus Oy:n pääkirjantähtäjänä (1900-1916) ja Itä-Suomen Kutomo Oy:n toimitusjohtajana (1916-1919).

Syksyllä 1919 Erkki Reijonen nimitettiin Viroon Suomen Tallinnan vakituiseksi edustajaksi. Vuosina 1920-1921 hän toimi asianhoitajana ja vuodesta 1921 vuoteen 1923 virallisena lähettiläänä sekä vastasi myös Latvian asioista vuodesta 1922 lähtien.

Lähettilään tehtävistä luovuttuaan hän jatkoi ulkoministeriön palveluksessa arkistopäällikkönä. Tässä virassa hän toimi, kunnes jäi eläkkeelle vuonna 1936. Erkki Reijonen kuoli toukokuun 4. päivänä 1940.

1.2 TUTKIMUSTEHTÄVÄ

Tässä tutkimuksessa käsitellään Erkki Reijosen osallistumista valtakunnan politiikkaan vuosina 1891-1923. Erityisesti on tarkoitus tutkia miten ja miksi Reijonen astui mukaan poliittiseen elämään ja hänen toimintaansa siinä Suomen historian murrosvuosina. Miten esimerkiksi fennomanian nousu, ensimmäinen sortokausi, Suomen itsenäistyminen ja vuoden 1918 tapahtumat vaikuttivat Reijosen toimintaan? Samalla selvitetään millainen persoona Reijonen oli politiikkona ja diplomaattina sekä Reijosen roolia Suomen 1920-luvun vaihteen ulkopolitiikassa.

Tutkimuksen aikarajauksena ovat vuodet 1891-1923, johon ajankäyttöön sijoittuu Reijosen aktiivisin osallistuminen poliittiseen elämään. Tutkimuksen alussa käsitellään myös nuoren Reijosen aatemaailmaa ja ihanteita, jotka muovasivat hänen myöhempää toimintaansa.

Tutkimustehtävän ratkaisemiseksi on käytettävä elämäkerrallista lähestymistapaa. Kyse ei ole kokoelämäkerrasta, joten tutkittavasta henkilöstä selvitetään piirteet, joilla on merkitystä käsiteltävän aiheen kannalta.

Kukaan ihminen ei kasva ja toimi erillään aikansa elämästä. On siis tärkeää selvittää Reijosen suhdetta aikansa yhteiskuntaan ja hänen vaikutusmahdollisuuksiaan siinä. Tutkimuksen kohdehenkilöä on kuljetettava kohdetta huomattavasti laajemmassa ympäristössä, jonka muodostavat ne olosuhteet ja asiat, joita tutkitun

henkilön toiminta sivuaa. Ilman tätä taustaa on vaikeaa selvittää mistä toiminnassa on ollut kyse ja mitä se on merkinnyt tutkittavalle henkilölle.³ Tutkimuksen tarkoituksena on selvittää menneisyyden tapahtumien inhimillinen toiminta mielekkäänä rakennekokonaisuutena eli selvittää motiivit, joiden perusteella ihminen tekee ratkaisunsa eri vaihtoehtojen välillä.⁴ Tärkeää on myös huomioida tutkittavan läheisyydessä toimivien ryhmien ja henkilöiden vaikutus. Reijosta lähestytään siten yksilönä, nuorsuomalaisena, sanomalehtimiehenä, aktivistina, poliitikkona ja diplomaattina. Tutkimus on siis osa poliittisen historian, diplomatian historian ja kansainvälisten suhteiden tutkimista.

On luonnollista seurata henkilön elämää kronologisessa järjestyksessä. Ei kuitenkaan ole syntyvän kuvan kannalta edullista jos kaikkiin henkilön elämänvaiheisiin kiinnitetään yhtä paljon huomiota. Elämää ei tule tarkastella tasaisesti kulkevana virtana sarjana niin ulkoisia kuin sisäisiäkin muutoksia, jotka tiivistyvät joihinkin keskuskohtiin. Tutkimuksen aluksi onkin selvitettävä Erkki Reijosen koko elämänkaari ja sen jälkeen jäseneltävä se osiin, joista kukin nostaa jonkin jakson hänen elämästä selvemmin esille. Tällä tavoin ei vielä kuitenkaan päästä tarpeeksi syvälle henkilökuvan luomisessa. Kun aluksi on selvitetty niiden toimien ja tehtävien luonne, joita Reijonen on hoitanut, on sen jälkeen selvitettävä mitä tiettyjen tehtävien suorittaminen on hänelle merkinnyt, miltä

³ Renvall 1983, 249-251.

⁴ Nevakivi & Hentilä & Haataja 1993, 174.

kannalta hän on niihin tarttunut ja mihin tavoitteisiin hän on niillä tähdännyt.⁵

Tutkimuksen tulee myös luoda mahdollisimman elävä ja todenmukainen kuva Erkki Reijosen persoonasta ja luonteesta. Jokainen tutkittava on yksilö ja häntä on siten kohdeltava yksilönä. Tämä ei kuitenkaan ole helppo tehtävä, koska lähteiden perusteella luotu kuva jää usein vajaaksi.⁶

Tärkeää on pitää tutkimus todellisen ajan puiteissa, antaa henkilön “hengittää omaan tahtiinsa”, välttää toisen ajan arvioiden esittämistä tai edes jälkiviisauden kaikuja. Täytyy pohtia ja kuvitella millaisia asioiden on täytynyt olla, mutta olla samalla tietoinen omasta rajoittuneesta näkökulmastaan ja historian vääristävästä linseistä. Käymällä keskustelua kohteen kanssa voi saada järkeä elämän moniin satunnaisiin suunnanmuutoksiin. Loppujen lopuksihan kaikki tapahtunut on yksinkertaisesti inhimillistä.

⁵ Renvall 1983, 240-241.

⁶ Roiko-Jokela 1997a, 272, Uino 1985, 52.

1.3 LÄHTEET

Kun tarkastellaan jonkun henkilön varhaisia elämänvaiheita, muuta tutkimuskirjallisuutta aiheesta harvoin löytyy. Poikkeuksen muodostavat eräät todella merkittävät ja kuuluisat henkilöt, joihin Erkki Reijonen ei kuitenkaan lukeudu. Reijosen opiskeluaajan aatemaailmaa kuvaavat parhaiten Savo-Karjalaisen osakunnan historiat. Suurimman hyödyn sortokausista kertovasta tutkimuskirjallisuudesta saa Eino Parmasen 4-osaisesta kirjasarjasta "Taistelujen kirja", joista on käytetty osia I ja IV. Parmanen kertoo jonkin verran myös Reijosen vaiheista sortovuosina, mutta harmillisesti nekin tiedot perustuvat lähes sanatarkasti Reijosen antamiin haastattelutietoihin, joita on käytetty tämän tutkimuksen eräänä lähteenä. Asevelvollisuuskysymystä ja niiden vastaista lakko-toimintaa on valaissut Antti Kujalan teos "Venäjän hallitus ja Suomen työväenliike 1899-1905".

Myöskin lähettiläsaikaa tutkittaessa tutkimuskirjallisuus jää vähiin. Suomalaisista diplomaateista ja ulkomaanedustuksesta on tehty lukuisia tutkimuksia; kokonaisesityksiä sekä elämäkertoja ja henkilökuvauksia. Erkki Reijosesta ei kuitenkaan ole tehty tutkimusta. Hän esiintyy tosin useissa teoksissa, jotka käsittelevät ulkopoliittikan suuntauksia Baltian maihin ja Itä-Eurooppaan, mutta yleisesti tutkimuskirjallisuus on jättänyt huomiotta Reijosen merkityksen Suomen ja Viron suhteille. Tämän työn osuuden kannalta tärkein tutkimus on Heikki Roiko-Jokelan väitöskirja "Ihanteita ja Reaalipolitiikkaa. Rudolf Holstin toiminta Baltian maiden kansainvälisen de jure-tunnustamisen ja reunavaltioyhteis-

työn puolesta 1918-1922. Suomen ja Viron suhteiden valaisemisessa tärkeänä osana ovat olleet Kalevi J. Holstin “Suomen ulkopolitiikka suuntaansa etsimässä 1918-1922” ja Seppo Zetterbergin väitöskirja Suomen ja Viron poliittisista suhteista 1917-1919.

Tärkeimmän lähderyhmän henkilöhistoriallisissa tutkimuksissa muodostavat kohdehenkilön itsensä tuottama kirjallinen materiaali, kirjoitukset, muistelmat jne. Ne ovat tämän tutkimuksen lähtökohtina. Erkki Reijonen on kirjoittanut muistelmansa toiminnastaan Päivälehden toimituksessa Päivälehden/Helsingin Sanomien 40-vuotisjuhlavuoden kunniaksi. Ne on julkaistu “Päivälehden muisto” -nimisessä juhlakirjassa, jossa on muidenkin Päivälehden perustamisessa ja sen alkuvuosina mukana olleiden henkilöiden muistelmia.

Toisen tärkeä lähderyhmän henkilöhistoriallisissa tutkimuksissa muodostavatkin muiden ihmisten mielipiteet tutkittavasta henkilöstä. Tähän tutkimukseen ei kuitenkaan ole käytetty muiden Reijosen aikalaisten kokoelmia. Ainoastaan mukana on eräitä muistelmia, joiden anti jää valitettavasti Reijosen osalta olemattomaksi.

Ensimmäisen sortovuoden aikaisista vaiheistaan ja toiminnastaan kansallisessa vastarintajärjestö kagaalissa Reijonen on antanut haastattelun vuonna 1933. Tämä haastattelu löytyy puhtaaksikirjoitettuna ja osittain Reijosen itsensä jälkeinpäin korjaamana Eino Parmasen kokoelmasta kansallisarkistosta. Lisää valaistusta tähän aikaan tapahtuvaan Reijosen toimintaan antaa Helsingin yliopiston

kirjastossa oleva Erkki Reijosen kirjekokoelma, joka kattaa vuodet 1901-1904.

Reijosen Tallinnan vuosille tärkein lähdeaineisto ovat Tallinnan lähetystön päiväkirjat sekä hänen ulkoministeriölle lähettämänsä raportit. Päiväkirjoihinsa Reijonen on lähes päivittäin merkinnyt muistiin päivän tapahtumat ja niitä lukemalla saakin hyvän kuvan lähettilään arkipäivästä. Hedelmällisintä antia ovat kuitenkin Reijosen omat ajatukset ja tuntemukset, joita hän tilittääkin päiväkirjoissaan runsaasti. Paljon jää silti luettavaksi rivien välistäkin.

Koko tutkittavan ajanjakson ajalta on käyty läpi Erkki Reijonen kirjeenvaihto ym. hänen yksityiskokoelmastaan löytyvä aineisto. Kirjeenvaihdon seuraaminen oli tutkijan kannalta mielekästä, sillä Reijonen on säilyttänyt kopiot myös lähettämistään kirjeistä. Toisaalta kirjeenvaihto painottuu lähinnä perhe-elämään.

Nämä tuntuisivat ensinäkemältä aivan erinomaisilta lähteiltä tutkimustehtävää silmälläpitäen. Muistelmina ne ovatkin kertovia ja hyvin tarkkoja. Ongelmana kuitenkin on, ettei mitään muuta lähettä löydy tukemaan Reijosen kertomuksia. Esimerkiksi muut "päivälehteläiset" eivät omissa muistelmissaan mainitse sanallakaan Erkki Reijosta ihmisenä tai mitään hänen toiminnastaan. Muutenkin Reijosen toimenkuvaa on hankalaa kartoittaa Päivälehten numeroiden kautta koska tuolloin ei vielä merkitty artikkeleihin tai yleensäkkään mihinkään kirjoitukseen tekijän nimeä. Mistään ei käynyt selville, mitkä jutut olivat Reijosen kynästä lähtöisin

ja mitkä eivät. Itse muistelmista saatujen vihjeiden perusteella löytyi muutamia artikkeleja mutta nekin jäivät todella vähäisiksi.

Vielä hankalampi tilanne on haastattelun kohdalla. Missään kagaalin papereissa tai kagaalista kirjoitetuissa historiikkeissa ei Reijosta mainita tai jos mainitaan niin yleensä vain nimenä listassa, esimerkiksi J. N. Reuter kaksiosaisessa teoksessaan "Kagalen" mainitsee Reijosen vain kerran alaviitteessä. Koska muuta tutkimusta tai lähteistöä ei Reijosen sortovuosien aikaisesta toiminnasta ole, tämä osuus tutkimuksesta rakentuukin haastattelun pohjalle. Tietysti on huomattava että Reijonen on antanut haastattelunsa parikymmentä vuotta tapahtumien jälkeen, joten haastattelun hieman epäselkeitä tai hatariin muistikuviiin perustuvia kohtia ei ole edes käytetty. Muuten ei nähtävästi ole mitään syytä olla luottamatta Reijosen haastattelussa antamiin tietoihin.

Päiväkirjojen käyttö lähteenä asettaa sekin omat rajoituksensa. Reijosen päiväkirjat koostuvat merkinnöistä, jotka ovat yhtäältä sanatarkkoja ja toisaalta harmillisen ylimalkaisia. Tutkimuksen kannalta tärkeät seikat on usein ohitettu muutamalla rivillä. On kuitenkin muistettava, ettei yksityishenkilö yleensä kirjoita päiväkirjaa historian tutkijoita varten. Tässä piileekin päiväkirjojen heikkous ja vahvuus.⁷ Reijonen on päiväkirjoihinsa kirjoittanut sen, mitä ei voinut asemansa puolesta ulkoministeriölle raportoida. Päiväkirjat jakaantuvat kahteen osaan: sekalaisiin ja maa-asioihin. Latvian asioista Reijosella on omat muistiinpanonsa, mutta niiden tiedot jäävät osittain todella hatariksi.

⁷ Garraty 1957,189-193.

Reijosen opintietä ja ylioppilasaikaa on selvitetty pelkästään Reijosen omasta kokoelmasta löytyvän, hänen itsensä kirjoittaman, “ansiolistan” perusteella. Siinä hän kertoo lyhyesti koulutustautansa, työpaikkansa ja kirjalliset julkaisunsa. Lisäksi on käyty läpi Reijosen opiskeluaikaista kirjeenvaihtoa, josta on selvitetty ainoastaan Reijosen opiskeluaikaista taloudellista tilannetta.

2. OSAKUNNASTA PÄIVÄLEHTEEN 1886-1898

2.1 REIJOSEN OPINTIEN ALKU JA YLIOPPILASAIKA

Erkki Reijonen sai ensiopetuksensa “pikkulasten koulussa”, jota vetivät neidit Hännikäinen sekä rouva Hätinen. Isän kuoltua keväällä 1872 perheen elämä vaikeutui sen verran, että Erkki joutui muutaman vuoden kuluttua muuttamaan äitinsä kanssa Joensuuhun joulukuussa 1877. Kevätlukukauden 1878 hän kävi ns. “Alopauksen valmistavaa koulua”, jonka opetuksesta vastasivat lyseon opettajat ja siirtyi syksyllä kaupungin neliluokkaiseen lyseoon. Sen käytyään Erkki siirtyi viidennelle luokalle Jyväskylän lyseoon, josta hän pääsi ylioppilaaksi 1. kesäkuuta 1886.⁸

Erkki Reijonen aloitti yliopisto-opintonsa Helsingin yliopistossa syksyllä 1886 ja liittyi Savo-Karjalaiseen osakuntaan.⁹ Pari vuotta aiemmin yliopiston matrikkeliin olivat nimensä kirjoittaneet

⁸ Kansallisarkisto (KA), Erkki Reijosen kokoelma (ER) 3, “Ansiolista”.

⁹ KA, ER 3, “Ansiolista”.

sellaiset tulevat vaikuttajahahmot kuin Juhani Aho, Eero Erkko, K.J. Ståhlberg jne.¹⁰

Millainen oli aatemaailmaltaan se 1800-luvun lopun Suomi, jossa Erkki Reijonen nuorena ylioppilaana heräsi yhteiskunnalliseen tietoisuuteen? Yleinen taloudellinen ja sivistyksellinen kehitys oli vahvasti viriämässä. Yhteiskunnallisen toimeliaisuuden lisääntyminen hyvin monilla aloilla toisaalta kasvatti myös maan sisäisistä kielioloista johtuvia jännitteitä. Suomalaisen ja ruotsalaisen nationalismin yhteenotto oli käynyt väistämättömäksi. Kieliriitaa käytiin yliopistossa ja ylioppilaskunnassa, jossa kielelliset voimasuhteet olivat pysyneet erittäin tasaväkisinä koko 1870-luvun ajan. Kielirintamien yhteenotot olivat totista taistelua ja savo-karjalaiset ylioppilaat antoivat siinä oman näkyvän panoksensa eritoten Suomalaisen Nuijan¹¹ riveissä. Sen radikaali äärisiipi K.P.T.-ryhmä, jonka tavoitteena oli sivistyneistön täydellinen suomalaistaminen, sai kannatusta osakunnassa.¹²

Suomalaisen Nuijan riveissä eräs merkittävimmistä hahmoista oli Juho Heikki Reijonen, Erkki Reijosen vanhempi veli. Hän toimi Nuijan sihteerinä ja kirjoitteli osakunnan lehteen pakinan tapaisia kirjoitelmia. Hänen kirjalliset kykynsä kehittyivät 1880-luvulla niin, että hän kirjoitti säännöllisesti ensin vuonna 1881 Eero Erkon

¹⁰ Helsingin yliopiston kirjasto (HYK), Helsingin yliopiston matrikkeli.

¹¹ Ylioppilasyhdistys. Helsingissä opiskelleet suomenmieliset ylioppilaat perustivat vuonna 1875 ylioppilasyhdistyksen, jonka tavoitteena oli mm. kansan valistaminen. Halmesvirta & Ojala & Roiko-Jokela & Vilkuna, Historian sanakirja, Jyväskylä 1997.

¹² Autio 1997, 15-16, Rytönen 1940, 43-70.

toimittamassa “Ilmiössä” ja vuonna 1883 “Valvojassa”.¹³ Veljensä jalanjälkiä seuraten myös Erkki Reijonen hakeutui samoihin piireihin, tosin vuosikymmentä myöhemmin.

Savo-Karjalaisen osakunnan toimialueella sai paljon huomiota kansallisen sivistyksen nostaminen, joka oli koko maassa koettu yhä tärkeämmäksi tehtäväksi. Osakunnan eräs perinteisiä toimintamuotoja oli ylioppilaiden matkustelu kotimaassa perehtymässä kansan elämään, elintapoihin ja kulttuuriin. Tarkoituksena oli myös kerätä perinnetietoa. Heillä oli myös tärkeä valistuksellinen tehtävä. Heidän tuli ottaa selvää kansan mielialoista ja kertoa ihmisille ajankohtaisista asioista, esitelmöidä, jakaa ja myydä kirjallisuutta sekä tukea koulujen ja kirjastojen perustamista ja toimintaa. Usein ylioppilas oli saanut tätä toimintaa varten osakunnalta stipendin. Stipendi-, kuten muutkin kesämatkat olivat suosittuja, koska ne tarjosivat uusia elämyksiä ja toivat vaihtelua opiskeluelämään.¹⁴

Erkki Reijonen opiskeli filosofisen tiedekunnan historiallis-kielitieteellisessä osastossa pääaineenaan Suomen kieli.¹⁵ Hän oli siis juuri sopiva henkilö tekemään matkan kotiseuduilleen Savon ja Karjalan kaukaisille salomaille. Niinpä hän lähetti stipendihakemuksen huhtikuun lopulla 1888 Savo-Karjalaiselle osakunnalle ja kirjoitti sen, luultavasti vaikutuksen tehdäkseen, rehevällä savon

¹³ Ruutu 1939, 194, 313-314.

¹⁴ Autio 1997, 17, 153-154.

¹⁵ KA, ER 3, “Ansiolista”.

murteella yhdistäen matkusteluuntoon jo nousussa olevan karelialismin.¹⁶

“Kun oon tässä vähän aikonna lähtee ens’ kesänä astuu tallustelemaan Karjalan soita ja kankaita, niin pyytäsi, jotta Osakunta antas’ mulle matkarahan, sen suurusen, kun se parraaks’ näkköö, ehkäpä sata markkoo ei taitas’ olla liian paljo, kansatieteelisten, elikkä niinkun sitä ulukomoalaisella nimellä sanotaa, etnokraahvillisten esineihen kerreemistä vasten. Kuleksisin ensinnäkkii Suomen puolisessa Karjalassa ja sitte männä lyyheesin Wenäjännii Karjalaan. Repolan ja sen likipitäjästen pokostat ja aluveethan ne ois’ matkan peäasijallisiena tarkotuksena. Wan saattahan sitä sitäi etemmäks kulukee, jos niin tarve voatis’ ja rahoja ois riittämään asti. Pyytäsin soaha sulukee asijan Osakunnan suosijoon.

Helsingissä huhtikuun 28. päivänä 1888

Erkki Reijonen”¹⁷

Stipendi myönnettiin ja matka toteutui. Matka ulottui suunnitelman mukaisesti Repolan ja Himolan pitäjiin sekä Venäjän Karjalaan

¹⁶ Suomalaisessa kirjallisuudessa, musiikissa ja kuvataiteessa karealismiksi kutsutaan kautta 1890-luvulla, jolloin taidetta leimasi karjalais-kalevalainen harrastus. Halmesvirta & Ojala & Roiko-Jokela & Vilkuna, Historian sanakirja, Jyväskylä 1997.

¹⁷ HYK, Savo-Karjalaisen osakunnan arkisto, Reijonen Savo-Karjalaiselle osakunnalle 28.4. 1888.

saakka.¹⁸ Tiedot siitä, kuinka paljon Reijonen stipendirahaa sai ja miten matka muuten onnistui, eivät ole säilyneet. Hakemus osoittaa että Reijosella oli kansallisromanttiset syyt lähteä matkalle. Hänelle poliittinen valistus ei vielä tässä vaiheessa ollut erityisen tärkeä motiivi. Kesällä 1889 Reijonen toimitti äänneopillisen tutkimuksen Nurmeksen murteesta, joka julkaistiin erillispainoksena ja hän sai siitä yliopistollisen palkinnonkin. Filosofian kandidaatintutkinnon hän suoritti 18. helmikuuta 1891.¹⁹

Ylioppilasvuosinaan Erkki Reijonen sai ensimmäisen poliittis-kansallisen kasvatuksensa, jonka piiristä hän löysi myös innokkaimmat aatetoverinsa. Ratkaisevaa oli ikä- ja taistelutoveruus sekä rakkaus isänmaahan ja sen kieleen. Vaikka opiskelun loputtua kaikki hajaantuivat ympäri maata, ystävyysuhteet eivät unohduneet.

2.2 "PIKKU-TIETO" YDINRYHMÄÄN

1880-luvulla Suomalaisen puolueen sisällä oli syntynyt kielikysymyksen seurauksena oppositio puolueen johtoa vastaan. Puolue oli jakaantumassa vanhoihin ja nuoriin. Nuorsuomalaisuuden kiteytyminen poliittiseksi ohjelmaksi ei onnistunut ilman omia lehtiä. Koska puolueoppositio oli lähtenyt liikkeelle pääkaupungin ulkopuolelta, ryhmän äänenkannattajaksi tuli Jyväskylässä ilmestynyt sanomalehti Keski-Suomi. Sen toimittajina toimivat veljekset

¹⁸ KA, ER 3, "Ansiolista".

¹⁹ KA, ER 3, "Ansiolista".

Juhani Aho ja Pekka Brofelt sekä Eero Erkko.²⁰ Nuorten ohjelma muotoutui vähitellen lehtien kautta. Tärkeimpinä nähtiin sellaiset määreet kuin vapaamielisyys ja demokratian kehittyminen, suomenmielisyys ja edistyksellisyys. Nuorilta puuttui kuitenkin oma äänenkannattaja Helsingissä ja Eero Erkko ryhtyi kesällä 1889 tunnustelemaan ilmapiiriä lehtihankkeen toteuttamiseksi. Pyrkimyksenä oli koota lehden taakse valiojoukko kynämiehiä ja luomaan lehdelle valistunut lukijakunta.²¹

Vuonna 1889 Erkki Reijonen oli kolmannen vuoden ylioppilas, joka rahoitti opintojaan toimimalla kotiopettajana ja ottamalla osaa sanomalehtityöhön pikku käännöksillä ja uutisilla.²² Reijosen veli pastori Juho Reijonen saapui lokakuussa vierailulle Helsinkiin. Hänen seurassaan Reijonen joutui neuvottelutilaisuuteen, jossa oli tarkoitus sopia uuden sanomalehden perustamisesta. Lehteen oli koetettu saada lupautumaan avustajiksi ajan tunnetuimpia uushenkisiä kirjallisia kykyjä, joihin Juho Reijonenkin kuului.²³

Erkki Reijonen ei aluksi tiennyt mistä neuvottelutilanteessa oli kysymys. Paikalla olleista henkilöistä hän tunsi ennestään Eero ja Eljas Erkon, joihin oli tutustunut Jyväskylässä veljensä Juhon välityksellä. Juho toimi Jyväskylän maalaiskunnan kirkkoherran apulaisena. Reijonen seurasi keskusteluja syrjästä eikä ottanut niihin osaa, olihan ainoastaan Juho Reijonen kutsuttu paikalle

²⁰ Tommila 1988a), 462-464.

²¹ Erkko 1929, 11, Luukanen 1994, 25, Niiniluoto 1989, 9.

²² KA, ER 3, "Ansiolista".

²³ Rytönen 1940, 203, 215.

kirjallisen tuotantonsa tähden. Perustettu lehti sai nimekseen yksinkertaisesti Päivälehti.²⁴

Päivälehden näytenumerot ilmestyivät 16.11. ja 5.12. 1889 ja säännöllisesti lehti alkoi ilmestyä vuoden 1890 alussa.²⁵ Lehdestä tuli vähitellen nuorsuomalaisten johtava äänenkannattaja. Itse Nuorsuomalainen puolue syntyi juuri Päivälehden vaikutuksesta. Aivan aluksi lehden takana oli vain kourallinen nuorta väkeä, jolla ei vielä ollut merkittävää yhteiskunnallista asemaa.²⁶

Päivälehden ensimmäisenä vuonna Erkki Reijonen oli vain sen lukija. Lehti oli kaivattu tiedon tuoja kandidaatintutkintoa valmistelevalle opiskelijalle, joka oleskeli milloin Ahvenanmaalla ja Janakkalassa, milloin Helsingissä. Reijonen odotti niin kovasti lehden ilmestymistä, että juoksi usein posteljoonia vastaan pihalle asti. Suomen kielen opiskelijana Reijosta viehätti etenkin lehden kaunokirjallinen sisältö, kuten Juhani Ahon lukuisat lastut ja runot.²⁷

Tammikuun alusta 1891 Erkki Reijonen asui Helsingissä Kaivopuiston kylpylaitoksen pukuhuoneessa. Rahaa ei siis ollut paljon. Silti aamiaiseen kuului kuivan leivän ja jäätyneen makkaran ja juuston lisäksi Päivälehden numero. Helmikuuhun mennessä kaikki tentit oli suoritettu ja Reijosen oli tehtävä valintoja

²⁴ Erkki Reijonen "Muisteloita Päivälehden ensi vuosikymmeneltä" - Päivälehden muisto. 1929, 106-107.

²⁵ Tommila 1988b), 285.

²⁶ Erkkö 1929, 14.

²⁷ Erkki Reijonen "Muisteloita Päivälehden ensi vuosikymmeneltä" - Päivälehden muisto. 1929, 108-109.

tulevaisuutensa suhteen. Opintojaan hän ei kuitenkaan aikonut jatkaa, koska hän oli opiskellut jo aiottua pidemmälle ja lisävelkaa opintojen rahoittamiseksi hän ei enää olisi saanut.²⁸ Edellisen vuodenkin kaikki laina-anomukset oli hylätty. Vaikka opiskeluhaluja olisi ollutkin, takuumiehiä lainanottoa varten tuskin olisi löytynyt.²⁹ Aivan kuin tilauksesta eräänä päivänä tuli Reijosta vastaa kadulla hänen vanha ystävänsä Jonas Castrén, joka kehotti rahapulaista kärsivää Reijosta pistäytymään Päivälehdessä toimistossa. Lehdessä tarvittiin miestä seuraamaan ja kääntämään venäläisiä sanomalehtiä suomeksi. Luvassa oli siis mahdollisuus ansaita hieman rahaa.³⁰

Niinpä nuoresta miehestä tuli kuin tulikin Päivälehdessä väliaikainen aputoimittaja helmikuun alussa 1891. Toimi muuttui vähitellen itsestään vakinaiseksi, mutta kuitenkin vasta seuraavan vuoden lopussa Reijosen nimi ilmaantui tilausilmoitukseen muiden joukkoon. Hän oli lehden nuorin toimittaja ja sai varsin pian lempinimen "Pikku tieto".³¹ Päivälehdessä ympärille oli ryhmittynyt joukko huomattavia kirjailijoita ja taiteilijoita Nuoren Suomen piiriksi, mikä takasi lehdelle kirjallisesti tasokkaan toimittaja- ja avustajajoukon. Päivälehti olikin 1890-luvun poliittisen merkityksensä ohella kulttuurikritiikkinsä ja kaunokirjallisten avujensa

²⁸ Erkki Reijonen "Muisteloita Päivälehdessä ensi vuosikymmeneltä"-Päivälehdessä muisto. 1929, 109.

²⁹ KA, ER 1, Herman Hakulinen Erkki Reijoselle 18.1. 1890.

³⁰ Erkki Reijonen "Muisteloita Päivälehdessä ensi vuosikymmeneltä"-Päivälehdessä muisto. 1929, 109-110.

³¹ Rytönen 1940, 205.

ansiosta maan huomattavimpia lehtiä. Se pyrki myös kehittämään uusia journalistisia muotoja, kuten haastatteluja ja reportaaseja.³²

1890-luvun alun Venäjän-poliittisen laillisuuskriisin aikana Päivälehti asettui puolustamaan perustuslakien loukkaamattomuutta.³³ Niinpä heti aluksi Reijonen pääsi työskentelemään venäläisten sanomalehtien “Moskovskija Vjedomostiin” ja “Novoje Vremjaan” kanssa. Suomen vastaisen kirjoittelunsa takia Reijonen ryhtyi kutsumaan näitä lehtiä “Suomen syöjiksi”. Yksin “Moskovskija Vjedomostissa” oli 1890-1894 välisenä aikana yli 500 negatiivista kirjoitusta Suomesta.³⁴ Koulussa saatu hyvä pohja venäjän kieleen oli suureksi avuksi ja tekstien kääntäminen lehdistä sujui ilman suurempia hankaluuksia. Reijosta inhottivat suuresti lehdissä olleet Suomen vastaiset hyökkäyskirjoitukset, jotka enteilivät jo sortovuosien tuloa. Jos kyseessä ei ollut pääkirjoitus tai muuten pidempi artikkeli, Reijonen pyrki asiallisesti korjaamaan hurjimpia ja häikäilemättömämpiä juttuja. Tämän erikoistehtävän lisäksi Reijosen tehtäviin kuului kielitaitoisena kaikenlainen kääntäminen, kokouksissa käynti sekä uutisten hankinta etenkin senaatista. Kaikki sen aikaiset sähkösanomatiedoston kautta tulevat uutiset olivat saksaksi tai ruotsiksi. Ilmoitukset tulivat lehteen myöskin ruotsiksi ja niiden suomentamisessa oli nuorella toimittajalla suuri urakka. Reijonen itse kertoo luoneensa siinä kiireessä monta uutta sanaa suomen kieleen, joista osa jäi pysyviksi.³⁵

³² Tommila 1988b), 285.

³³ Tommila 1988b), 285.

³⁴ Tommila 1999, 35.

³⁵ Erkki Reijonen “Muisteloita Päivälehdän ensi vuosikymmeneltä”-Päivälehdän muisto. 1929, 110-113.

Reijonen harmitteli, ettei hänen kynästään lähtenyt kovin omaperäisiä kirjoituksia verrattuna mm. Oskar Merikannon kirjoituksiin, joka toimi tuolloin Päivälehdessä musiikkiarvostelijana. Syynä oli se, että Reijonen oli kiinni juoksevissa töissä ja joutui hoitamaan aika ajoin toimitussihteerinkin tehtäviä. Mainitsemisen arvoinen on kuitenkin kirjoitussarja, jonka Reijonen kirjoitti metsäoloista Viipurin läänin rannikkopitäjissä. Viipurin läänissä oli metsän haaskaus yleistynyt ja metsiä hakattiin putipuhtaiksi. Reijonen kierteli kolme viikkoa näitä pitäjiä tarkkaillen oloja, mittailen kantoja ja kirjoitellen muistiinpanoja. Hän itse ei uskonut kirjoitussarjan saavan kovin suurta huomiota osakseen, mutta sillä oli luultavasti osansa yksityismetsiä koskevan lain syntymiseen.³⁶

Päivälehdessä toimitus oli aina, varsinkin lauantai-iltaisina, läheisten tuttavien kokoontumispaikka. Siellä kävivät Gallenit, Järnefeltit, Erkot, Ahot, Merikannot ja yleensä kaikki, jotka olivat siihen aikaan Suomessa nuoria merkkimiehiä ja -naisia. Eräät olivat Reijoselle tuttuja jo opiskelua ajoilta, mutta joka tapauksessa hän ystäväystyi ja loi kontakteja hyvin tärkeiden ihmisten kanssa. Vakavan työn lomassa vietettiin hauskoja hetkiä ja Reijonen kuvailee ilmapiiriä reippaaksi ja lehden hyväksi oltiin valmiit tekemään kaikki mahdollinen. "Oli hurtti humööri ja repäisevä meininki."³⁷

³⁶ Erkki Reijonen "Muisteloita Päivälehdessä ensi vuosikymmeneltä"- Päivälehdessä muisto. 1929, 114-115, Ks. Ahvenainen 1984, 256.

³⁷ Erkki Reijonen "Muisteloita Päivälehdessä ensi vuosikymmeneltä"- Päivälehdessä muisto. 1929, 119-121.

Reijonen toimi lehden selostajana valtiopäivillä sekä aatelistossa että porvarissäädyssä. Aatelistossa oloa vuonna 1891 Reijonen ei kokenut kovin miellyttävänä, koska aateliston edustajat eivät kiinnittäneet mitään huomiota Reijoseen sen jälkeen kun olivat kuulleet hänen porvarilliselta kalskahtavan suomenkielisen nimensä. Reijonen merkitsi aina muistiin kun suomenmieliset edustajat puhuivat ja käyttivät ruotsia säädyssä. Tästä eivät varsinkaan nuorsuomalaiset pitäneet ja Reijonen sai ensin kehoituksen ja sitten vaatimuksen jättää käytetty kieli merkitsemättä. Edustajien mielestä oli hyödytöntä puhua aatelistossa suomea, koska esitettyyn asiaan ei silloin edes kiinnitetty huomiota. Reijonen ei kuitenkaan ollut samaa mieltä ja jatkoi vanhaa merkintätapaansa eikä siitä enää tehty huomautusta.³⁸

Vuosien 1894 ja 1897 valtiopäivillä vuorossa oli porvarissääty ja siellä oli huomattavasti miellyttävämpi olla.³⁹ Vaikka asiat luistivat paremmin, töitä oli kuitenkin paljon. Reijonen toimi paitsi lehden palveluksessa myös valtiopäivä-asiakirjojen kääntäjänä sekä tulkina laki- ja talousvaliokunnan toisessa osastossa. Kerran kun kääntäjänapua ei saanut mistään, Reijonen joutui valvomaan neljä vuorokautta yhteen menoon, illat ja yöt kirjoituspöydän ääressä ja päivät muissa valtiopäivätöissä.⁴⁰

³⁸ Erkki Reijonen “Muisteloita Päivälehdän ensi vuosikymmeneltä”-Päivälehdän muisto. 1929, 123.

³⁹ Esim. “Porvarissäädyssä”, Päivälehti 23-27.5. 1897.

⁴⁰ Erkki Reijonen “Muisteloita Päivälehdän ensi vuosikymmeneltä”-Päivälehdän muisto. 1929, 124-125.

2.3 KITUPIIKKI TALOUDENHOITAJANA

Elokuun alussa 1894 Reinhold Roine erosi lehden taloudenhoitajan toimesta ja tehtävä uskottiin Erkki Reijoselle. Ajatus oli Reijosen mielestä hyvä, mutta ennakkovalmius tehtävään puuttui täysin; kirjanpidosta hän ei tiennyt yhtään mitään. Tämän uuden toimen ohella Reijonen osallistui toimitustyöhön enää vain Venäjän ja Viron lehtien seuraajana sekä isommissa kokouksissa, kuten valtuustossa, käyden ja kääntäen.⁴¹

Alku ei kuitenkaan ollut lupaava. Reijonen oli juuri palannut lomaltaan, kun hänelle aikaisin aamulla ilmoitettiin että jo pari päivää aikaisemmin pankissa oli erääntynyt lehden laina, joka tuli maksaa ennen puolta päivää. Reijonen tietysti hätääntyi. Hän tiesi, ettei kassassa ollut tarpeeksi rahaa maksamista varten. Hän onnistui kuitenkin selvittämään asian pankin johtokunnan puheenjohtajan kanssa, joka lainasi tarvittavan summan pariksi päiväksi ja asia selvisi.⁴²

Tästä sotkusta Reijonen oppi, että oli välttämätöntä hoitaa maksupäiväkirjaa hyvin moisten yllätysten välttämiseksi. Lehden taloudellisessa tilanteessa olikin hoitamista, sillä lehti oli toiminut tappiollisesti koko aikansa. Reijosenkin tuli pitää sitä pystyssä vekselien avulla parempia aikoja toivoen ja äärimmäistä säästäväisyyttä noudattaen.⁴³ Kirjanpito oli ollut vähän niin ja näin. Reijosella ei

⁴¹ Erkki Reijonen "Muisteloita Päivälehden ensi vuosikymmeneltä"-Päivälehden muisto. 1929, 129, Niiniluoto 1989, 40-41.

⁴² Erkki Reijonen "Muisteloita Päivälehden ensi vuosikymmeneltä"-Päivälehden muisto. 1929, 129-130.

⁴³ Tommila 1988a), 465.

ollut muuta vaihtoehtoa kuin käydä läpi alusta pitäen, erä erältä, jokainen lasku.⁴⁴ Kun tämä kaikki oli tehty, ei hän tarvinnutkaan parempaa opetusta kirjanpitoon. Siinä tuli opittua niin teoria kuin käytäntökin.

Lehti oli siis toiminut tappiollisesti eikä se ollut ihmekään. Tilaajamäärä oli pieni ja ilmoitustulot sen mukaiset. Lehden johtokunnan jäsenet olivat jatkuvissa vaikeuksissa vekseleitä kirjoittaessaan. Luonnollista on etteivät samat miehet tahtoneet pysyä johtokunnassa kovin kauaa. Osakeanteja oli useitakin, muttei lehti niistä paljoa kostunut. Sen vuoksi oli jatkettava käytössä ollutta tapaa, että kirjoituksista maksettiin osakkeilla kaikille, jotka niitä suinkin huolivat. Kuvaavaa ajalle oli, että lehti oli velkaa Reijosellekin neljän kuukauden palkan (250mk/kk), josta suurin osa oli muutettava osakkeiksi. Toimittajat saivat yleensä odottaa palkkojaan, mutta työväelle palkat maksettiin säännöllisesti. Yleensä Reijonen ei vielä palkkapäivän aamuna tiennyt mistä ottaa rahat palkkoihin. Kerran Reijosen täytyi ilmoittaa työväelle, että palkat maksetaan tästä eteenpäin kuun 16. päivänä siihenastisen 15. päivän sijasta.⁴⁵

Kirjoituspalkkioita laskettaessa Reijonen jätti pois laskuista kaikki otsikot, välimerkit yms. ottaen lukuun vain pelkän tekstin. Tämä ei aina asianomaisia miellyttänyt. Tällainen tarkkuus ja suoranainen saitus synnytti Päivälehdessä ennustuksen siitä, että Erkki Reijonen tulee kuolemaan rikkaana miehenä. Reijonen on-

⁴⁴ Erkki Reijonen "Muisteloita Päivälehdessä ensi vuosikymmeneltä"-Päivälehdessä muisto. 1929, 130, Niiniluoto 1989, 42.

⁴⁵ Erkki Reijonen "Muisteloita Päivälehdessä ensi vuosikymmeneltä"-Päivälehdessä muisto. 1929, 131-132.

nistui lykkäämään toimittajien ja kirjoittajien saatavia tai hän suoritti niitä vain osittain. Näin pysyi luotto yllä, mutta lehti tuotti yhä tappiota, vaikka tappiot vuosi vuodelta pienenivätkin. Viimein vuosi 1897 oli voitollinen. Reijosen mukaan silloin eivät pysyneet jalat maassa, vaan kohosivat väkisin pikku hypyiksi.⁴⁶

Toukokuu 1898 toi muutoksen Erkki Reijosen suhteeseen Päivälehteen, sillä hän erosi sen palveluksesta toukokuun puolivälissä ja siirtyi apulaisjohtajaksi Kansallis-Osake-Pankin konttoriin Tampereelle.⁴⁷ Reijosen oli tavallaan helppo lähteä, koska hän oli onnistunut saamaan lehden taloudellisesti jaloilleen. Toisaalta läheinen yhteistyö hyvien ystävien ja monivuotisten työtovereiden kanssa päättyi. Hän sai jälkeensä paljon kiitosta työstään, suunnitelmallisuudestaan ja järjestelykyvystään. Päivälehti olisi mielellään suonut Reijosen jatkavan toimessaan pidempään.⁴⁸ Vaikka Reijonen toimi muissa tehtävissä, hän oli silti kiinnostunut Päivälehdessä tapahtuvista muutoksista.⁴⁹ Kaiken kaikkiaan Reijonen sai hyvän pohjan lehden toimituksessa myöhempään toimiinsa ja loi sinä aikana monta merkityksestä ystävyssuhdetta.

⁴⁶ Erkki Reijonen "Muisteloita Päivälehdessä ensi vuosikymmeneltä"-Päivälehdessä muisto. 1929, 132-133, Niinluoto 1989, 42.

⁴⁷ KA, ER 3, "Ansiolista", Niinluoto 1989, 43.

⁴⁸ KA, ER 2, Johan Svanljung Reijoselle 15.1. 1899.

⁴⁹ KA, ER 2 Matti Svanljung Reijoselle 2.11. 1898.

3. VENÄLÄISTÄMISTOIMIEN PURISTUKSESSA 1899-1905

3.1 "TAIDATTE OLLA LUVATTOMILLA TEILLÄ..."

Nikolai Ivanovits Bobrikov (1839-1904) nimitettiin Suomen kenraalikuvernööriksi elokuun lopussa 1898. Hän piti välttämättömänä ryhtyä toimiin Suomen erillisaseman kaventamiseksi ja laati tätä tehtävää varten toimintaohjelman, jonka keisari Nikolai II siunasi. Uudet perussäännöt julkaistiin manifestin muodossa helmikuun 15. päivänä 1899. Manifestissa todettiin koko valtakunnan etuja koskevien lakikysymysten olevan niin laajoja, että Suurruhtinaskunnan elimet eivät voineet yksin niitä käsitellä. Tämä vuoksi säädettiin nyt, missä järjestyksessä tällaiset asiat oli tästä lähtien valmistettava ja käsiteltävä. Puhtaasti Suomea koskevien asetusten ja lakien antamiseen ei ollut tarkoitus koskea. Lisäksi mm. Suomen oma armeija aiottiin yhdistää Venäjän armeijaan ja poistaa Suomen erillinen tulli- ja rahalaitos.⁵⁰

Helmikuun manifestin jälkeen ymmärrettiin heti, että vakava vaara oli uhkaamassa Suomea, muttei oltu selvillä siitä että kysymyksessä oli järjestelmällinen venäläistämissuunnitelma. Suomalaiset uskoivat ettei keisari tiennyt, mitä Suomessa todella tapahtui. He pitivät sortotoimia venäläisten sotilaiden ja virkamiesten omavaltaisena sooloiluna. Sen tähden turvaututtiin aluksi vain vastalau-

⁵⁰ Polvinen 1985, 90-91, Tommila 1999, 41-59.

seisiin.⁵¹ Näin syntyi ajatus suuren ja koko kansan yhteisen vetoimuksen laatimisesta keisarille. Päädyttiin adressiin, johon kerättäisiin mahdollisimman monen suomalaisen allekirjoitus. Suurimpiin kaupunkeihin perustettiin paikallisia toimikuntia ja maaseudulle lähetettiin ylioppilaita nimien keräämistä varten. Adressin allekirjoittajaksi kelpasi jokainen suomalainen mies tai nainen, joka oli kirjoitustaitoinen ja täysi-ikäinen. Pääasia oli, että nimiä karttui niin paljon kuin mahdollista.⁵² Mitään kiinteämpää, yhtenäistä järjestöä ei aivan sortokauden alussa ollut.

Suhtautuminen venäläistämistoimiin jakoi suomalaiset pian kahteen leiriin. Myöntöväisyysuuntaus sai kannatusta vanhasuomalaisien piirissä. Ruotsinmieliset ja nuorsuomalaiset kannattivat vastarintaa, mutta vastarinnan tuli säilyä luonteeltaan passiivisena eikä muuttua väkivallaksi. Sosiaalidemokraattien keskuudessa esiintyi kaksi linjaa, joista tamperelaisen Yrjö Mäkelinin johtama suuntaus ajoi yhteistoimintaa perustuslaillisten kanssa. Helsingin työväki päätti pysyä erossa porvariryhmien politiikasta.⁵³

Ensimmäisenä varsinaisena yrityksenä vastarinnan järjestämiseksi venäläistämistoimia vastaan oli Mechelinin ehdotuksesta perustettu seitsemän komiteaa, joiden tehtävänä oli huolehtia mm. propagandasta, rahavaraston keräämisestä ja salaisen kirjallisuuden

⁵¹ Jussila 1979, 36-37. Venäjän hallituksen pyrkimys oli lähentää Suomea keisarikuntaan ja tehostaa hallintoa, kyseessä ei siis ollut etninen venäläistämishjelma. Suomalaiset kuitenkin kokivat rajoitukset maan venäläistämisenä. Polvinen 1985, 334-348.

⁵² Tommila 1999, 124-131. Täysi-ikäisyys tulkittiin siten, että yli 16-vuotiaat saivat kirjoittaa nimensä.

⁵³ Zetterberg-Tiitta 1992, 336-337.

painamisesta sekä levittämisestä niin kansan keskuuteen kuin ulkomaillekin. Näihin toimikuntiin kuului eri aloja edustavia kykeneviä miehiä kuten myös Päivälehdden päätoimittaja Eero Erkko. Toimikunnat työskentelivät kukin erikseen, mutta tarmokkaasti ja menestyksellisesti. Painettiin ja levitettiin erilaisia lentolehtisiä sekä huolehdittiin ulkomaisesta kirjeenvaihdosta jne. Näin toiminta oli muuttunut passiiviseksi vastarinnaksi, mutta sen menestymiseksi oli välttämätöntä, että johdossa oli erityinen keskuselin, joka olisi kiinteässä yhteydessä maan eri osien kanssa. Niinpä Helsinkiin perustettiin keskustoimikunta ja koko maa jaettiin noin 45 piiriin. Jokaisella keskustoimikunnan jäsenellä oli jokin näistä piireistä hoidettavanaan ja he hankkivat itselleen paikallisia asiamiehiä, jotka toimivat apuna esim. salaisten painotuotteiden levittämisessä ja agitaatioissa laittomia asevelvollisuuskutsuntoja vastaan.⁵⁴

15. lokakuuta 1901 passiivisen vastarinnan johtoelimeksi perustettiin kagaali.⁵⁵ Sen välittömäksi tehtäväksi muodostui uuden asevelvollisuuslain ja sen määräämien kutsuntojen sabotointi ja estäminen mahdollisuuksien mukaan. Kagaaliin kuului Reijoselle tuttuja nimiä. Lähes kaikki Päivälehtihankkeessa mukana olleet: Eero ja H.J. Erkko, Juhani Aho, Arvid Järnefelt, Kasimir Leino, Santeri Ingman jne.⁵⁶

⁵⁴ Parmanen 1936, 345-349.

⁵⁵ Kagaali on vanha heprean kielen sana, joka tarkoittaa juutalaisen seurakunnan johtajia. Venäjän lehdistö käytti tätä pilkkanimeä passiivisen vastarinnan kannattajista. Halmesvirta & Ojala & Roiko-Jokela & Vilkuna, Historian sanakirja, Jyväskylä 1997.

⁵⁶ Zetterberg-Tiitta 1992, 338, Meri 1995, 129.

Erkki Reijonen oli ensimmäisen sortokauden alkaessa Tampereella Kansallis-Osake-Pankin haarakonttorin apulaisjohtajana. Heti Helmikuun manifestin julkaisemisen jälkeen talvella 1899 hän saapui Helsinkiin. Tuolloin hän tapasi sattumalta kadulla Wilho Soinin, joka oli eräs Uuden Suomettaren toimittajista.⁵⁷ Soini oli valittu adressikomitean jäseneksi ja vastuualueekseen hän oli saanut Hämeen.⁵⁸ Soini oli Reijosen mukaan tapaamisesta hyvin ilahtunut ja todennut törmänneensä juuri oikeaan henkilöön. Yhdessä he menivät Uuden Suomettaren toimitukseen, jossa Reijoselle uskottiin tehtäväksi nimien keräämisen järjestäminen Tampereella ja sen ympäristössä suurta adressia varten. Tätä tarkoitusta varten hänelle annettiin etukäteen 200 markkaa menojen kattamiseksi.⁵⁹ Tässä on huomattava, että Uuden Suomettaren toimitus ei vielä tuolloin ollut hyväksynyt manifestin julkaisemista.

Palattuaan Tampereelle Reijonen soitti heti Tampereen Sanomain päätoimittajalle Atte Törnqvistille, joka sai värvättyä lisää nimien kerääjiä Tampereen ympäristöstä. Reijonen itse toimi Tampereella. Innostus nimien keräämiseen levisi Reijosen mukaan kulovalkean tavoin.⁶⁰ Allekirjoitusten kokoamiseen oli varattu viikko aikaa, mikä oli tarpeen harvaan asutussa maassa. Kaupungeissa päästiin helpommin hyviin tuloksiin kuin maaseudulla, missä liikkuminen oli talven vuoksi hankalampaa.⁶¹ Tampereen seudulla pääosa nimistä kerättiin maanantaina 6. maaliskuuta, jolloin tehtaiden

⁵⁷KA, Eino Parmasen kokoelma (EP) 10, Erkki Reijosen haastattelu 26.8. ja 20.9.1933.

⁵⁸ Tommila 1999, 120-121, 134.

⁵⁹ KA, EP 10, Erkki Reijosen haastattelu 26.8.ja 20.9. 1933.

⁶⁰ KA, EP 10, Erkki Reijosen haastattelu 26.8.ja 20.9. 1933.

⁶¹ Tommila 1999, 151.

työväki pystyttiin tavoittamaan työpaikoiltaan. Tulos oli erinomainen. Kaikenkaikkiaan adressin allekirjoitti Tampereella lähes 9000 henkilöä, mikä oli n.38% yli 15-vuotiaista kaupunkilaisista.⁶²

Reijonen erosi pankinjohtajan toimestaan joulukuun alussa 1899. Hän siirtyi rahastonhoitajaksi Atlas-osakeyhtiön rakennettavana olevalle paperitehtaalle Parikkalaan mutta palasi jo huhtikuun puolivälissä 1900 takaisin Tampereelle, missä sai paikan Tampereen Puuvilla Oy:n rahastonhoitajana ja ensimmäisenä konttorimiehenä.⁶³ Kun sittemmin kagaali vuonna 1901 oli perustettu Helsingissä saapui eräs kagaalin johtohahmoista, tohtori Adolf Törngren, Reijosen luo. Hän kertoi Reijoselle tulleensa tapaamaan häntä Eero Erkon kehotuksesta.⁶⁴ Reijosen työ "päivälehteläisenä" oli siten alkanut saada mainetta. Kerrottuaan Helsingissä pidetyistä kokouksista Törngren lausui toivomuksenaan, että Reijonen ryhtyisi toimenpiteisiin työn järjestämiseksi Tampereen piirissä ja jonkinlaisen toimikunnan perustamiseksi sinnekin. Reijonen piti tehtävää liian suurena, eikä tahtonut ottaa moista vastuuta harteilleen, mutta suostui lopulta Törngrenin uudistettua pyyntönsä.⁶⁵

Niinpä Reijonen kokosi keskustoimikunnan ja toimintaan lähti mukaan toista kymmentä jäsentä. Toiminta järjestettiin siten, että kukin jäsen sai hoidettavakseen pitäjän, jonne tuli hankkia alasiاميةhiä. Reijonen pyysi kaikkia toimintaan osallistuvia pistäytymään aina Tampereella käydessään hänen juttusillaan ja

⁶² Rasila 1984, 587.

⁶³ KA, ER 3, "Ansiolista".

⁶⁴ Parmanen 1936, 356.

⁶⁵ KA, EP 10, Erkki Reijosen haastattelu 26.8. ja 20.9. 1933.

jakoi heille kirjallista materiaalia.⁶⁶ Alussa keskustoimikuntaan kuului vain porvarillisia jäseniä, mutta myöhemmin asevelvollisuuskysymyksen aikana siihen liittyi myös työväestön edustajia, esim. Kansan lehden toimittaja Yrjö Mäkelin sekä puuseppä ja sanomalehtimies Matti Vuolukka.⁶⁷

Keskustoimikunta piti varovaisuussyistä kokouksia aina eri paikoissa, tavallisesti jäsentensä luona. Työ keskittyi pääasiassa salaisen kirjallisuuden levittämiseen ja jakamiseen sekä agitaatioon laittomia asevelvollisuuskutsuntoja vastaan. Reijonen käytti hyväkseen kaikkia suhteitaan ja värväsi myös sukulaisiaan mukaan toimintaan. Etenkin salaisen kirjallisuuden levittämisessä olivat naiset hyvin tarmokkaasti auttamassa. Näistä naisista täytyy erikoisesti mainita Reijosen alaisuudessa Kansallis-Osake-Pankin haarakonttorissa töissä ollut neiti Hannus, jonka nimellä Tampereelle lähetettiin "Vapaita Sanoja" ym. kiellettyä kirjallisuutta. Neiti Hannus osasi salata lähetykset niin taitavasti että niistä tiesi ainoastaan Reijonen. Kiellettyä kirjallisuutta saatiin Tampereelle myös matkustajien mukana. Reijosen sisar Sohvi Reijonen toi Helsingin matkaltaan mukanaan kokonaisen pärekopallisen kirjallisuutta. Reijonen oli asemalla vastassa sisartaan ja heidän kantaessaan koria se osittain rikkoutui. Heidän onnekseen kirjat eivät kuitenkaan tippuneet asemalaiturille. Samasta junasta tuli näet paljon santarmeja ja Reijonen ei tapauksesta säikähtäneenä uskaltanut mennä kotiinsa yöksi peläten kotitarkastusta. Hän pyysi sisartaan ilmoittamaan vaimolleen, että hän menee puuvillatehtaan

⁶⁶ HYK, Erkki Reijosen kirjekokoelma, Reijonen Adolf Törngrenille 26.10. 1901.

insinöörin Lavoniuksen luo yöksi. Kotitarkastusta ei suoritettu ja Reijonen pääsi palaamaan kotiinsa heti seuraavana päivänä.⁶⁸

Maaseudulla kirjallisuutta jaettiin paketteina tienvarsiin. Tämä käytäntö osoittautui kuitenkin huonoksi, koska maaseudulla väestö alkoi suhtautua kirjapaketteihin epäluuloisesti. Eräällä jakoreissulla oli Reijosen rekeä ajanut mies kehottanut Reijosta palaamaan takaisin kaupunkiin. Kun Reijonen oli kysellyt syytä tähän, oli mies vain tokaissut: ”Taidatte olla luvattomilla teillä.”⁶⁹

Reijonen oli niin huolestunut Suomeen kohdistuneista venäläistämistoimista että kirjoitti kirjeen jollekin Amerikan miljardööreistä. Hän kirjoitti yksityisenä henkilönä ja täysin omasta aloitteestaan pyytäen rahallista apua mahdotonta ylivoimaa vastaan taistelevalle Suomelle. Hän ajatteli lähettää kirjeen Norjan kautta, ettei se joutuisi vääriin käsiin Suomessa erikoisen osoitteen takia.⁷⁰

⁶⁷ Parmanen 1936, 358-359.

⁶⁸ KA, EP 10, Erkki Reijosen haastattelu 26.8. ja 20.9. 1933.

⁶⁹ KA, EP 10, Erkki Reijosen haastattelu 26.8. ja 20.9. 1933.

⁷⁰ HYK, Erkki Reijosen kirjekoelma, Reijonen jollekin miljardöörille Amerikkaan vuodelta 1901.

3.2 “JÄÄKÄÄ KOTIIN...”

Asevelvollisuusmanifesti julkaistiin 1. päivänä elokuuta 1901. Tämä merkitsi loppua Suomen omalle asevelvollisuusarmeijalle, sillä suomalaiset määrättiin vastedes suorittamaan asevelvollisuutensa Venäjän armeijassa. Passiivisen vastarinnan kannattajat keskittyivät kutsuntojen vaikeuttamiseen. He olivat sitä mieltä, että jos kutsunnat eivät onnistu odotetulla tavalla, voidaan kenraalikuvernööri Bobrikov kenties suistaa virastaan. Koska kaikki säätyjen ja senaatin esitykset sekä kansan esittämät pyynnöt laillisen järjestyksen palauttamiseksi oli hylätty Venäjän taholta, ei perustuslaillisten mukaan kansalla ollut muuta keinoa kuin koettaa niin paljon kuin mahdollista vaikeuttaa laittomuuksien toimeenpanoa ja sen kautta vihdoin saada hallitus palaamaan laillisuuden tielle.⁷¹

Reijonen solmi yhteydet tamperelaiseen työväenjohtajaan Kössi Koskiseen jo syksyllä 1901, ilmeisesti vastarinta-asioissa. Kagalin Tampereen piirikeskus sai kutsuntojen vastaisessa toiminnassaan suurta apua jo edellä mainitulta Matti Vuolukalta, joka huolehti siitä, että kutsunanalaiset työläiset pysyivät poissa kutsunnoista.⁷² Ensimmäinen asevelvollisuuslakkoon kehoittava kokous pidettiin Pyynikin eteläpuolella, Pyhäjärven rannalla olevan trikoo-tehtaan pihalla keväällä 1901. Myös Yrjö Mäkelin oli läsnä. Tulos oli hyvä. Asevelvollisille jaettiin salaista kirjallisuutta, jossa

⁷¹ JYK, “Asevelvolliset ja vuoden 1903 kutsunta.”

⁷² Kujala 1996, 195.

selvitettiin asevelvollisuuskysymyksen ongelmallisuutta. Poliisi ei aavistanut tästä tilaisuudesta mitään.⁷³

Tampereen kagaali lähetti toukokuussa 1902 työläisiä lakkoagitaattoreiksi ympäröiviin kuntiin. Kevään 1902 kutsuntoihin osallistui kaikista kutsunanalaisista Tampereella vain 7,4%, joten yhteistyö työväenliikkeen kanssa alkoi osoittautua hedelmälliseksi. Kagaalin yhdeksi toimintalinjaksi tulikin entistä paremman yhteisymmärryksen tavoittelemisen työväenliikkeen kanssa.⁷⁴

Reijonen oli jo helmikuussa 1902 ottanut kagaalissa puheeksi lähentymisen työväenpuolueeseen ja esittänyt että perustuslaillisten tai kagaalin olisi otettava yleinen ja yhtäläinen äänioikeus ohjelmaansa. Tämä ehdotus kuitenkin torjuttiin ruotsinmielisten taholta vedoten valtiolliseen puolustukseen kagaalin tärkeimpänä tehtävänä. Tampereen työväenyhdistyksen aktiivit Mäkelin ja Vuolukka jakoivat loppukesällä 1902 maanalaista kirjallisuutta ja järjestivät kokouksia kehottaen olemaan menemättä kutsuntoihin. Yrjö Mäkelin jopa osallistui perustuslaillisten Helsingissä marraskuussa 1902 pitämään kokoukseen, joka valtuutti kagaalin jatkamaan passiivista vastarintaa.⁷⁵

Tammikuussa 1903 nimimerkki "t.t." ilmoitti Reijoselle että työväen puoluehallinto oli päättänyt että työväenpuolueen liittyvän mukaan vastarintaan. Tiedon nimimerkki "t.t." oli saanut Yrjö

⁷³ KA, EP 10, Erkki Reijosen haastattelu 26.8. ja 20.9. 1933.

⁷⁴ Kujala 1996, 195-197.

⁷⁵ Kujala 1996, 197-198.

Mäkeliniltä, joka oli ollut läsnä asiasta päätettäessä.⁷⁶ Tämän jälkeen Tampereen kagaali luotti Mäkeliniin ja Vuolukkaan niin paljon, että otti heidät keskustoimikunnan jäseniksi.⁷⁷ Reijonen piti juuri Mäkeliniä uutterimpana työtoverinaan, joka monista muista poiketen ei väistynyt milloinkaan kun olot olivat kireimmillään.⁷⁸

Kagaali muodosti kevään 1903 kutsuntoja varten erityisen Helsingin komitean, johon otettiin mukaan myös työväestön edustajia. Kutsuntalakon toteuttaminen oli vuonna 1903 edellistä vuotta paljon vaikeampaa, sillä vanhasuomalaiset myöntövyvyssuunnan kannattajat käynnistivät oman kampanjansa, jonka tarkoituksena oli taivutella kutsunnanalaiset nuoret menemään kutsuntoihin.⁷⁹ Myös perustuslaillisten johtajien keväällä 1903 alkaneet maasta karkoitukset hankaloittivat työtä. Pelko ja passiivisuus voittivat erityisesti maaseudulla alaa. Kutsuntalakkoagitaattorien ilmiantamisesta viranomaisille tuli tietämättömän rahvaan parissa suosittua huvia. Jotkut jopa kilpailivat siitä, kuka pystyy eniten paljastamaan vastarintamiehiä. Tämän vuoksi kagaalin oli siirryttävä järjestämään entistä pienempiä kokouksia.⁸⁰

Reijonen ei kuitenkaan ollut sitä mieltä, että kagaalin tulisi ryhtyä odottavalle kannalle. Liiallinen varovaisuus muuttuisi herkästi välinpitämättömyydeksi. Erityisesti Reijonen tahtoi panostaa ylioppilaisiin kansanvalistustyön tekijöinä. He voisivat kesäisin kotiseuduillaan ja jos mahdollista myös muilla paikkakunnilla

⁷⁶ HYK, Erkki Reijosen kirjekokoelma, t.t. Reijoselle 16.1. 1903.

⁷⁷ Kujala 1996, 199.

⁷⁸ "Yrjö Mäkelin - muutama muistosana", Helsingin Sanomat 23.9. 1923.

⁷⁹ Kujala 1996, 200.

yrittää vaikuttaa kansaan vastarinnan hyväksi. Paljon matkustele-
via ylioppilaita voitaisiin jopa rahallisesti avustaa heidän toimeen-
tulonsa helpottamiseksi.⁸¹ Kuten aiemmin on mainittu, ylioppilaat
olivat ottaneet tehtäväkseen kansan valistamisen jo kauan ennen
sortokauden alkua. Kuitenkin vasta venäläistämistoimien alkami-
nen muutti kansanvalistuksen tehokkaaksi ja organisoiduksi toi-
minnaksi, johon otettiin innolla osaa kaikissa osakunnissa.
Tehtäväksi katsottiin tavallisen kansan tiedon lisääminen uudessa
tilanteessa, kansan vastarintatahdon lujittaminen sekä uusien
olojen synnyttämien väärin tietojen ja huhujen oikaiseminen.⁸²

Mäkelin, Vuolukka ja eräät muut tamperelaiset työväenmiehet
kiertelivät alkuvuodesta 1903 Hämeessä ja Länsi-Suomessa kut-
suntoja vastustamassa.⁸³ Huhtikuun 13. päivänä Tampereen lähei-
syydessä Messukylässä pidettiin kansankokous, johon otti osaa
n.400 henkilöä, enimmäkseen nuoria ihmisiä. Kokouksessa osoi-
tettiin mieltä asevelvollisuuslakia vastaan. Reijonen ei itse mennyt
kokoukseen, vaan oli sateen takia pistäytynyt läheiseen taloon,
jonne hän kuitenkin sai raporteja kokouksen kulusta noin vartin
välein. Reijosen mielestä hänen maineensa vastarinnan johtomie-
henä oli levinnyt laajalle, joten hänen ei ollut viisasta osallistua ko-
koukseen. Erityisen näkyvästi kokouksessa esiintyi kuitenkin Matti
Vuolukka. Kokouksen jälkeen kokouksessa läsnä ollut poliisi
ilmiantoi Reijosen kokouksen osanottajana. Niinpä jonkin ajan
kuluttua Reijonen ja Vuolukka haastettiin käräjille vastaamaan

⁸⁰ HYK, Erkki Reijosen kirjekoelma, Reijonen A.K:lle 24.5.1903.

⁸¹ HYK, Erkki Reijosen kirjekoelma, Reijonen A.K:lle 24.5. 1903.

⁸² Toikkanen 1995, 10.

⁸³ Kujala 1996, 210.

asevelvollisuuslakkoon yllyttämisestä. Reijonen tietysti kielsi syytteen, vaikka asialle ilmaantui kaksi todistajaa.⁸⁴ Kihlakunnan-oikeus tahtoi tutkia asian, mutta katsoi kuitenkin, ettei mitään rikollista ollut tapahtunut, joten Vuolukka ja Reijonen vapautettiin kaikesta edesvastuusta.⁸⁵ Hämeenlinnan kuvernööri Papkov katsoi Vuolukan ja Reijosen niin vaarallisiksi miehiksi, että ehdotti elokuussa 1903 heidän karkottamistaan maasta, mutta kenraalikuvernööri Bobrikov ei ehdotukseen tarttunut.⁸⁶

Vuoden 1903 kutsunnat menivät kagaalin kannalta huonosti. Kaikista kutsunanalaisista jäi saapumatta vain joka kolmas. Tampereen Messukylässäkin, missä Reijonen osittain osallistui asevelvollisten taivuttelukokoukseen, yli 40% meni kutsuntoihin. Tämä oli kuitenkin yleisesti ottaen poikkeuksellisen hyvä tulos.⁸⁷

3.3 RIKKIAMMUTTUA SUOLTA JA SAPELIN KALISTELUA

Seuraava keväänä, huhtikuussa 1904, Reijonen matkusti Englantiin. Tuohon aikaan oli hyvin vaikeaa saada passi ulkomaanmatkaa varten mutta Reijonen päätti yrittää hankkia sellaisen. Passi myönnettiin jo parin päivän päästä vaikka yleensä sen hankkiminen vei runsaammin aikaa.⁸⁸ Luultavasti Reijonen sai passin sen tähden, että hänet saataisiin pois maasta. Tulossa olivat jälleen

⁸⁴ KA, EP 10, Erkki Reijosen haastattelu 26.8. ja 20.9. 1933, KA, ER 3, Ote Kangasalan ja Messukylän kärjäkunnan pöytäkirjasta 23.9.1903.

⁸⁵ KA, ER 3, Ote Kangasalan ja Messukylän kärjäkunnan kihlakunnanoikeuden pöytäkirjasta 23.9. 1903.

⁸⁶ Kujala 1996, 210.

⁸⁷ Kujala 1996, 214-215.

⁸⁸ KA, EP 10, Erkki Reijosen haastattelu 26.8. ja 20.9. 1933.

uudet asevelvollisuuskutsunnat, joten Reijonen olisi entiseen tapansa ollut paikalla agitoimassa niitä vastaan.

Englannista Reijonen kirjoitti neliosaisen matkakertomuksen "Yksin Lontoossa", joka julkaistiin Päivälehdessä. Kertomuksissaan hän kuvailee ensin matkaansa laivalla Englantiin sekä tapaamiaan erimaalaisia ihmisiä. Hän esittää myös havaintoja elämästä suurkaupungissa, sen saasteisuudesta yms.⁸⁹

Englannista Reijonen matkusti Pariisiin. Lukiessaan puistossa sanomalehteä hän huomasi lehdessä pienen uutisen, jossa kerrottiin erään ylhäisöön kuuluvan herran ampuneen kenraalikuvernööri Bobrikovia. Oliko uhri kuollut, sitä ei vielä tiedetty. Reijonen lähti siltä istumalta suomalaisten suosimaan "Cafe de la Regene" -kahvilaan saadakseen lisää tietoa tapahtuneesta. Hän ei harmikseen tavannut ketään tuttaviamutta näki ilmoitustaululla ilmoituksen, jossa pyydettiin suomalaisia kokoontumaan samaiseen kahvilaan samana iltana kello kahdeksan. Sinne kerääntyikin illalla paljon väkeä ja joukossa oli myös muiden pohjoismaiden edustajia. Mitään kokousta ei kahvilassa voitu pitää, koska Pariisissa vilisi venäläisiä vakoojia. Noin 50 henkeä siirtyi pienempään kahvilaan ja läsnä oli myös ruotsalaisia ja norjalaisia; pidettiin monta puhetta. Reijosen mieliin jäi erityisesti norjalaisen kirjailijan Boijerin puhe, jossa tämä onnitteli suomalaisia ollen varma Bobrikovin kuolemasta. Juotiin maljoja Suomen tyrannin päänmenoksi ja Suomen vapautumisesta sorron alta. Riemun ja maljailun keskellä joku uskalsi epäillä entäpä jos Bobrikov selviääkin

⁸⁹ "Yksin Lontoossa", Päivälehti 4.6., 8.6., 17.6., ja 18.6. 1904.

ampumisesta. Tähän oli paikalla ollut lääkäri kivahtanut: ”Kun on kaksi metriä suolia rikkiammuttu, niin ei se perkele siitä hengissä pääse.”⁹⁰

Kun Reijonen saapui takaisin kotimaahan, hän havaitsi heti olojen yhä tiukentuneen. Satamassa oli paljon venäläisiä sotalaivoja ja santarmit olivat vastassa satamaan saapuvia laivoja tarkastaen kaikkien matkustajien passit. Reijosen passissa ei ollut moitteen sijaa mutta silti tarkastus oli hänestä hyvin ankara. Lyypekistä asti Reijosen matkatoverina oli ollut eräs iisalmelainen kauppias Putkonen, jonka viisumi oli sen sijaan hieman vanhentunut. Tämä tuotti myös Reijoselle ylimääräisiä vaikeuksia maihin pääsyssä.⁹¹

Reijosen palatessa Tampereelle hän huomasi tunnelman siellä olevan Helsinkiä paljon vapautuneempi. Bobrikovin ampumispäivänä oli väkeä kokoontunut juhlimaan tapahtunutta. Kun sitten samana kesänä Venäjän sisäministeri ja Suomen ministerivaltiosihteeri von Plehvekin sai väkivaltaisesti surmansa, yhtyi Reijonen juhlintaan Suomalaisessa klubissa. Koska hän oli Pariisissa Bobrikovin kuoleman johdosta juonut lasillisen samppanjaa, niin nyt hän von Plehven kuoleman johdosta tilasi kokonaisen pullollisen tuota jaloa juomaa ja tarjosi sitä muillekin juhlijoille.⁹²

Uudeksi kenraalikuvernööriksi Bobrikovin tilalle tuli ruhtinas Ivan Obolenski. Hänen toimintatapansa oli varovaisempi eikä niin

⁹⁰ KA, EP 10, Erkki Reijosen haastattelu 26.8. ja 20.9. 1933, Zetterberg 1986, 271.

⁹¹ KA, EP 10, Erkki Reijosen haastattelu 26.8. ja 20.9. 1933.

⁹² KA, EP10, Erkki Reijosen haastattelu 26.8. ja 20.9. 1933.

suoraviivainen kun voiman oikeuteen uskoneen Bobrikovin. Obolenskin nimittäminen kenraalikuvernööriksi merkitsi venäläistämistoimenpiteiden hidastumista. Heti nimityksensä jälkeen, syyskesällä 1904, Obolenski teki matkoja eri osiin maata. Niinpä Tamperekin kuului hänen vierailupaikkoihinsa. Kun tieto uuden kenraalikuvernöörin saapumisesta saapui Tampereelle, kutsuttiin eri kunnista henkilöitä kokoukseen tamperelaiseen hotelliin. Obolenskille ajateltiin pitää puhe, jossa hänelle kerrottaisiin kansalaisten mielipiteitä vallitsevasta tilanteesta. Tämä suunnitelma kuitenkin raukesi, koska eräs senaattori Vuorenheimo piti sellaisen puheen pitämistä sopimattomana. Hänellä oli sen verran vaikutusvaltaa, että hän pystyi estämään puheen pitämisen.⁹³

Reijonen oli kuulunut vuodesta 1903 Tampereen kaupunginvaltuustoon.⁹⁴ Valtuusto esiteltiin kenraalikuvernöörille, joka tahtoi kätellä jokaista. Esittelijänä toimi kunnallispuhemies K.Hj. Sehreck. Kun tuli Reijosen vuoro kätellä Obolenskia, esittelijä tahallisesti jätti mainitsematta Reijosen nimen. Luultavasti hän arveli, että nimellä Reijonen olisi liian huono maine venäläisten keskuudessa.⁹⁵

⁹³ KA, EP 10, Erkki Reijosen haastattelu 26.8. ja 20.9. 1933.

⁹⁴ Voionmaa 1910, 818.

⁹⁵ KA, EP 10, Erkki Reijosen haastattelu 26.8. ja 20.9. 1933.

Kun esittely oli valtuustossa pidetty, Obolenski otti vastaan työväenlähetystön. Myös työväenlähetystön pääsy Obolenskin puheille oli koetettu estää, mutta hän oli kuitenkin antanut siihen suostumuksensa. Lähetystön puheenjohtajana oli Reijosen vanha tuttu toimittaja Yrjö Mäkelin. Mäkelin luki valmiiksi kirjoittamansa pitkän puheen, jossa hän toi esiin kansan mielissä liikkuvia ajatuksia. Rohkein sanoin ja asioita kaunistelematta Mäkelin kertoi kansan toivomuksen sorron lopettamisesta. Valtuuston jäsenet kuuntelivat puhetta viereisestä huoneesta ja ihmettelivät Mäkelinin rohkeutta. Kun eräs suomen kielen täydellisesti hallitseva santarmi nimeltään Petrov, kuuli Mäkelinin puheen, luuli Reijonen hänen hyökkäävän Mäkelinin kimppuun; sen verran levottomasti tämä oli puheen aikana käyttäytynyt. Myös Obolenski oli puheen rohkeimmissa kohdissa kolistellut sapeliaan äänekkäästi lattiaan. Reijonen oli varma, kuten myös Mäkelin itse, että Mäkelin vangittaisiin heti vastaanoton jälkeen. Obolenski kuitenkin nousi ja kätteli Mäkeliniä. Tapahtumalla ei myöhemminkään ollut mitään seurauksia, joten Mäkelin sekä puheen venäjäksi kääntänyt ja kovana vastarinnan miehenä tunnettu luutnantti Mathelin välttyivät venäläisten ahdisteluilta.⁹⁶

⁹⁶ KA, EP 10, Erkki Reijosen haastattelu 26.8. ja 20.9. 1933, ER 8, Reijonen Heikki Ritavuorelle 15.9.1918.

4. SUURLAKON PYÖRTEISSÄ 1905

4.1 "PUNAISTA RUSETTIA EN RINTAANI PANEI!"

Venäjän hallitus oli vuonna 1904 ajautunut suuriin vaikeuksiin. Armeija oli kulkeutunut tappiosta toiseen sodassa Japania vastaan. Sotaa arvosteltiin Venäjällä yleisesti, mielenosoitukset ja lakot laajenivat eikä hallitus kyennyt hillitsemään niitä. Lakkoliike levisi myös Suomeen, missä oli jo aiemminkin vaadittu kansalaisvapauksia. Työväenliike oli yrittänyt ajaa läpi äänioikeuden laajentamista ja perustuslailliset puolestaan vaativat laillisten olojen palauttamista. Lakko alkoi Pietarin radan varresta 29. lokakuuta 1905 ja levisi nopeasti ympäri maata.⁹⁷ Suurlakko oli ensisijaisesti työväestön aikaansaannos. Se oli tyytymättömän, vailla äänioikeutta olevan väestön kauan kytenyt haave asioiden selvittämiseksi vanhan sortovaltaisen hallinnon kanssa. Näin asia oli Venäjällä kuten myös Suomessa ja Tampereellakin.

Kun Tampereelle tuli 30. päivänä lokakuuta tieto lakon puhkeamisesta Viipurissa, kokoontui muutamia kagaalin jäseniä Reijosen kotiin keskustelemaan siitä, miten jatkossa tulisi toimia. Mitään varsinaisia päätöksiä ei kuitenkaan vielä tässä vaiheessa tehty. Kuitenkin heti kokouksen päätyttyä he saivat kuulla kadulla vastaan tulleilta ihmisiltä, että junaliikenne oli jo Tampereellakin pysähtynyt.⁹⁸

⁹⁷ Zetterberg - Tiitta 1992, 346.

⁹⁸ KA, EP 10, Erkki Reijosen haastattelu 26.8. ja 20.9. 1933.

Pian oli suurlakko Tampereellakin täydessä voimassaan. Tori täytyi ihmisistä ja kaupungintalon yleensä tyhjä parveke oli alituisena puhuja- ja lausuntolavana, jonka edessä vietettiin tätä vapautuksen suurta juhlaa. Seuraavana päivänä kaupunginvaltuusto kokoontui neuvottelemaan yleisen sekosorron poistamisesta ja laillisten olojen palauttamisesta. Ensi toimekseen päätti valtuusto asettaa kaupungin järjestystä valvomaan komitean, johon kuului kaksikymmentä jäsentä. Puolet komitean jäsenistä oli lakkokomitean esittämiä ja puolet valittiin suljetulla lippuäänestyksellä. Tähän komiteaan tuli valituksi myös Erkki Reijonen.⁹⁹

Kokouksia oli siis usein. Eräässä viikon varrella pidetyssä kokouksessa luettiin Yrjö Mäkelinin laatima ns. punainen julistus, joka otettiin vastaan valtavilla eläköön- ja hurraahuudoilla. Julistuksessa vaadittiin mm. kansalliskokouksen koolle kutsumista, väliaikaisen hallituksen asettamista ja Suomen sisäisen itsenäisyyden tunnustamista. Tamperelaiset eivät vain tyytyneet hyväksymään mahdottomuuksiin menevän julistuksen, vaan tahtoivat saada sen hyväksytyksi kaikkialla maassa. Erityistä painoa pantiin Helsingin voittamiseksi punaisen julistuksen puolelle.¹⁰⁰

Ihmeellistä oli, että myös Tampereen perustuslailliset yhtyivät kannattamaan punaista julistusta ja valitsivat erityisen toimikunnan, jonka tuli liittyä yhteistoimintaan työväen suurlakkokomitean kanssa.¹⁰¹ Reijonen puolestaan piti julistusta liian räikeänä, eikä tahtonut hyväksyä sitä kaikilta osin. Kun muut perustuslailliset

⁹⁹ Voionmaa 1910, 383-384.

¹⁰⁰ Voionmaa 1910, 386-389.

laittoivat julistuksen hyväksymisen merkiksi punaisen rusetin rintaansa, jätti Reijonen niin tekemättä. Muut arvostelivat häntä tästä, mutta edes painostuksen edessä hän ei suostunut kantamaan punaista rusettia vaikka myönsi julistuksen sisältävän paljon hyviäkin asioita. Reijonen tahtoi ilmaista mielipiteensä julistuksesta myös Tampereen Sanomissa. Suuren vaivan jälkeen hän saikin sen lehteen, mutta se hautautui yleisönosastoon.¹⁰²

4.2 KAHDEN VETURIN VOIMALLA VÄLIAIKAISEEN HALLITUKSEEN

Helsingin työväki hyväksyi Tampereen julistuksen Rautatientorilla pitämässään kokouksessa 3. päivänä marraskuuta. Samalla päätettiin seuraavana päivänä suorittaa samassa paikassa väliaikaisen hallituksen vaali. Paikalle saapui noin 10 000 henkeä. Vaalipaikalle laskettiin sellaisia henkilöitä, joiden iästä voitiin arviolta päätellä, että he olivat täyttäneet 21 vuotta ja olivat siis oikeutettuja ottamaan osaa vaalitoimitukseen. Valmiiksi painettu 24 ehdokkaan nimilista hyväksyttiin sellaisenaan. Kukaan valituista ei saanut kieltäytyä luottamustehtävästä, jonka kansa oli hänelle uskonut.¹⁰³

Vaalipäivänä 4. marraskuuta Reijonen oli muiden kagaalimiesten kanssa kokouksessa ruotsalaisella klubilla. Kesken kokouksen hänet kutsuttiin puhelimeen. Yrjö Mäkelin soitti hänelle Helsingistä ja selvitti Rautatietorin tapahtumia ja ilmoitti, että Reijo-

¹⁰¹ Voionmaa 1910, 389.

¹⁰² KA, EP 10 Erkki Reijosen haastattelu 26.8. ja 20.9. 1933, "Kansalliskokous ja valtiopäivät" Tampereen Sanomat 4.11.1905.

¹⁰³ Parmanen 1941, 464-466.

nen sekä kolme muuta tamperelaista oli valittu ns. torisenaatin jäseniksi. Reijonen käsitti Mäkelinin viestin siten, että hänet oli valittu vain toimikuntaan, jonka tuli neuvotella kenraalikuvernöörin kanssa uudesta hallituksesta sekä esittää kansan vaatimukset.¹⁰⁴

Seuraavana päivänä Reijonen osallistui suureen torikokoukseen, joita pidettiin päivittäin. Kun kokous oli päättynyt ja Reijonen oli mennyt kotiinsa, soitettiin hänelle että hänen ja kahden muun tamperelaisen senaattorin oli viipymättä matkustettava Helsinkiin. Aikaa annettiin yksi tunti.¹⁰⁵ Aikataulu oli tiukka siksi, että väliaikaisen hallituksen oli määrä vieraila kenraalikuvernööri Obolenskin luona ja toivomuksena oli että paikalla olisi mahdollisimman monta jäsentä. Tamperelaisten edustajien tuli lähteä Helsinkiin ylimääräisellä junalla, jossa oli kokonaista kaksi veturia ja yksi toisen luokan matkustajavaunu. Reijonen ei vielääkään pitänyt totena valintaansa senaattoriksi, vaan nauroi asialle, mutta ei voinut vastustaa kiusausta lähteä matkustamaan junalla Helsinkiin. Rautatiethän olivat muuten tukossa.¹⁰⁶

Asemalle oli saapunut paljon väkeä, sillä tieto matkasta oli levinnyt nopeasti. Lähtö viipyi hieman, koska tarvittiin vielä kolmas veturi kulkemaan jonkin verran edellä junaa tarkastamassa oliko rata selvä. Kun vihdoinkin päästiin matkaan, jätti moniin tuhansiin nouseva yleisö heille jäähyväiset kaikuvilla eläköönhuudoilla.

¹⁰⁴ KA, EP 10, Erkki Reijosen haastattelu 26.8. ja 20.9. 1933.

¹⁰⁵ KA, EP 10, Erkki Reijosen haastattelu 26.8. ja 20.9. 1933. Huom. Yksi "Tampereen senaattoreista" oli jo Helsingissä.

¹⁰⁶ Roos 1907, 683, 687-688.

Toiset “senaattorit” olivat hyvin innostuneita matkasta sekä valinnastaan senaattiin ja he keskustelivat vilkkaasti. Reijonen otti myös osaa keskusteluun, mutta vähemmällä innolla. Hänen piti myös lämmittää vaunua, koska mukana ei ollut lainkaan junamiehistöä. Vaunuun ei kuitenkaan oltu varattu paljoakaan puuta lämmitystä varten. Kevyt juna kulki reipasta vauhtia eteenpäin kahdella veturillaan ja toivottavaa olikin päästä mahdollisimman pian perille pääkaupunkiin.¹⁰⁷

Helsingin rautatieasemalla matkustajia vastassa oli punakaartilaisvartiojoukko, joka vei heidät pimeitä, autioita ja synkkiä katuja pitkin poliisikamarille. Siellä he tapasivat toisia senaatin jäseniä, jotka juuri olivat palanneet käynniltään ruhtinas Obolenskin luona. Tamperelaisille kerrottiin mikä tilanne pääkaupungissa oli ja he puolestaan kertoivat Tampereen tapahtumista sekä siitä mitä olivat matkan varrella nähneet ja kuulleet. Poliisikamarilta heidät opastettiin vanhaan puutaloon, jossa sijaitti keskuslakkokomitean päämaja. Mukaansa he saivat viestin komitealle, että lakko olisi mitä pikemmin lopetettava, koska venäläiset sotilaat olivat jo hyvin vihaisia ja ärtyisiä saatuaan olla useita vuorokausia aseissa; he ampuisivat herkästi. Myös tamperelaisten käsityksenä oli, että lakko oli lopetettava, jos siihen vain oli edellytyksiä.¹⁰⁸

Astuessaan sisään komitean huoneistoon, jossa Suomen kohtaloa nyt ratkaistaisiin, kohtasi Reijosta kumppaneineen melkoinen yllätys. Heidät vietiin huoneeseen, jota valaisi himmeästi yksi

¹⁰⁷ KA, EP 10, Erkki Reijosen haastattelu 26.8. ja 20.9. 1933.

¹⁰⁸ KA, EP 10, Erkki Reijosen haastattelu 26.8. ja 20.9. 1933.

ainoa pieni öljylamppu, ja sen heikossa valossa he näkivät keskuslakkokomitean jäsenten makaavan lattialla, penkeillä ja pöydillä. Puolipimeässä nousi sieltä täältä ylös unisia henkilöitä kuullakseen Tampereen kuulumisia.¹⁰⁹ Yhteiskunnan johtomiesten oli siis tällaisissa olosuhteissa ryhdyttävä neuvottelemaan jatkotoimenpiteistä, jotka vaikuttaisivat merkittävästi koko Suomen kohtaloon.

Paikalla olivat mm. Vihtori Kosonen ja Eetu Salin, jotka olivat kiivaita sosiaalidemokraatteja. He vaativat lakon jatkamista. Asian käsittely kesti nelisen tuntia. Reijonen suhtautui hyvin kielteisesti Kososeen ja Saliniin, joiden puheet hänen mielestään tuntuivat hipovan pilviä. Hän ajattelikin “Jos tuommoiset miehet joutuisivat Suomen kohtalosta määräämään, niin kantoon ajettaisiin.”¹¹⁰

Kantoon ei kuitenkaan ajettu. Melkein kaikki muut läsnäolijat olivat sitä mieltä, että olosuhteet vaativat lakon lopettamista. Niinpä päätettiin ehdottaa kansalle lakon lopettamista seuraavana iltapäivänä.¹¹¹ Kukin Tampereen “senaattoreista” lähti kokouksen jälkeen omille teilleen. Reijonen oli seuraamassa kun senaatin portailta seuraavana päivänä luettiin ns. marraskuun manifesti, jossa annettiin Suomelle sen entiset oikeudet takaisin ja samalla maa sai uuden hallituksen, ns. Mechelinin senaatin. Reijosen tehtävä Helsingissä oli suoritettu ja hän oli valmis palaamaan

¹⁰⁹ KA, EP 10, Erkki Reijosen haastattelu 26.8. ja 20.9. 1933, Roos 1907, 690.

¹¹⁰ KA, EP 10, Erkki Reijosen haastattelu 26.8. ja 20.9. 1933.

¹¹¹ Roos 1907, 690.

takaisin Tampereelle.¹¹² Hän lähetti vielä ennen paluutaan kagaalin keskustoimikunnalle sähkeen, jossa hän tervehti takaisin saatuja oikeuksia sanoin: “Eläköön uhrautuva isänmaallinen vapautustyö, eläköön työntekijät! Varttukoon saavutettu vapaus ikuisiksi!”¹¹³

Kolme tamperelaista “väliaikaista senaattoria” tuotiin pääkaupunkiin ylimääräisellä kahden veturin vetämällä junalla ja kolmaskin veturi oli lähtenyt heidän vuokseen liikkeelle. Heidän paluunsa kotiin oli sen sijaan tätä vaatimattomampi. Reijonen matkusti heti ensimmäisellä junalla Tampereelle. Hän sai vaivoin ostettua lipun kolmannen luokan vaunuun. Entinen senaattori oli hyvin tyytyväinen vaikka joutuikin itse maksamaan lippunsa.¹¹⁴

4.3 TOIMINTA SUURLAKON JÄLKEEN

Venäjän painostus Suomea kohtaan alkoi heiketä Bobrikovin murhan jälkeen ja kagaalin toiminta laimeni sitä mukaa kuin poliittinen tilanne parani. Se oli tehtävänsä tehnyt kun suurlakon jälkeen yhtenäistämistoimet keskeytettiin. Virallisesti kagaali ei koskaan lopettanut toimintaansa, mutta käytännössä se päättyi yhteiseen lounaaseen 18. marraskuuta 1905.¹¹⁵

Seuraavat valtiopäivämiesvaalit pidettiin suurlakon jälkeen. Kun myöntövyysuunta oli suurlakon yhteydessä kokenut poliittisen

¹¹² KA, EP 10, Erkki Reijosen haastattelu 26.8. ja 20.9. 1933, “Helsingistä palanneiden puheilla” Tampereen Sanomat 8.11.1905.

¹¹³ KA, ER 4, Sähkösanoma Helsingin kagaalille 6.11. 1905.

¹¹⁴ KA, EP 10, Erkki Reijosen haastattelu 26.8. ja 20.9. 1933.

¹¹⁵ Zetterberg - Tiitta 1992, 339.

haaksirikon, oli selvää, että voittajiksi nousivat vastarintaa kannattaneet perustuslailliset. Sosiaalidemokraatit eivät ottaneet ollenkaan osaa vaaleihin. Muutenkin innostus säätyihin perustuviin valtiopäivävaaleihin oli yleisesti laimennut. Olihan suurlakko avannut näkemyksiä aivan toisenlaisiin vaalioloihin. Tampereelta valittiin viimeisien valtiopäivämiehien joukossa viimeiseen säätyeduskuntaan porvarisääryn edustajana myös Erkki Reijonen. Hänen maineensa kovana vastarintamiehenä vei hänet valtiopäiville, sillä valtiopäivien tehtävänähän oli ohjata koko valtakunnan kehitystä. Paikallisella tasolla valtiopäivämiesten toiminta näkyi vain vähäisesti.¹¹⁶

Reijosen varsinainen toiminta valtiopäivillä oli huomaamatonta, mutta tiedossa on eräs tapaus, joka tunnettiin nimellä "Tshokken juttu". Se hankaloitti harmillisesti Reijosen toimintaa valtiopäivämiehenä. Helmikuun 26. päivänä 1906 ryöstettiin Helsingissä Venäjän valtionpankin konttori. Ryöstö vaati uhreja; rosvot surmasivat vahtimestarin ja Keravalla heitä pidätettäessä santarmin. Ryöstäjiä oli siis ollut monta ja eräs heistä oli onnistunut pakenemaan Tampereelle saakka, missä oli sitten jäänyt kiinni. Häntä pidettiin vangittuna kaupungintalolla. Mies oli nimeltään Jan Tshokke.¹¹⁷

Reijonen oli samaan aikaan käymässä kaupungissa ja huomatesaan paljon ihmisiä torilla ja kaupungintalon edustalla, meni kiinnostuneena katsomaan mitä oli tapahtunut. Kuullessaan, että

¹¹⁶ Rasila 1984, 568.

¹¹⁷ KA, EP 10, Erkki Reijosen haastattelu 26.8. ja 20.9. 1933.

Tshokke oli tikarilla surmannut häntä kuullustelleen etsivän ja ampunut erään toisen poliisin, heräsi Reijosessa vanha sanomalehtimies ja hyvän jutun toiveessa hän meni sisälle kaupungintaloon ja lähemmäs huonetta, jossa vankia pidettiin. Ovea vartioivalta poliisilta hän kysyi, mitä kansallisuutta vangittu oli ja tämä vastasi vangin olevan virolainen. Reijonen kertoi poliisille osaavansa puhua viroa ja poliisi kehotti häntä puhumaan vangille. Reijonen ei kuitenkaan uskaltanut mennä sisälle huoneeseen, olihan jo kaksi poliisia kuollut, vaan huusi avoimesta ovesta Tshokkelle virokseksi, että hänen olisi viisainta antautua eikä vastustaa poliisia.¹¹⁸

Tshokke ei välittänyt Reijosen huuteluista, vaan ryhtyi ampumaan ikkunasta kohti kaupungintalon edustalla olevia ihmisiä. Vapaaehtoisia etsittiin miestä taltuttamaan, ja usea läsnäolija lupautuikin, jos vaan joku menisi edellä. Eräs vaskiseppä lähtikin kärjessä, mutta sai kuulan kalloonsa jo ennen kuin ennätti edes siihen huoneeseen, jossa Tshokke riehui. Lopulta paikalle saapunut palokunta sai Tshokken talttumaan suunnattuaan suuresta paloruiskusta vesisuihkun häntä päin. Tshokke vietiin poliisilaitokselle ja Reijonen tarjoutui tulkiksi mukaan. Kuulusteluissa Tshokke kuitenkin ilmoitti olevansa lätiläinen, mutta ymmärsi viroa. Hän ei kuitenkaan halunnut keskustella Reijosen kanssa. Reijonen loukkaantui hieman kun ei voinut olla mukana selvittämässä tapausta, jota koko maa mielenkiinnolla seurasi ja niinpä hän palasi jo iltajunalla takaisin Helsinkiin.¹¹⁹

¹¹⁸ KA, EP 10, Erkki Reijosen haastattelu 26.8. ja 20.9. 1933, Jutikkala 1979, 302.

¹¹⁹ KA, EP 10, Erkki Reijosen haastattelu 26.8. ja 20.9. 1933, Jutikkala 1979, 302-303.

Muutamia päiviä myöhemmin Reijonen sai hälyttävän puhelun Tampereelta. Siellä puhuttiin yleisesti, että Reijonen oli ollessaan Tshokken puheilla kehoittanut tätä olemaan antautumatta sekä taistelemaan niin kauan kun vain pystyi. Reijosen oli matkustettava Tampereelle, jossa toimeenpantaisiin lyhyt kuulustelu asioiden kulusta. Reijonen, joka muisti sanansa selitti tapauksen väärinkäsitykseksi. Kuulustelussa oli läsnä myös poliisi, joka oli kehottanut Reijosta huutamaan Tshokkelle. Tämä antoi todistajanlausuntonsa, joka tuki liikeellä olleita huhuja. Erehdys selvitettiin lopulta eikä siitä koitunut enää seuraamuksia. Tshokke sai rangaistukseksi kolme elinkautista kuritushuoneessa ja lisäksi vielä 19 vuotta kuritushuonetta, jotka yhdistettynä olivat tietysti yksi elinkautinen tuomio. Tshokke ehti kärsiä tuomiotaan vain muutaman vuoden ennenkuin kuoli Kakolassa.¹²⁰

Väärinymmärrettynä tämä tapahtumasarja vaikutti harmillisesti Reijosen maineeseen koko Suomessa ja etenkin Tampereella. Murhenäytelmän inhimillistä järkyttävyyttä korosti se, että toinen surmatuista poliiseista jätti jälkeensä seitsemän pientä lasta ja toinen kahdeksan sekä kumpikin vielä yhden syntymättömän lapsen. Huhu tällaisen murhaajan kannustamisesta jäi pitkäksi aikaa tamperelaisten mieliin, vaikka huhussa ei mitään perää ollutkaan. Eräät alkoivat pitää Reijosta peräti sosialistina tapauksen vuoksi.¹²¹ Hän julkasi asian johdosta oikaisun Tampereen Sanomissa ja Kansan Lehdessä. Lyhyessä tiedotuksessa Reijonen ilmaisi loukkaantuneensa perättömien puheiden levittämi-

¹²⁰ KA, EP 10, Erkki Reijosen haastattelu 26.8. ja 20.9. 1933, Jutikkala 1979, 304.

sestä ja kertoi parilla sanalla tapahtumien kulun. Lisäksi hän pyysi ihmisiä muistamaan miten luottamuksellisessa toimessa hän valtiopäivämiehenä toimi.¹²²

Valtiopäivien hajaannuttua Reijonen siirtyi takaisin talouselämään Tampereen Puuvilla Oy:n rahastonhoitajaksi. Olot Suomessa normalisoituivat siinä määrin, ettei Reijonen tuntenut suurta mielenkiintoa osallistua politiikkaan yli kymmeneen vuoteen.

5. PALUU POLITIIKKAAN 1917-1919

5.1 TALOUSPÄÄLLIKKÖ SISÄLLISSODAN JALOISSA

Erkki Reijonen erosi toimestaan Tampereen Puuvilla Oy:n rahastonhoitajana helmikuussa 1916. Hän muutti perheineen Kuopioon, jossa hän työskenteli Minna Canthin perillisten toimitusjohtajana.¹²³ Kuopiossa Reijonen viihtyi kuitenkin vain puolisen vuotta ja siirtyi Savonlinnaan uuden puuvillatehtaan palvelukseen vuoden 1917 alussa.¹²⁴ Yhtiö oli juuri perustettu ja siitä suunniteltiin ensiluokkaista tehdasta. Reijonenkin uskoi hankkeeseen siinä määrin, että oli sijoittanut siihen säästönsä.¹²⁵

¹²¹ KA, EP 10, Erkki Reijosen haastattelu 26.8. ja 20.9. 1933.

¹²² "Pyydetään sijaa seuraavalle", Tampereen Sanomat ja Kansan Lehti 6.3.1906.

¹²³ KA, ER 11, Reijonen Yrjö Mäkelinille 6.1. 1921.

¹²⁴ KA, ER 8, Itä-Suomen kutomo Oy: n hallintoneuvoston kokouksen pöytäkirja 11.1.1917.

¹²⁵ KA, ER 11, Reijonen Yrjö Mäkelinille 6.1.1921.

Samaan aikaan Suomessa oli alkamassa voimakas sisäinen kuohunta. Levottomuudet johtuivat taloudellisesta ja yhteiskunnallisesta tyytymättömyydestä, jota vauhditti Venäjällä tapahtunut vallankumous. Suomessa puhkesi laajoja maataloustyöntekijöiden lakkoja keväällä ja kesällä 1917. Myös kaupunkien teollisuustyöväki lakkoili. Vaatimukset kahdeksan tunnin työajasta ja yleisen äänioikeuden ulottamisesta myös kunnallisvaaleihin nostettiin esiin. Tyytymättömyyttä lisäsi kasvava inflaatio, elinkustannusten nousu, yltyvä työttömyys ja suurimmassa kaupungeissa tuntuva elintarvikepula.¹²⁶ Nämä tapahtumat aiheuttivat työpalkkojen ja raaka-aineiden hintojen nousua ja Itä-Suomen Kutomo Oy joutui melkein heti perustamisensa jälkeen taloudellisiin vaikeuksiin.¹²⁷

Yhteiskunnalliset vastakohtaisuudet olivat lisääntyneet ja kuilu oikeiston ja sosialistien välillä käynyt ylipääsemättömäksi. Puna-kaarteja alettiin perustaa, aseistaa ja harjoittaa. Väkivalta lisääntyi ja jännite suojeluskuntien ja punakaartin välillä purkautui yhteentoiksi. Sisällissodan syttyessä tammikuussa 1918, Reijonen jäi täysin yksin vastaamaan jo ontuvasti pyörivän tehtaan toiminnasta. Hän oli kolmesta tehtaan johtokunnan jäsenestä ainoa, joka jäi paikoilleen Savonlinnaan taistelujen alkaessa. Kaksi muuta johtokunnan jäsentä olivat innokkaina suojeluskuntalaisina lähteneet rintamalle ja Reijonen epäili heidän päässeen hengestään jo sodan alkuvaiheessa. Apua vastuunkantoon ei siis ollut tiedossa. Muukin työ-

¹²⁶ Zetterberg 1992, 31-32, Polvinen 1967, 119, Rantatupa 1979, 65-74.

¹²⁷ KA, ER 11, Reijonen Yrjö Mäkelinille 6.1.1921.

väki oli hyvin nuorehkoa, joten sekini oli ennen pitkää joutumassa taisteluriveihin.¹²⁸

Vaikka hänen työmääränsä lähes kolminkertaistui, itse sotaan Reijonen suhtautui myönteisesti. Hän kuului Savonlinnan suojeluskuntaan ja kannatti siten valkoisten pyrkimyksiä. Vaikka Reijonen oli tehnyt läheistä yhteistyötä sortovuosina työväestön edustajien kanssa, sosialistien esittämiin vaatimuksiin hän suhtautui hyvin kielteisesti. Esimerkiksi jo toteutunutta kahdeksan tunnin työlakia Reijonen piti haitallisena ja kalliina. Se heikensi työtehoa huomattavasti ja tulisi kumota heti sodan loputtua.¹²⁹ Jo Päivälehdessä ajoilta lähtien Reijoselle taloudellisesti mahdollisimman suurten voittojen saavuttaminen oli ollut kunnia-asia ja tavallaan miehen mitta, joten sillä saralla hän ei ollut valmis minkäänlaisiin myönnytyksiin työväestön eduksi.

Toisaalta Reijonen pohti oliko hän käynyt taantumukselliseksi. Olihan hän aiemmin kannattanut uudistuksia ja ollut edistysellinen ajatuksissaan. Toisaalta häntä huimasi vauhti, jolla uudistuksia oli toteutettu ja etenkin se, että sosialistit tai paremmin "huligaanivallankumoukselliset", kuten Reijonen heitä kutsui, olivat saaneet määrätä tahdin.¹³⁰

Itse sotaan tai suojeluskuntien toimintaan Reijonen ei juurikaan ottanut osaa. Hän katsoi kuitenkin olevansa velvollinen jotenkin

¹²⁸ KA, ER 8, Reijonen senaattori Juhani Arajärvelle 1.3.1918, Polvinen 1967, 119.

¹²⁹ KA, ER 8, Reijonen senaattori Juhani Arajärvelle 1.3.1918.

¹³⁰ KA, ER 8, Reijonen senaattori Juhani Arajärvelle 1.3.1918.

edistämään valkoisten ponnistuksia ja tuki rahallisesti suojeluskuntien toimintaa. Reijonen oli sitä mieltä, ettei jokapäiväisiä arkiasioita voinut jättää hoitamatta ja tällä tavoin hän mielestään edisti oloja kärjistymästä äärimmilleen.¹³¹ Hän ei kuitenkaan katsonut hyvällä tehtaan henkilökunnan osallistumista suojeluskunnan toimintaan siltä osin kun se haittasi työntekoa. Hän vaati että henkilökunta oli töissä määrättyt ajat ja teki kaikki sille kuuluvat tehtävät.¹³² Työponnistelut menivät siis sotaponnistelujen edelle.

Reijosta itseään vaivasi hieman saamattomuutensa “yhteisen asian” edistämisessä. Tehtaan asiat veivät kuitenkin lähes kaiken hänen aikansa. Halu olla mukana maata järjestyttävissä tapahtumissa oli silti suuri. Reijonen tunsu itsensä tarpeettomaksi pyörittäessään tehdasta syrjäisessä Itä-Suomessa poissa tapahtumien keskipisteestä. Isänmaallinen vapautustyö oli yhä kesken. Ajoittain tuskastuttavaksi käynyttä oloaan helpottaakseen Reijonen ajatteli tehneensä sortokautena pohjatyön parhaillaan käynnissä oleville tapahtumille.¹³³ Myös perheen suhtautuminenkin sotaan vaikutti hänen syrjäänvetäytymiseensä. Etenkin hänen vaimonsa Lyyli oli kovasti sotaa vastaan, mutta vanhin poika Päivö oli osallistunut suojeluskunnan harjoituksiin ja mieli mukaan rintamalle Tampereelle, mikä ei tietenkään ollut perheen kannalta miellyttävä ajatus.¹³⁴ Isän tuli siis tyytyä hiljaiseen ja rahalliseen kannatustoimintaan ollakseen esimerkkinä lapsilleen.

¹³¹ KA, ER 8, Reijonen Savonlinnan Suojeluskunnan kansliaan 12.2.1918.

¹³² KA, ER 8, Reijonen Savonlinnan Suojeluskunnan päävahdille 13.4.1918.

¹³³ “Mietteitä nykyoloista”, Keski-Savo 26.3.1918.

¹³⁴ KA, ER 8, Reijonen Ilmarisen perheelle 26.4.1918.

Reijonen oli siis jäänyt yksin vastaamaan Itä-Suomen Kutomo Oy:n pyörittämisestä. Tehtaan talous heikkeni entisestään. Pääoma ei yksinkertaisesti ollut riittävä ja yhtiö taantui lähes konkurssin partaalle.¹³⁵ Tästä taloudellisesta sekamelskasta Reijonen syytti itseään, koska hän oli omasta mielestään myynyt liian alhaiseen hintaan tehtaan valmistamia tuotteita. Hän oli kiirehtinyt liikaa eikä ollut malttanut odottaa, että olisi saanut niistä paremman hinnan.¹³⁶ Todellisuudessa yhtiön ongelmat johtuivat pääasiassa vallitsevista taloudellisista olosuhteista, mutta vastuu oli kasvanut ylivoimaiseksi kantaa.

Tilanne vaikutti Reijoseen niin henkisesti kuin fyysisestikin. Hän oli koko ajan väsynyt ja vastoinkäymiset vain seurasivat toistaan.¹³⁷ Hän ei tahtonut jäädä enää yhtiön palvelukseen, vaikka yhtiötä ryhdyttiin realisoimaan. Hän oli täysin masentunut ja menettänyt kaiken halunsa tehdä töitä. Suurella työllä ja nuukasti eläen kerättyjen säästöjen menetys ei suinkaan parantanut Reijosen olotilaa.¹³⁸ Reijosella oli vaimo ja lapset elätettävänä ja hän alkoi etsiä työpaikkaa muualta. Hän otti yhteyttä vanhaan ystävänsä Eero Erkkoon, josta oli tullut sittemmin ministeri, ja pyysi tätä järjestämään hänelle jonkinlaisen kunniallisen toimen, jonka turvin pystyisi kunniakkaasti vetäytymään pois työelämästä.¹³⁹ Reijonen toivoi työpaikkaa Suomen rajojen ulkopuolelta, koska

¹³⁵ KA, ER 11, Reijonen Yrjö Mäkelinille 6.1.1921.

¹³⁶ KA, ER 10, Reijonen A. Auviselle 29.3.1920.

¹³⁷ KA, ER 8, Reijonen Eero Erkkolle 27.11.1918, ER 11, Reijonen Yrjö Mäkelinille 6.1.1921.

¹³⁸ KA, ER 11, Reijonen Yrjö Mäkelinille 6.1.1921.

¹³⁹ KA, ER 8, Reijonen Eero Erkkolle 27.11.1918.

epäonnistuminen Itä-Suomen Kutomossa painoi hänen mieltään ja hän uskoi maineensa kotimaassa tahriintuneen lopullisesti.¹⁴⁰

Turvatakseen toimeentulon perheelleen Reijonen sanoi itsensä irti Itä-Suomen Kutomo OY:stä ja siirtyi Savonlinnasta Jyväskylään Johannes Parviaisen palvelukseen syyskesällä 1919.¹⁴¹ Hän ei olisi tahtonut muuttaa pikkukaupunkiin, mutta palkkaehdot olivat suhteellisen hyvät eikä mitään muutakaan sopivampaa paikkaa ollut ilmaantunut.¹⁴² Reijonen ei kuitenkaan ehtinyt olla toimeensa kuin pari viikkoa, kun häneen otettiin yllättäen yhteyttä ulkoministeriöstä.¹⁴³

5.2 NIMITYS

Suomen itsenäistyminen oli tuonut mukanaan useita tyhjiöitä täytettäväksi. Maalta puuttuivat lähes kaikki itsenäiseen ulkoasioiden hoitoon liittyvät organisaatiot.¹⁴⁴ Itsenäisyyden ja kansainvälisen aseman säilyttämiseen tarvittiin kiihkeästi ulkomaisten suhteiden kehittämistä ja siten diplomaattisuhteiden solmimista.¹⁴⁵ Ulkoasianhallinnon kehittymiseen tasavallan ensimmäisinä vuosina vaikutti voimakkaasti Rudolf Holstin toiminta ulkoministerinä. Presidentti Ståhlbergin henkilökohtaista luottamusta nauttivana

¹⁴⁰ KA, ER 8, Reijonen Eero Erkolle 27.11.1918, ER 9, Reijonen Juhani Arajärvelle 29.6.1919, ER 10, Reijonen A. Auviselle 29.3.1920.

¹⁴¹ KA, ER 9, Reijonen A. Auviselle 5.7.1919, Johannes Parviainen Reijoselle 30.6.1919, Reijonen Johannes Parviaiselle 4.7.1919.

¹⁴² KA, ER 9, Reijonen Juhani Arajärvelle 29.6.1919.

¹⁴³ KA, ER 11, Reijonen Yrjö Mäkelinille 6.1. 1921.

¹⁴⁴ Roiko-Jokela 1995b, 29.

¹⁴⁵ Ulkoasianhallinnon matrikkeli I, 30.

Holstillalla oli tilaisuus valita ulkoministerön palvelukseen mieleisiään virkamiehiä.¹⁴⁶

Valintakriteereissään Holsti korosti ulkopoliitiikan tuntemuksen merkitystä ja suosi sanomalehtimiehiä, joiden erikoisalana oli ulkopoliitiikka. Samoin kielitaito oli tärkeää.¹⁴⁷ Ulkopoliittisesti tärkeille paikoille Holsti pyrki asettamaan itselleen myötämielisiä lähettiläitä, jopa omia ystäviään. Näin hän halusi varmistaa, että nämä henkilöt olisivat uskollisia hänen edustamalleen ulkopoliittiselle suunnalle ja työskentelisivät samojen tavoitteiden puolesta.¹⁴⁸

Keväästä 1919 lähtien Suomen ulkomaanedustuksen kehittämisessä pääpaino pantiin yhteyksien luomiseen Itämeren ympärillä oleviin valtioihin.¹⁴⁹ Ensimmäinen informaatio kanava oli syntynyt jo kesällä 1918, jolloin Toivo K. Kaila siirtyi konsuliksi Tallinnaan. Hänen toimintamahdollisuutensa olivat kuitenkin rajalliset, koska Viro oli tuolloin Saksan miehittämä. Loppuvuodesta 1918 kummallakin puolen Suomenlahtea tapahtunut irtaantuminen Saksan otteesta loi edellytykset itsenäiselle Suomelle ja itsenäiselle Virolle ensi kertaa alkaa toteuttaa keskinäistä politiikkaansa. Suomen uudeksi konsuliksi Viroon nimitettiin joulukuussa 1918 Yrjö Putkinen.¹⁵⁰ Saksalais miehityksen päätyttyä ja vapaussodan alettua Virolle oli sekä mahdollista että välttämätöntä saada aikaan läheinen diplomaattinen yhteys Suomen kanssa. Tätä varten

¹⁴⁶ Nevakivi 1988, 62.

¹⁴⁷ Roiko-Jokela 1995b, 31, Kunttu 1994, 4.

¹⁴⁸ Holsti 1963, 222, 257.

¹⁴⁹ Paasivirta 1968, 158.

¹⁵⁰ Suomen diplomaattiset suhteet ulkovaltoihin, 158.

nimitettiin Oskar Kallas Viron edustajaksi Suomeen niinikään joulukuussa 1918.¹⁵¹

Helmikuussa 1919 Viron edustaja Kallas kääntyi Suomen ulkoministeriön puoleen pyytäen Suomea tunnustamaan Viron itsenäisyys.¹⁵² Suomi vastasi tähän lupaamalla lähettää Viroon diplomaattiedustajan konsulin sijaan ja ilmoittamalla olevansa valmis tekemään Viron tasavallan kanssa tarpeellisia valtiollisia sopimuksia. Näillä toimenpiteillä Suomi osoitti kohtelevansa Viroa riippumattomana, täysivaltaisena valtiona eli tunnusti sen itsenäisyyden de facto.¹⁵³

Aluksi käännyttiin senaattorinakin toimineen A. Osw. Kairamon puoleen ja pyydettiin tätä suostumaan Suomen puoliviralliseksi edustajaksi Tallinnaan. Kaikilta edellytyksiltään Kairamo oli Suomen hallituksen ja talouselämän kannalta sopiva mies tärkeään tehtävään, mutta hän oli voimakkaasti saksalaismielinen sekä monarkisti, eikä näin ollen pystynyt luomaan luottamuksellisia suhteita virolaisiin.¹⁵⁴ Syksyllä 1919 päätettiin vahvistaa diplomaattisuhteita Baltian maihin määräämällä Viroon uusi väliaikainen diplomaattinen edustaja.¹⁵⁵

¹⁵¹ Zetterberg 1977, 185-186.

¹⁵² Jyväskylän Yliopiston historian laitos (JYHL), Eesti Saatkond Helsingis (ESH), Konstantin Päts Oskar Kallakselle 9.2.1919, Zetterberg 1977, 84-85.

¹⁵³ Dokumentide kogumik, 14, Soome välisminister Eesti diplomaatisele esindajale Helsingis 8.8.1919, Zetterberg 1977, 186-187, Roiko-Jokela 1994, 6.

¹⁵⁴ Zetterberg 1977, 189, Rausmaa 1996, 5-7.

¹⁵⁵ Paasivirta 1968, 158, 169.

Rudolf Holstin mielestä Baltian maihin ei saanut lähettää suomalaista edustajaa, joka oli valtiollisessa toiminnassaan joutunut edustamaan liiaksi venäläis- tai saksalaismielistä ulkopoliitikkaa.¹⁵⁶ Erkki Reijosen nimi oli pulpahtunut esiin jo mietittäessä mahdollista edustajaa Kristianiaan (Oslo) Norjaan. Holsti soittikin Reijoselle Jyväskylään syyskuun alussa 1919 ja kysyi kiinnostaisiko tätä mahdollinen nimitys. Reijonen torjui ehdotuksen jo samana päivänä, koska ei omannut omasta mielestään edellytyksiä niin tärkeään toimeen. Hän näki itsensä liian mitättömänä ja kömpelönä edustaakseen Suomea kuninkaallisissa piireissä. Lisäksi hän vetosi kielitaidottomuuteensa ja oli aivan varma, että joutuisi naurun ja ivan kohteeksi jos ottaisi vastaan tärkeän tehtävän, koska oli äskettäin epäonnistunut suurissa taloudellisissa kysymyksissä. Presidentti ja ulkoministerikin saisivat arvostelun ryöpyn niskansa.¹⁵⁷ Vaikka Reijonen kieltäytyi tästä mairittelevasta tarjouksesta, se varmasti hiveli hänen itsetuntoaan. Valtioneuvoston häneen kohdistamasta luottamuksenosoituksesta huolimatta hän ei tahtonut joutua laajemman arvostelun kohteeksi, jota olisi aiheellisesti syntynyt, jos hänet olisi nimitetty edustajaksi Norjaan.

Asiaan palattiin kuitenkin jo parin viikon päästä, kun valittiin edustajaa Tallinnaan, joka oli Holstin kannalta yksi tärkeimmistä edustajapaikoista. Nyt Erkki Reijonen tuntui todella sopivalta vaihtoehdolta. Omasihan hän ulkopoliitikkaan erikoistuneen sanomalehtimiestaustan ja hänellä oli kokemusta politiikasta ja talouselämästä. Lisäksi Reijonen tunsii Viron historiaa, tapakulttuuria

¹⁵⁶ Roiko-Jokela 1995a, 134-135.

¹⁵⁷ KA, ER 9, Reijonen Rudolf Holstille 2.9.1919.

sekä osasi viron kieltä. Kaiken kukkuraksi hän kuului myös samaan puolueeseen Holstin kanssa eli jakoi suurimmilta osin tämän ulkopoliittiset näkemykset. Holsti soitti uudemman kerran Reijoselle ja tarjosi paikkaa Suomen lahden eteläpuolelta.

Tämäkään paikka ei heti innostanut Reijosta. Muuttaminen sisällissodan ja miehityksen jäljiltä olevaan maahan, joka oli sekasortoisessa tilassa, ei varmaankaan tuntunut kovin miellyttävältä ajatukselta. Luultavasti Norjan lähettilään paikan torjuminen oli jäänyt vaivaamaan Reijosta siinä määrin, että tämä ilmoitti mahdollisesti ottavansa paikan vastaan, jos hänen katsottiin voivan täyttää paikansa tuottamatta ikävyyksiä hallitukselle.¹⁵⁸ Hän siirsi siis heti kättelyssä vastuun tekemisistään Holstille ja valtioneuvostolle. Lisäksi ongelmia tuotti Reijosen silloinen virka, jossa hänellä oli neljän kuukauden irtisanomisaika. Holsti otti kuitenkin heti yhteyttä Johannes Parviaiseen ja vaati tätä vapauttamaan Reijosen palveluksestaan ja asettamaan hänet ensitilassa Suomen hallituksen käytettäväksi.¹⁵⁹ Asioiden selvittyä Erkki Reijonen nimitettiin, omien sanojensa mukaan puoliväkisin, Suomen Tallinnan va. edustajaksi 19.9.1919.¹⁶⁰

¹⁵⁸ KA, ER 9, Reijonen Rudolf Holstille 17.9.1919.

¹⁵⁹ KA, ER 9, Rudolf Holsti Johannes Parviaiselle 17.9.1919.

¹⁶⁰ KA, ER 9, Sähkösanoma Rudolf Holstilta Reijoselle 19.9.1919, ER 11, Reijonen Yrjö Mäkelinille 6.1.1921, Roiko-Jokela 1995a, 135.

6. SUURIA ODOTUKSIA JA PETTYMYKSIÄ - 1920

6.1 LÄHETILÄÄN VÄHÄINEN VARSII JA MERKITSEVÄÄ HYMYÄ

Erkki Reijonen aloitti toimensa Suomen edustajana Tallinnassa innostuneena, mutta epävarmana. Hän oli maininnut Holstille aiemmin, että tämä otti suuren riskin lähettäessään näinä tärkeinä aikoina “vähälahjaisen miehen” niinkin tärkeälle paikalle kuin Tallinna oli.¹⁶¹ Hän oli kuitenkin jokseenkin perillä vallitsevista olosuhteista ja viron kielen taitoisena pystyi aloittamaan työnsä suhteellisen vaivattomasti. Työtehtävien paljous hämmästytti häntä aluksi. Kaikki aika meni passien kirjoittamiseen ja muihin konsulille kuuluviin tehtäviin ja hän pyysikin jo kuukauden päästä lisää henkilökuntaa avukseen. Koska varsinaisiin edustajan tehtäviin jäi vähän aikaa, kontaktien luominen virolaisiin osoittautui alkuun vaikeaksi. Reijonen tunsikin olonsa koko ajan ulkopuoliseksi ja etenkin balttilaiset suhtautuivat häneen epäillen. Hän kuitenkin uskoi ajan tekevän tehtävänsä ja itsetuntonsakin kasvavan sen mukana.¹⁶²

Viro oli julistautunut itsenäiseksi juuri ennen saksalaisten miehitystä 24. helmikuuta 1918, Vasta Saksan antatuminen ja maailmansodan päättyminen 11. marraskuuta 1918 antoi vallan Virossa Konstantin Pätsin (1874-1956) johtamalle väliaikaiselle hallitukselle. Myös Latvian ja Liettuan itsenäistymisajatukset kulkivat

¹⁶¹ KA, ER 9, Reijonen Rudolf Holstille 17.9.1919.

¹⁶² KA, ER 9, Reijonen Rudolf Holstille 17.10.1919, ER 10, Reijonen Rudolf Holstille 28.1.1920.

kohti toteutumistaan ja nekin julistautuivat itsenäisiksi tasavalloiksi. Niissä perustettiin myös väliaikaiset hallitukset johdossaan Latviassa Karlis Urmalis ja Liettuassa A. Voldemaras.¹⁶³

Baltian maiden itsenäisyys ei ollut niin selkeä ja turvattu kuin esimerkiksi Suomen, vaan niiden asema pysyi maailmanpoliittisista syistä epävarmana. Ne pyrkivät hakemaan tukea ja tunnustusta itsenäisyydelleen länsivalloilta ja kääntyivät myös Suomen puoleen, jonka tuolloiseen Rudolf Holstin johdattamaan ulkopoliittiseen linjaan yhteistyö Venäjältä eronneiden valtioiden kanssa sopi hyvin. Pitkälle menevä poliittinen yhteistyö edellytti kuitenkin näiden maiden itsenäisyyden kansainvälistä tunnustamista.¹⁶⁴

Ensimmäinen askel lähemmän yhteistyön aloittamiseksi reunavaltioiden kesken oli Helsingissä järjestetty konferenssi tammikuussa 1920.¹⁶⁵ Holstin läheisenä työtoverina Erkki Reijoselta odotettiin myös panosta asioiden eteenpäin viemiseksi ja hänet valittiin Suomen valtuuskuntaan. Reijonen oli mielissään päästessään heti mukaan tekemään päätöksiä ulkopoliittisesti tärkeistä asioista. Hän matkusti yhdessä muiden valtioiden valtuuskuntien jäsenten kanssa Tallinnasta laivalla Helsinkiin toimien matkan isäntänä.¹⁶⁶

Konferenssissa jokainen valtuuskunta esitti oman ehdotuksensa yhteistyömuodoista ja kuten Holsti oli jo etukäteen aavistellut, virolaiset ehdottivat sotilasliiton solmimista. Holstin oma ohjelma

¹⁶³ Niitemaa & Hovi 1991, 343,345, Paasivirta 1987, 152.

¹⁶⁴ Roiko-Jokela 1995a, 13, Paasivirta 1987, 197.

¹⁶⁵ JYHL, ESH, Piip Kallakselle 21.12.1919, Holsti 1963, 171.

¹⁶⁶ KA, ER 10, Reijonen Rudolf Holstille 28.1.1920. Makkonen 1998, 65.

käsitti lähinnä taloudellisia asioita ja keinoja, joilla hankittaisiin liittoutuiden tunnustus Baltian valtioille. Konferenssin jatkuessa keskustelut keskittyivätkin näiden asioiden ympärille.¹⁶⁷ Virolaiset olivat pettuneitä, kun heidän ehdotuksensa sotilasliitosta torjuttiin. He ilmaisivat pettymyksensä kohtelemalla Reijosta välinpitämättömästi paluumatkalla Helsingistä Tallinnaan. Ainakin Reijonen itse tulkitsi asian näin. Hän oli omasta mielestään ollut koko paluumatkan ajan virolaisille pelkkää ilmaa. Kukaan ei ollut hyvästellyt häntä laivasta poistuessaan, vaikka Reijonen oli sentään matkan isäntä. Ero suhtautumisessa meno- ja paluumatkan välillä oli Reijosen mukaan silmiinpistävä ja hän oli varma, että hänen selkensä takana hymyiltiin “merkitsevää hymyä”.¹⁶⁸

6.2 SOUTAMISTA JA HUOPAAMISTA MAA-ASIOISSA JA KAUPPASOPIMUKSESSA

Lähettiläskauden alku ei siis sujunutkaan niin jouhevasti kuin Reijonen oli ehkä kuvitellut. Oman vaikeutensa toivat myös suomalaisten maa- ja vuokratilojen asioiden hoito, joka vei melkein kaikein Reijosen ajan lähettiläskauden ensikuukausina.¹⁶⁹ Viron talouselämä oli riipuvainen maataloudesta. Siitä sai toimeentulonsa 2/3 väestöstä, mutta maanomistuksellisissa suhteissa vallitsi suuri epätasapaino. 10. lokakuuta 1919 säädettiin erityinen agraarilaki, jonka seurauksena lähes 97% suurtiloista pakkolunastettiin valtiolle. Niistä maksettu korvaus kattoi ainoastaa 3% maan todelli-

¹⁶⁷ Holsti 1963, 171, Makkonen 1998, 65.

¹⁶⁸ KA, ER 10, Reijonen Rudolf Holstille 28.1.1920.

¹⁶⁹ “Terveisiä Virosta”, Helsingin Sanomat 12.5.1920.

sesta arvosta. Nämä suurtilat jaettiin pientiloiksi, jotka maanviljelijöiksi haluavat virolaiset saattoivat lunastaa omikseen.¹⁷⁰

Näiden valtiolle pakkolunastettujen maatilojen joukossa oli myös paljon ulkomaalaisten omistamia tiloja. Suomalaiset maanomistajat huolestuivat maatilojensa puolesta ja työllistivät asioillaan Reijosen lähes täysin. Hän ei ehtinyt tehdä juurikaan muuta kun kuunnella valituksia sekä neuvotella ja lohdutella huolestuneita maanomistajia. Hän oli saanut kirjeitä, sähkösanomia ja itse sanellut kirjeitä, valituksia ja anomuksia niin paljon, että niitä oli kertynyt jo keväeseen 1920 mennessä kokonainen “arkisto”.¹⁷¹ Tilannetta ei helpottanut se, että maanomistusoloissa oli vallalla kaksi erilaista näkemystä: ulkomaalaisten omistamien tilojen sulkeminen lunastusten ulkopuolelle tai heidän asettamisensa samaan asemaan virolaisten maanomistajien kanssa. Näkemykset vaihtelivat aina vallan kahvassa olevan hallituksen mukaan.¹⁷² Agraarilain toteuttamis päätöksiä siis muutettiin jatkuvasti.¹⁷³ Tämä arvatenkin harmitti Reijosta, joka oli suonut virolaisten pysyvän päätöksissään eikä “soutavan ja huopaavan asioita järjestellessään”, kuten hän itse asian ilmaisi. Jokainen maatiloja koskeva tehty uusi “tarkistus” merkitsi lisää ylimääräisiä työtunteja.¹⁷⁴

¹⁷⁰ Niitemaa & Hovi 1991, 359, Zetterberg 1995, 101.

¹⁷¹ “Terveisiä Virosta”, Helsingin Sanomat 12.5.1920.

¹⁷² KA, ER 27, Erkki Reijosen päiväkirja, Maa-asiat 1920.

¹⁷³ Ks. Joensuun maakunta-arkisto (JoMA), Reijonen Tallinnasta ulkoministeriölle 1.4., 16.4., 19.4. ja 10.5.1920.

¹⁷⁴ KA, ER 10, Reijonen A. Auviselle 21.5.1920, JoMA, Reijonen Tallinnasta ulkoministeriölle 10.5.1920.

Reijonen piti tiukasti suomalaisten maanomistajien puolia noudattaen professori Erichin syksyllä 1919 antamaa lausuntoa, jonka mukaan ulkomaalaisetkin olivat velvollisia agraarilain perusteella luovuttamaan kiinteistönsä, mutta vain täydestä korvauksesta.¹⁷⁵ Siinä missä muiden maiden diplomaatit pyrkivät vaikuttamaan agraarilakiin ainoastaan yhteisnoottien kautta, Reijonen puolestaan vieraili ahkerasti Viron maanviljelysvirastossa sekä ulkoministeriössä. Virolaisia huvitti suomalaisen edustajan innokkuus ja he alkoivat vinoilla Reijoselle asiasta. Esimerkiksi toukokuussa 1920, kun Reijonen oli vierailulla ulkoministeriössä, pääministeri Ado Birk (1883-1942) huomautti ivalliseen tapaan Reijosen nähdessään olevan hyvä asia, että Reijonen piti heitä kurissa. Reijonen itse oli sitä mieltä, että virolaisten taholta tapahtuva kiusanteko johtui siitä, että hän uskalsi käyttää suoraa kieltä ajaessaan suomalaisten maanomistajien asioita.¹⁷⁶

Kaiken kaikkiaan Reijonen oli perehtynyt todella hyvin vallitseviin olosuhteisiin. Hän itse arveli, ettei koko Viron maanviljelysministeriössä ollut yhtään miestä, joka olisi tuntenut yhtä tarkoin voimassaolevat maa-asetukset kuin hän.¹⁷⁷ Virolaiset kuitenkin ilmoittivat tyyliä, ettei Suomen eikä Reijosenkaan kantaa maa-asioihin huomioida. Reijonen huomasi pian työnsä hyödyttömäksi ja vaati Suomen hallitusta ryhtymään vastatoimenpiteisiin, jotka osoittaisivat Virolle, että Suomen mielipiteistä kannattaisi pitää lukua.¹⁷⁸

¹⁷⁵ KA, ER 27, Reijonen Carl Enckellille 21.6.1922.

¹⁷⁶ KA, ER 27, Erkki Reijosen päiväkirja, Maa-asiat 16.5.1920.

¹⁷⁷ "Terveisiä Virosta", Helsingin Sanomat 12.5.1920.

¹⁷⁸ KA, ER 27, Erkki Reijosen päiväkirja, Maa-asiat 16.5.1920.

Reijonen uppoutui työhönsä narkomaanin lailla. Oli tärkeää, että hänellä riitti töitä ja haasteita. Kuitenkin lähettiläskauden ensimmäisten kuukausien työmäärä yllätti Reijosen. Tavallisten virkatuntien (8-10 tuntia) lisäksi hän työskenteli säännöllisesti iltaisin. Työpäivät venyivät usein puoleenyöhön. Päivisin edustossa kävi niin paljon väkeä, ettei kirjeiden yms. asiapapereiden laatimista voinut ajatellakaan virka-ajalla; ne kun tuli vielä kirjoittaa neljällä, viidellä kielellä.¹⁷⁹

Tärkeä tehtävä oli myös kauppasopimuksen solminen Suomen ja Viron välille. Keskustelut oli pantu vireille jo keväällä 1919, mutta minkäänlaisiin tuloksiin ne eivät olleet johtaneet. Elokuussa 1920 Reijonen neuvotteli ministeri Pustan (1883-1964) kanssa kauppasopimuksen solmimisesta, mutta tuloksetta. Virolaiset eivät voineet käsittää miksi Suomi, joka tuolloin oli sotatilassa Neuvostovenäjän kanssa, tahtoi saada Virolta takeet siitä, ettei Suomesta tuotuja tavaroita myytäisi edelleen Venäjälle.¹⁸⁰

Viron pääministeri Tönnisson (1868-?) oli antanut toiveita pikaisesta toiminnasta kauppasopimuksen suhteen, mutta asia vain viivästy viivästymistään. Reijosen kyselyihin vastattiin epämääräisin anteeksipyynnöin ja seliteltiin asiaa Viron kauppaministeriötä vaivaavalla työvoimapulalla. Reijonen oli sitä mieltä, että todellinen syy oli pääministeri Tönnisson itse. Tämä oli jatkuvasti Suomea kohtaan kylmällä kannalla ja esiintyi muutenkin hyvin

¹⁷⁹ "Terveisiä Virosta", Helsingin Sanomat 12.5.1920.

¹⁸⁰ KA, ER 27, Reijonen Carl Enckellille 21.6.1921.

ynseänä kaikissa Suomea koskevissa asioissa. Reijonen oli saanut kuulla, että Tönnisson oli aikanaan pahastunut siitä, että Suomeen tullessaan häntä oli pyydetty riisuuntumaan ja tarkastettu perusteellisesti, koska häneltä oli puuttunut lääkärintodistus. Tarkastus oli toimitettu huolimatta siitä, että hän oli ilmoittanut olevansa Viron pääministeri. Reijosen mielestä syyn täytyi kuitenkin olla jokin muu, sillä juttu tuntui liian naurettavan pikkumaiselta ollakseen totta.¹⁸¹

6.3 DIPLOMATIAA JA KUIVIA KEKKEREITÄ

Viro odotteli kansainvälistä tunnustusta valtiolliselle olemassaololleen. Suurvaltojen epäily Viron itsenäisyyden täydestä toteutumisesta asetti Suomen diplomatialle suuria vaatimuksia. Virolaiset eivät olleet tyytyväisiä Suomen hallituksen muodolliseen tunnustukseen ja kesäkuussa 1920 lähettiläs Kallas kääntyi taas tunnustamisasiassa Holstin puoleen. Itämeren alueen poliittinen tilanne olikin sikäli muuttunut, että Suomen hallitus oli päättänyt jo lähes vuotta aikaisemmin tunnustaa Viron itsenäisyyden de jure ja kehottaa suurvaltoja tekemään samoin. Ennen virallista tunnustamista Suomi halusi varmistaa ententemaiden mielipiteen asiasta. Ne eivät kuitenkaan lämmenneet ajatukselle ja Suomi tunnusti yksin Viron de jure 7. kesäkuuta 1920.¹⁸²

¹⁸¹ JoMA, Reijonen Tallinnasta ulkoministeriölle 30.9.1920, Dokumentide kogumik, 120, Soome diplomaatine esindaja Tallinnas Soome Välisministeeriumile 30.9.1920.

¹⁸² Zetterberg 1977, 265-266, Roiko-Jokela 1994, 7, Dokumentide kogumik, 107, Eesti diplomatine esindaja Helsingis Eesti välisministeeriumile 3.6.1920.

Virolaisille Suomen päätös oli erityisen tärkeä, koska Suomi oli ensimmäinen länsivalta, joka tunnusti Viron de jure. Reijonen raportoi ulkoministeriölle Virossa vallitsevasta yleisestä mielipiteestä, joka oli luonnollisesti myönteinen.¹⁸³ Reijonen kävi varsin paljon keskusteluja Eduard Virgon kanssa mahdollisista länsimaiden taholta tulevista de jure-tunnustuksista. Niitä tulikin tasaiseen tahtiin vuoden 1921 alusta alkaen. Hän neuvotteli myös Latvian ja Liettuan edustajien kanssa. Virolla oli ratkaisemattomia rajakysymyksiä niin Latvian kuin Liettuan kanssa. Tämä oli eräs suurimmista esteistä Baltian maiden keskinäisessä yhteistyössä, vaikka ne pyrkivät esiintymään yhtenäisenä rintamana. Reijonen pyrki rohkaisemaan maita selvittämään välillään olevat raja-asiat pikaisesti, jotta olosuhteet puhuisivat myös Latvian ja Liettuan de jure-tunnustusten puolesta.¹⁸⁴

Tärkeän osansa lähettiläskauden ensimmäisenä vuotena muodostivat kontaktien luominen muihin diplomaatteihin ja Suomen mielipiteiden tuominen laajempaan tietoisuuteen. Reijonen pyrki innokkaasti osallistumaan lähinnä diplomaattikutsuilla käytyihin keskusteluihin ja näin tekemään itseään sekä Suomea tunnetuksi diplomaattipiireissä. Se osoittautui vaikeaksi, koska Reijonen oli välillä ehkä liiankin innokas tuomaan omiaan ja Suomen käsityksiä esille. Illanvietot, joissa ainoastaan jutusteltiin ja vitsailtiin eikä puhuttu politiikkaa, olivat Reijonen mielestä “perin kuivia kekkereitä.”¹⁸⁵ Tästä johtuen hänen ensimmäisen lähettiläsvuotensa aikana lähettämät raportit sisältävätkin lähes pelkästään hänen

¹⁸³ JoMA, Reijonen Tallinnasta ulkoministeriölle 11.6.1920.

¹⁸⁴ KA, ER 27, Erkki Reijosen päiväkirja 16.10.1920-28.2.1921.

omia näkemyksiään ja tulkintojaan poliittisista kysymyksistä, lähinnä Viron asemasta ja sen suhteista naapurimaihinsa.¹⁸⁶

Eniten Reijonen joutui selittelemään muiden maiden edustajille Suomen suhdetta Saksaan. Reijosen mielestä Saksan suosiminen Suomessa oli ollut luonnollista aikanaan, koska Saksa oli avustanut Suomea vaikeassa tilanteessa. Mikään varsinainen saksalaisystävällisyys, joskaan ei vihamielisyyskään, ollut Suomessa vallalla. Reijonen teroitti kollegoilleen, että oli toki olemassa sellaisia henkilöitä, jotka pitivät Suomen vapauttamista Venäjältä saksalaisten ansiona, mutta Reijonen vakuutti, että Suomi pärjäisi aina yksin, kunhan vain aseita riittäisi. Niitä Suomi oli saanut oikeaan aikaan Saksasta, joten jonkinmoinen kiitollisuus oli paikallaan, mutta mistään orientoitumisesta sinnepäin ei voitu puhua. Yleinen mielipide Suomessa oli ententen, etenkin Englannin kannalla.¹⁸⁷

Loppuvuodesta 1920 niin Viron kuin Suomenkin sosialistipiireistä alkoi kuulua Reijosen vastaisia mielipiteitä ja yleisenä toivomuksena ehdotettiin Reijosen ja konsuli Koistisen poiskutsumista Virosta mahdollisimman pian. Syinä tähän olivat Reijosen jyrkät kannanotot virolaisten tavasta hoitaa asioitaan.¹⁸⁸ Reijonen oli nähtävästi ollut tyytymätön oloonsa Virossa jo koko syksyn ajan, sillä hän oli kaikessa hiljaisuudessa etsinyt uutta tointa Suomesta. Hän ei kuitenkaan ilmoittanut asiasta Suomen ulkoministeriöön

¹⁸⁵ Ks. Esim. KA, ER 27, Erkki Reijosen päiväkirja 29.9.1920.

¹⁸⁶ JoMA, Reijonen Tallinnasta ulkoministeriölle 12.3.-30.9.1920, ER 27

Erkki Reijosen päiväkirja 29.9., 1.10.1920.

¹⁸⁷ KA, ER 27, Erkki Reijosen päiväkirja 1.10.1920, 2.2.1921.

eikä edes ulkoministeri Holstille ennenkuin vasta vuoden 1921 puolella. Hän oli kysellyt ainakin vientipäällikön virkaa sanomalehtien ilmoitustoimistosta Helsingistä ja osto-osastojohtajan tointa Finlaysonilta.¹⁸⁹ Syiksi lähtemiseen Virosta hän hakemuksissaan mainitsi perhesyyt, mutta todennäköisin syy oli se, että Reijonen itse oli pettynyt oloonsa Suomen edustajana. Tosin oli kyllä totta, ettei Reijosen perhe viihtynyt kovinkaan hyvin Virossa, mutta tyytymättömin oli Erkki Reijonen itse, kun asiat eivät luistaneet niin hohdokkaasti kuin hän oli kuvitellut.

¹⁸⁸ KA, ER 27, Erkki Reijosen päiväkirja 2.2.1921.

¹⁸⁹ KA ER 10, Finlayson & Co. Oy Reijoselle 23.10.1920, Reijonen Sanomalehtien ilmoitustoimistoon Helsinkiin 29.11.1920.

7. PAIKKA AURINGOSSA - 1921

7.1 KOHTALOKAS PUHE

Reijosen toinen vuosi Suomen edustajana Virossa alkoi siis epävarmoissa merkeissä. Helmikuussa 1921 Holsti saapui Tallinnaan lyhyeen reunavaltioiden ulkoministerien tapaamiseen. Tuolloin Reijonen ilmaisi Holstille halunsa lähteä pois Virosta, mutta Holsti ei suhtautunut asiaan vakavasti.¹⁹⁰ Huhtikuussa Reijonen matkusti puolestaan Helsinkiin kyselemään miten Suomen edustus Baltiassa oli aiottu järjestää. Holsti vastasi tähän, ettei hän tahtonut itselleen “vaarallisia miehiä” tärkeille edustuspaikoille ja soisi siten Reijosen jatkavan Virossa. Toisaalta kyllä Reijoselle löytyisi paikka muualtakin, jos hän ei viihtynyt Virossa. Niinpä Holsti tiedusteli miltä konsulin paikka Kanadassa kuulostasi. Ehdotus miellytti kyllä Reijosta, mutta hän sanoi neuvottelevansa ensin perheensä kanssa.¹⁹¹ Kauaa Reijonen ei asiaa miettinyt, sillä jo seuraavana päivänä hän kirjoitti Holstille suostuvansa lähtemään Kanadaan, jos palkasta vain sovitaan.¹⁹²

Vuoden 1921 ensimmäiset kuukaudet olivat siis Reijosen kannalta suhteellisen rauhallista aikaa. Hän pikku hiljaa pakkasi laukkujaan ja valmistautui lähtemään pois Virosta. Kevään edetessä hän alkoi yllättäen saada kaipaamaansa huomiota niin virolaisten kuin

¹⁹⁰ KA, ER 27, Erkki Reijosen päiväkirja 25.2.1921.

¹⁹¹ KA, ER 27, Erkki Reijosen päiväkirja 11.4.1921.

¹⁹² KA, ER 27, Erkki Reijosen päiväkirja 12.4.1921.

suomalaistenkin keskuudessa. Tapahtumat käynnistyivät helsinkiläisten Laulumiesten vierailusta Virossa toukokuussa 1921. Reijonen puhui Laulumiesten kunniaksi järjestetyillä illallisilla suomen kielen ja vähemmistöjen asemasta. Tämä puhe nosti hänet hetkeksi kuumaksi puheenaiheeksi Suomessa. Reijonen huomautti puheessaan virolaisten ottaneen Isäntävallan käsiinsä omassa maassaan pois saksankielisiltä balttilaisilta. Enemmistön kieli oli nostettu ensimmäiselle sijalle, mihin se kuuluikin. Suomessa tilanne oli aivan päinvastainen; suomalaiset eivät olleet kyenneet syrjäyttämään selvässä vähemmistöasemassa olevaa ruotsin kieltä. Suomalaisten tulisi ottaa oppia virolaisista.¹⁹³ Vanha suomalaisuusmies nosti siis päätään.

(...) jos suomalaiset, täällä vierailevat veljemme ja toverimme vievät, niinkuin toivottavaa on, täältä mukanaan opetuksen, sen päätöksen, että he omalta kohdaltaan uurastavat kansamme enemmistön kielen kohottamista, nostamista siihen asemaan, joka sille luonnostaan on kuuluva, ensimmäiselle paikalle ja siten isäntäkieleksi synnyinmaassamme, ei tämä vierailu ole tässäkään suhteessa ollut turha.(...) ¹⁹⁴

Nämä kommentit saivat tietysti ruotsinkieliset takajaloilleen Suomessa ja ruotsalaiset sanomalehdet kävivät Reijosen kimppuun.¹⁹⁵ Samoin tekivät balttilaiset Virossa, joiden mielestä

¹⁹³ KA, ER 27, Erkki Reijosen päiväkirja 20.5.1921, "Tien ohesta", Karjalan Aamu-lehti 29.5.1921.

¹⁹⁴ "Tien ohesta", Karjalan Aamulehti 29.5.1921.

¹⁹⁵ Ks. esim. "När finsknationalismen talar", Hufvudstadsbladet 20.5.1921.

Reijonen oli esiintynyt tahdittomasti balttilaisia vastaan antaen puheellaan heille ikäänkuin iskun vasten kasvoja.¹⁹⁶ Reijonen sai myöskin puheensa johdosta nimettömiä kirjeitä Suomesta, joissa häntä kehoitettiin luopumaan virastaan isänmaan edun nimissä.¹⁹⁷

7.2 VIRON HALLITUSMIEHILLÄ JOTAIN ERIKOISTA MIELESSÄ

Keväällä 1921 Reijosen saama huomio ei rajoittunut ainoastaan kulttuuripiireihin, vaan hän huomasi Viron hallintomiehillä olevan selvästi tarve lähestyä häntä. Kutsuja monenlaisin tilaisuuksiin suorastaan sateli ja hänelle osoitettiin huomattavaa ystävällisyyttä. Vaikka Reijonen oli päässyt uuden hallituksen aikana yhä parempiin väleihin määräävissä asemissa olevien miesten kanssa, ei hän uskonut hänelle osoitetun huomion johtuvan pelkästään siitä. Ystävällisyyden oli pakko olla peräisin jostain erityisestä tarpeesta saada Suomesta tukea.¹⁹⁸

Mahdollisuutta erilaisten liittojen solmimisesta Itämeren valtioiden välillä oli väläytelty aika ajoin etenkin Baltian maiden taholta. Ne pyrkivät tätä kautta varmistamaan kansallisen olemassaolonsa ja käyttämään läheisiä poliittisia suhteitaan Neuvosto-Venäjää kohtaa käytettävän politiikan perustana. Yhteistoiminta suunnattaisiin Neuvosto-Venäjän mahdollista aggressiota vastaan.¹⁹⁹

¹⁹⁶ KA, ER 27, Erkki Reijosen päiväkirja 20.5.1921.

¹⁹⁷ KA, ER 11, Nimimerkki Muutamia suomalaisia Reijoselle 25.5.1921.

¹⁹⁸ JoMA, Reijonen Tallinnasta ulkoministeriölle 2.5.1921.

¹⁹⁹ Roiko-Jokela 1995a, 250, Hyytiä 1986, 177.

Huhtikuussa 1921 Konstantin Päts keskusteli Reijosen kanssa vuonna 1918 tehdyistä kokeilusta Suomen ja Viron lähentämiseksi. Viron puolelta oli ollut olemassa ehdotus tai suunnitelma maiden yhdistämisestä. Päts puhui haikealla mielellä suunnitelman hukkaan menemisestä, sillä kun olisi hänen mukaansa voitettu paljon. Venäjän vallan alle joutumisen vaara olisi vältetty. Reijonen ei myöntänyt sellaisen vaaran olemassaoloa Venäjän taholta, ainakaan bolševikkien ollessa vallassa.²⁰⁰

Liittoajatukset olivat yhä uusiutuvana aiheena myös Viron lehtien kirjoituksille, joista lähes kaikista Reijonen raportoi Helsinkiin.²⁰¹ Sanomalehtien mukaan eniten kannatusta sai ajatus liiton solmimisesta ensi sijassa ja yksinomaan Suomen ja Viron välille. Tähän Päts oli aikaisemmin Reijosen kanssa keskustellessaan viitannut. Suomalaiset ja virolaiset olivat lähes yhtä kansaa ja niiden tuli pyrkiä yhteen, jopa suorastaan samaksi valtakunnaksi. Reijosen mielestä samankaltaiset olot molemmissa maissa tekivät lähentymisen välttämättömäksi. Tärkeää oli saada järjestetyksi kaupalliset- ja liikennesuhteet, joissa oli vielä erimielisyyksiä. Toisaalta Reijonen suhtautui yhä epäillen virolaisen yhteiskunnan mahdollisuuksiin saavuttaa Suomen tasoa kovinkaan nopeasti, jotta valtioiden yhdistyminen olisi käynyt mahdolliseksi.²⁰²

²⁰⁰ JoMA, Reijonen Tallinnasta ulkoministeriölle 2.5.1921.

²⁰¹ Ks. JoMA, Reijonen Tallinnasta ulkoministeriölle 20.5.1921. Pätsin suunnitelma Viron ja Suomen liitosta kariutui, koska sitä pidettiin Suomessa haitallisena suhteille Ruotsin kanssa ja liian Saksan etua palvelevana. Roiko-Jokela 1997b, 70-71. Makkonen 1998, 60.

²⁰² JoMA, Reijonen Tallinnasta ulkoministeriölle 15.5.1921.

“(...) jos he (virolaiset) näissä asioissa näyttävät pystyvänsä saamaan jotain kunnollista aikaan, on Suomenkin liittyminen, missä muodossa se sitten ja miten laajalla pohjalla tapahtuneekin, helpompi...

...Suomi on vuosisadan ollut jo itsenäisenä ja siellä ovat olot kehittyneet omalaatuisiksi ja kansamme elämää vastaaviksi, jota vastoin meillä on hyvin vähän oloissamme yhteistä Suomen lahden eteläpuolella olevien kanssa..(...)”²⁰³

Heinäkuun lopulla 1921 Reijonen kutsuttiin ulkoministeri Piipin päivällisille. Illan kuluessa amiraali Pitka hakeutui puheisiin Reijosen kanssa keskustellakseen Suomen ja Viron liittymisestä yhteen. Reijonen ihmetteli suuresti tätä innostusta liittoutumiseen, sillä joka suunnalta tahdottiin vedota häneen yhteistyön syntymiseksi maiden välillä. Amiraali Pitkan mielestä Viron tulevaisuus riippui yksistään lähemmästä yhteydestä Suomeen ja tätä ajatusta oli ryhdyttävä ponnekkaasti levittämään kansojen keskuuteen. Tässä kohdin siis tarvittiin Reijosen apua.²⁰⁴

Reijonen yritti parhaansa mukaan hillitä amiraalin intoa huomauttamalla tälle, ettei hänen tehtävänsä ollut saada Viro luopumaan itsenäisyydestään ja liittämään se Suomeen, vaan läheisten suhteiden luominen näiden kahden itsenäisen valtion välille. Tämä ei kuitenkaan tarkoittanut sitä, että Reijonen olisi suhtautunut

²⁰³ JoMA, Reijonen Tallinnasta ulkoministeriölle 15.5.1921.

²⁰⁴ JoMA, Reijonen Tallinnasta ulkoministeriölle 1.8.1921.

tympeästi Suomen ja Viron väliseen läheisempäänkin yhteyteen, mutta hän ei uskonut ajatuksen saavan kovinkaan suurta kannatusta Suomessa.²⁰⁵ Ulkoministerin päivällisestä oli ehtinyt kulua ainoastaan reilu viikko, kun amiraali Pitka otti jälleen yhteyttä Reijoseen haluten jatkaa keskustelua. Viron halu yhtyä Suomeen alkoi tuntua Reijosesta jo vakavalta asialta ja hän luokittelin tästä edespäin asiaa koskevat raportit “salaisen puoleisiksi”.²⁰⁶

7.3 LÄHETTILÄS REIJONEN

Syyskuun alussa Reijonen matkusti Helsinkiin. Hän tahtoi saattaa päätökseen spekuloinnit edustajan paikastaan ja keskustella asiat halki Holstin kanssa. Reijosella oli kuitenkin suuria vaikeuksia saada käsiinsä Holstia. Häntä ei tavoittanut edes puhelimitse, joten Holstin sijasta Reijonen keskusteli Kyösti Kallion kanssa. Kallio kertoi, että Reijosen tahdotaan jäävän edustajaksi Itämeren maihin. Reijoselle itselleen ei oltu asiasta puhuttu mitään ja hän tahtoikin selvittää asian perin pohjaisesti Holstin kanssa. Hän meni tapaamaan tätä illalla kymmeneltä, jolloin kuvitteli kiireisen ministerin varmasti olevan tavattavissa. Holsti ei kuitenkaan ollut paikalla eikä tullut tapaamiseen vaikka Reijonen odotti yli puolen yön, kunnes vahtimestari kysyi eikö Reijonen poistuisi, jotta hän voisi lukita ovet.²⁰⁷

²⁰⁵ JoMA, Reijonen Tallinnasta ulkoministeriölle 1.8.1921.

²⁰⁶ JoMA, Reijonen Tallinnasta ulkoministeriölle 10.8.1921.

²⁰⁷ KA, ER 27, Erkki Reijosen päiväkirja 8.9.1921.

Syyskuun lopulla Holsti viimein soitti Reijoselle. Holsti ilmoitti, että Reijonen nimitetään varsinaiseksi lähettilääksi Viroon ja hänen palkkaansa korotetaan tuntuvasti, peräti 75%. Myöhemmin Reijonen oli tarkoitus nimittää lähettilääksi myös Latviaan, mutta asiaa ei tahdottu vielä kohteliaisuusyistä julkistaa, olihan Viron itsenäisyyskin tunnustettu ensin. Syynä nimityksen viipymiseen Holsti mainitsi virolaisten virkamiesten hitauden. Reijosen hyväksyvä vastaus oli viipynyt kauan. Lisäksi Holsti yritti selittää miksi oli pompotellut Reijosta Helsingissä ja antanut tämän odottaa itseään yötä myöten. Reijonen ei kuitenkaan niellyt Holstin selityksiä, vaan arveli Holstin tahtoneen rangaista ja nöyryyttää häntä, koska hän oli aikaisemmin epäillyt Holstin sanan pitävyyttä.²⁰⁸

Kun nimitys myös Latvian lähettilääksi alkoi lähestyä, Reijonen pohti mitä mieltä siihenastinen edustaja Latviassa, Reino Sylvander, oli hänen nimityksestään Latviaan. Hän sai kuulla ulkoministeriön kansiapäällikkö Pontus Artilta, ettei Sylvander ollut kovinkaan hyvillään Reijosen nimityksestä. Toisaalta Artti lisäsi ettei ollut Sylvanderin päätäntävällässä keitä nimitettiin lähettiläiksi ja keitä ei.²⁰⁹ Sylvander oli luonnollisesti toivonut paikkaa itselleen. Tämä seikka vaivasi Reijosta, sillä hän joutuisi tekemään läheistä yhteistyötä Sylvanderin kanssa ja huonot välit eivät taatusti helpottanut työskentelyä.

Lokakuun puolessavälissä Sylvander saapui Viroon tapaamaan Reijosta. Sylvander syytti Reijosta salailusta ja vehkeilystä hänen

²⁰⁸ KA, ER 27, Erkki Reijosen päiväkirja 22.9.1921.

²⁰⁹ KA, ER 27, Erkki Reijosen päiväkirja 6.10. 1921.

selkänsä takana. Reijonen puolustautui sanomalla, että nimitys Viroonkin tuli hänelle täytenä yllätyksenä, koska hänen oli ollut määrä siirtyä Kanadaan. Vaikka Sylvander sanoi loukkaantuneensa Reijosen nimityksestä, aikoi hän kuitenkin jäädä Latviaan lähinnä perhesyistä. Lisäksi hän esitti ivallisen toivomuksen, että Reijosen jättäisi Liettuan asiat hänelle eikä tunkeutuisi sinnekin. Liettua oli Reijoselle yhdentekevä, Latviaakaan hän ei olisi halunnut tai niin hän ainakin Sylvanderille väitti tätä lepyttääkseen.²¹⁰ Sylvander kuului myös Holstin luottomiehiin ja tämä seikka aiheutti suurta kilpailua miesten kesken. Sylvander koki Reijosen astuvan hänen varpailleen ja tavallaan ottavan kunnian hänen aikaansaannoksisistaan.

Marraskuun 11. päivänä 1921 Reijonen luovutti riigivanem Konstantin Pätsille valtakirjansa Suomen erityiseksi lähettilääksi ja täysvaltaiseksi ministeriksi Viroon. Luovutustilaisuutta oli lykätty moneen otteeseen ulkoministeri Piipin ulkomaanmatkan, hänen sairautensa ja viimeksi Pätsin sairastumisen vuoksi.²¹¹ Seremonia oli poikkeuksellisen hieno; Reijonen vietiin ratsupoliisien saattamana Pätsin asunnolle Tompean linnaan. Linnan edessä oli kunniamonppania, jota Reijonen tervehti Porilaisten marssin soidessa. Otettiin paljon valokuvia ja jopa ns. kinokuvaakin.²¹² Reijonen välitti Pätsille Suomen tasavallan presidentin lämpimät terveiset ja menestyksen toivotukset Virolle. Omasta puolestaan Reijonen kiitti arvokkaasta ystävällisyydestä ja hyväntahtoisuudesta, josta hän oli saanut nauttia ja toivoi sen jatkuvan, jotta hän pystyisi

²¹⁰ KA, ER 27, Erkki Reijosen päiväkirja 13.10.1921.

²¹¹ KA, ER 27, Erkki Reijosen päiväkirja 8.11.1921.

edelleen työskentelemään Suomen lahden molemmin puolin asuvien heimokansojen lähentämiseksi.²¹³

7.4 ITÄ-KARJALAN PUOLESTA

Itä-Karjalan kysymys tuli ajankohtaiseksi vuoden 1921 lopulla. Ongelmat olivat alkaneet Tarton rauhansopimuksen solmimisesta 14.10.1920, jolloin Suomi oli luopunut kaikista alueellisista vaatimuksistaan Itä-Karjalaan. Rauhansopimus vahvisti Neuvostovenäjän suvereniteetin alueella ja muodollinen valtuuksien siirto Suomelta Venäjälle tapahtui helmikuussa 1921. Alistuminen neuvostovaltaan ei tapahtunut kuitenkaan sopuisasti, sillä karjalaisten halu liittyä Suomeen oli vakava. Lokakuussa 1921 pieni sotajoukko nostatti Itä-Karjalassa kapinan, jota Suomen aktivistipiirit ryhtyivät tukemaan voimakkaasti. Suomen hallitus omaksui sensijaan viralliseksi kannakseen puolueettomuuden.²¹⁴

Reijonen vanhana Karjalan ystävänä ja sen kieltä tutkineenakin reagoi voimakkaasti Itä-Karjalaan koskeviin tapahtumiin. Hän oli kuulunut Vienan Karjalan Liittoon sen perustamisesta, vuodesta 1906 lähtien. Liiton virallisena tavoitteena oli ollut vienan karjalaisten aineellisen ja henkisen tilan kohottaminen, mutta siihen kuului myös suursuomalainen tavoite, Itä-Karjalan yhdistäminen Suomeen.²¹⁵

²¹² "Maamme edustus ulkomailla", Suomen Kuvalehti 3.12.1921.

²¹³ KA, ER 27, Reijosen puhe Konstantin Pätsille 11.11.1921.

²¹⁴ Churchill 1970, 180-192.

²¹⁵ Jääskeläinen 1961, 54, Nygård 1980, 33, Aikalaiskirja, 548-549.

Syyskuun lopulla 1921 olivat Viipurin piirin suojeluskuntalaiset vierailleet Virossa ja Reijonen oli tarjonnut heille päivällisen Estoniassa. Mieliala oli ollut vilkas ja miehet innostuneet puhumaan siitä, miten juuri nyt olisi hyvä aika ottaa Suomen haltuun Inkeri ja Karjala. Raja olisi siirrettävä ainakin 50 kilometriä Pietarin taakse. Juhlijat olivat päättäneet päätöksessään lähettää aiheesta Mannerheimille ja Pätsille kannustavat sähkösanomat, jotka Reijonen laati suomeksi ja viroksi.²¹⁶

Suojeluskuntalaisten vierailu synnytti Viron sosialistipiireissä kuohuntaa. Sotsialidemokraatissa oli Reijosen mielestä sikamainen kirjoitus vierailusta. Kirjoittaja haukkui Suomen suojeluskunnan Mannerheimin sotarakeiksi ja työläisten pahimmiksi vihamiehiksi. Reijonen kirjoitti oikaisun lehteen ja pyysi myös Viron ulkoministeriötä varoittamaan lehdistöä moisesta kielenkäytöstä ystävällisen maan suojeluskuntalaitosta kohtaa.²¹⁷

Marraskuussa Reijonen osallistui Karjalaisen osakunnan ohjelmaillallisiin, jossa pidettiin esitelmä Itä-Karjalan asioista. Hän käytti puheenvuoron ehdottaen tiedottamista kapinan syttymisestä eri maiden lähetystöille ja pyysi itselleen Karjalan karttaa näyttääkseen sitä Viron diplomaattipiireissä ja siten levittääkseen oikeaa tietoa.²¹⁸ Holsti yritti saada diplomaattista tukea muilta reuna-
valtioilta ja Reijonen tahtoi toimia parhaansa mukaan tukeakseen ulkoministerin ponnisteluja.²¹⁹ Lisäksi hän sai Holstilta tehtäväk-

²¹⁶ KA, ER 27, Erkki Reijosen päiväkirja 26.9.1921.

²¹⁷ KA, ER 27, Erkki Reijosen päiväkirja 3.10.1921.

²¹⁸ KA, ER 27, Erkki Reijosen päiväkirja 14.11.1921.

²¹⁹ Churchill 1970, 192.

seen selvittää oliko Viro taipuvainen kannattamaan Suomen ehdotusta pyytää Kansainliittoa puuttumaan asiaan sekä yhdessä Latvian ja Puolan kanssa ryhtymään välittäjäksi Suomen ja Venäjän välillä. Verenvuodatus Karjalassa tuli saada pikaisesti loppumaan.²²⁰

Virosta alkoi ilmaantua vapaaehtoisia mukaan taisteluun Itä-Karjalan vapauttamiseksi. Reijonen sai kuitenkin Helsingistä ohjeet ettei mitään erikoisjärjestelyjä saanut vapaaehtoisten vuoksi tehdä, sillä mitään virallista avustustoimintaahan ei Suomen valtion kannalta saanut tapahtua. Näistä ohjeista huolimatta Reijonen ryhtyi puuhaamaan vapaaehtoisille passihelpotuksia.²²¹

Itä-Karjalassa kapina jatkui yhä ja Reijonen selvästi tuskastui tilanteen ratkaisun viivästyessä. Huhuttiin, että Karjalan asianajajat olivat ryhtyneet yhteistyöhön valkoisten venäläisten kanssa. Tämä huolestutti Reijosta, joka oli aina suhtautunut venäläisiin epäluuloisesti. Hänen mielestä mitään apua venäläisiltä ei pitkän päälle voinut toivoa ja hetkellinen avustuskin kostautuisi perästä päin. Olipa kyseessä suuri tai pieni asia, oli venäläisistä pysyttävä erossa, koska heistä koitui aina vain vahinkoa ja ikuista vastusta. Karjalaistenkin tuli päästä irti heistä, mitä nopeammin, sen parempi.²²² Kun Reijonen kuuli, että Venäjä oli ryhtynyt kokoamaan sotajoukkoja Kannakselle, hän päätti ryhtyä toimiin, joista hän ei kertonut Suomen ulkoministeriölle mitään. Reijonen lupasi amiraali Pitkalle hankkia virolaisille vapaaehtoisille aseita. Hän

²²⁰ KA, ER 27, Erkki Reijosen päiväkirja 30.11., 1.12., 6.12., 7.12., 9.12.1921, JYHL, ESH, Oskar Kallas Viron ulkoministeriöön 21.11.1921, Dokumentide kogumik, 196, Soome välisminister Eesti saadikule 29.11.1921.

²²¹ KA, ER 27, Erkki Reijosen päiväkirja 30.11.1921.

kävi yksityishenkilönä keskusteluja Konstantin Pätsin kanssa. Reijonen kertoi, että Virossa oli perustettu toimikunta, joka tahtoi auttaa karjalaisia ja miesten olevan valmiina, mutta ilman aseita.²²³ Reijonen tiesi olevansa vaikeassa asemassa, mutta hän ei voinut enää pyöritellä peukaloitaan. Hän tiesi myös, ettei toimiminen ulkoministerin selän takana ollut viisasta ja ajatteli ilmoittaa tästä ns. “syrjäävusta” myöhemmin.²²⁴

Joulukuussa 1921 Puolan ja Viron hallitukset ilmaisivat halunsa tukea Suomen pyrkimyksiä saada tilanne ratkaistuksi Kansainliiton välityksellä. Neuvostohallitus ei kuitenkaan missään tapauksessa suostunut siihen, että Kansainliitto sotkeutuisi asiaan.²²⁵ Sen mielestä vetoaminen Kansainliittoon oli sekaantumista Neuvosto-Venäjän sisäisiin asioihin ja intervention kosimista.²²⁶ Ratkaisu siirtyi siis vuoden 1922 puolelle. Viron ulkoministeri Piip oli sitä mieltä, että oli välttämätöntä pitää konferenssi reunavaltioiden kesken yhteisen rintaman muodostamiseksi Venäjää vastaan. Viro tarjoutui myös välittäjäksi Suomen ja Venäjän välillä. Myös Puola oli innokas auttamaan. Latvian lähettiläs Zarisin uskoi Suomea tukemalla voitavan sitoa suomalaiset tiukemmin reunavaltioliittoon.²²⁷ Neuvosto-Venäjä kuitenkin torjui kaikki välitystehtävään tarjoutuneet.²²⁸

²²² KA, ER 27, Reijonen T. Kaukorannalle 20.12.1921.

²²³ KA, ER 27, Erkki Reijosen päiväkirja 26., 28., 29.12.1921.

²²⁴ KA, ER 27, Erkki Reijosen päiväkirja 29.12.1921.

²²⁵ Holsti 1963, 155.

²²⁶ Korhonen 1966, 56, Vares 1993, 588.

²²⁷ Dokumentide kogumik, 215-216, “Eesti saatkond Helsingis Eesti välisministerile 27.12.1921.

²²⁸ KA, ER 27, Erkki Reijosen päiväkirja 23.1.1922, Nygård 1978, 93.

Suomen hallituksen vaatimukset Itä-Karjalan olojen järjestämiseksi uudella tavalla, sen suojeus kapinaa kohtaan ja tuen virtaaminen Suomen alueelta olivat sinänsä kiusallisia asioita. Ne osoittivat, ettei Tarton rauha ollut riittävä poliittinen toimenpide Suomen niveltämiseksi rinnakkaiseloon Neuvosto-Venäjän kanssa.²²⁹ Ristiriita Itä-Karjalassa päättyi helmikuun lopussa 1922 kapinallisten sotilaalliseen tappioon. Kapinan kukistuminen mitätöi aikaisemmat diplomaattiset puuttumiset Suomen taholta ja tarjosi mahdollisuuden normaalien suhteiden uudelleen luomiseen.²³⁰

Kiinnostus Itä-Karjalan tapahtumista ja Suomen ja Neuvosto-Venäjän välisestä konfliktista oli Euroopassa suuri. Muiden valtioiden lähettiläät ottivat yhteyttä Reijoseen saadakseen selvityksiä tapahtumien kulusta, joita Reijonen innokkaasti jakelikin.²³¹ Huolimatta itsenäisestä ja omavaltaisesta toiminnastaan, hänen roolinsa yhteyshenkilönä ja tiedonvälittäjänä oli Itä-Karjalan kriisin aikana merkittävä.

²²⁹ Korhonen 1966, 56, Vares 1993, 594.

²³⁰ Holsti 1963, 159, Churchill 1970, 192.

²³¹ Ks. esim. KA, ER 27, Erkki Reijosen päiväkirja 2.1.1922.

8. TAKAISIN VARJOON - 1922

8.1 KAUPPASOPIMUS JA VÄINÄMÖINEN

Reijosen viimeinen vuosi Viron ja Latvian lähettiläänä alkoi siis Itä-Karjan kapinan varjossa, ja yleisesti ottaen ilmapiiri Suomen ja Viron välillä oli kiristynyt vuoden 1921 aikana. Useat virolaispolitiikot eivät suhtautuneet Suomeen "elintärkeänä" liittolaisena vakavasti. Kauppasopimus oli edelleen ongelmallinen. Myös kiista jäänsärkijä Väinämöisestä aiheutti maiden välille todellisen kiistan.

Kauppasopimusta maiden välille ei siis oltu saatu solmituksi. Suomen puolelta asia oli valmis ja ulkoministeriö odotti vain tietoa Viron eduskunnan, riigikogun, hyväksyvää lausuntoa. Virossa oltiin kuitenkin asian suhteen hyvin hitaita. Reijonen oli varma, että viivyttely oli tahallista. Hän oli koettanut kiirehtää sopimuksen hyväksymistä puhumalla Viron ulkoministeriössä, kauppaministerille ja eräille eduskunnan jäsenille. Suomen lähetystön taholta koetettiin vedota myös sanomalehtiin. Se onnistuikin osittain, sillä Vaba maassa kautta rantain esitettiin, että eduskunnan olisi syytä kiirehtiä sopimuksen solmimista mahdollisimman pian. Reijonen epäili, että kauppasopimuskeskustelussa Viron eduskunnan puolelta harjoitettiin menettelyä, jota se oli harjoittanut aikaisemminkin, nimittäin asian lykkäämistä istunnosta istuntoon.²³²

²³² KA, ER 27, Reijonen Carl Enckellille 21.6.1922.

Väliin oli tullut toinenkin kysymys; jäänsärkijä Väinämöinen. Tämä kysymys oli arka virolaisille ja sen ratkaisemattomuus heidän toivomaansa suuntaan vaikeutti erinäisten muiden asioiden, kuten kauppasopimuksen, loppuun saattamista.

Viro väitti että jäänsärkijä kuului heille Tartossa Venäjän ja Viron kesken tehdyn rauhansopimuksen perusteella. Suomi taas oli sitoutunut luovuttamaan sen Venäjälle Venäjän kanssa tehdyssä rauhassa. Suomi ei kuitenkaan suostunut luovuttamaan alusta, ennenkuin Venäjän täyttänyt sopimuksessa vaaditut ehdot suomalaisten alusten luovuttamisesta. Viron ulkoministeri Piip lähetti Suomen hallitukselle asiasta nootinkin.²³³

Reijonen piti kinastelua Väinämöisestä turhana. Hän ymmärsi täysin Suomen kannan ja piti sitä täysin loogisena. Hän ei luottanut venäläisiin, ja piti siksi oikeana menettelytapana odottaa Venäjän ensin täyttävän rauhansopimuksen ehdot. Reijonen kiirehti tämän ikävän asian poistamista Suomen ja Viron välisestä päiväjärjestyksestä. Laiva kuului loppujen lopuksi oikeutetusti Virolle.²³⁴

²³³ KA, ER 27, Reijonen Carl Enckellille 21.6.1922.

²³⁴ KA, ER 27, Reijonen Carl Enckellille 21.6.1922, Erkki Reijosen päiväkirja 9.9.1922.

8.2 RETTELÖINTIÄ MAA-ASIOISSA

Vuosi 1922 ei käynnistynyt muutenkaan hyvin. Suomen lähetystöön murtauduttiin tammikuun lopulla. Laatikot oli pengottu, mutta ainoastaan Reijosen kirjoituskone oli anastettu. Hän hälyytti paikalle poliisin ja pyysi asian pikaista tutkimista poliisikoirien avulla, joita ei tosin Viron poliisilla Reijosen harmiksi ollut. Onneksi mitään papereita ei oltu viety, joten Reijonen epäili ettei kyseessä ollut poliittinen varkaus.²³⁵

Lisää harmejä oli tulossa heti helmikuun alussa, jolloin maa-asiat saattoivat taas Reijosen erittäin kiusalliseen asemaan. Erityisesti Sangasten tilan hoito, yksistään omistajan etujen puolustaminen, tuotti enemmän töitä kun kaikki muut tilat yhteensä. Jokaviikkoiset, toisinaan jokapäiväisetkin valitukset vuokralaisten rettelöinnistä ja heidän vuokriensa ja velvollisuuksiensa laiminlyönneistä saivat Reijosen sietokyvyn ääri rajoilleen. Niinpä hän kirjoitti suoraan Sangasten vuokralaisille ja kehoitti heitä suosiolla maksamaan vuokransa ja täyttämään sitoumuksensa, koska se olisi heidän etujensa mukaista. Samalla hän huomautti, että tila oli suomalaisten omistuksessa ja siten Suomen valtion suojeluksessa. Tilaa ei luovutettaisi Virolle muuten kun täydestä korvauksesta.²³⁶

Reijosen olisi pitänyt kirjoittaa tilan omistajille ja pyytää heitä selostamaan asia vuokraajille. Hän loukkasi virolaisia tapoja kääntymällä Suomen valtion edustajana Suomen alamaisten alustalais-

²³⁵ KA, ER 27, Erkki Reijosen päiväkirja 29.-30.1.1922.

ten puoleen. Tämä kirje pääsi julkisuuteen ja synnytti Viron sanomalehdistössä kovan hälinän. Vaba Maa syytti Reijosta jopa Viron sisäisiin asioihin sekaantumisesta.²³⁷ Hän itse väitti toimineensa vilpittömästi, mutta liian hätäisesti ja ajattelematta kirjeensä seurauksia. Tarkoituksena ei ollut loukata virolaisia. Hän jopa tarjoutui hyvittämään erehdyksensä luopumalla toimestaan Suomen edustajana.²³⁸ Asian pyörittely ja selittely paljasti jälleen Reijosen herkkänahkaisuuden. Hän ei kestänyt yhtään julkista arvostelua ja vetosi heti oppimattomuuteensa ja kokemattomuuteensa hoitamaan tehtävänsä. Vastuu tekemisistä jäi siis hänet nimittäneelle ulkoministerille. Reijosen pahin painajainen nähtävästi oli sekä omansa että Suomen hyvänkaikuisen nimen saattaminen huonoon valoon.

Reijonen pyrki ulkoministeri Piipin luokse selvittämään asiaa, mutta joutui odottamaan pitkään eikä loppujen lopuksi edes päässyt puheisiin Piipin kanssa. Reijonen arveli ulkoministerin käyttäytymisen olevan jonkin sortin rangaistus.²³⁹ Sama kohtelu jatkui Viron itsenäisyyspäivän paraatissa. Virolaiset suhtautuivat Reijoseen kylmästi ja Reijosen selitellessä asiaa Päts totesi ainoastaan, että "tunneimmehan me maisterimme".²⁴⁰

Maa-asiat aiheuttivat Reijoselle jatkuvaa harmia aina lähettiläskauden loppuun saakka. Syksyllä 1922 Reijonen pyysi tukea

²³⁶ KA, ER 27, Maa-asiat, Reijonen Rudolf Holstille 20.2.1922, Reijonen Carl Enckellille 21.6.1922.

²³⁷ KA, ER 27, Maa-asiat 9. tai 10.2.1922.

²³⁸ KA, ER 27, Maa-asiat, Reijonen Rudolf Holstille 20.2.1922.

²³⁹ KA, ER 27, Erkki Reijosen päiväkirja 20.2.1922.

²⁴⁰ KA, ER 27, Erkki Reijosen päiväkirja 24.2.1922.

Suomen ulkoministeriöstä, koska Suomen taholta ei maa-asioissa oltu käytetty minkäänlaisia painostuskeinoja. Viron agraarilaki oli Rei-josen mielestä Suomen kansallisvarallisuuden hävittämistä ja se oli estettävä.²⁴¹

“(...) en ole yleensä näihin asti tarvinnut turvautua Ulkoministeriön apuun, vaan olen yksin saanut olla tulessa ja kärsiä siitä aiheutuvat ikävyydet. Mutta nyt tarvitsen tukea ja kannatusta sekä ajettavan asian vuoksi että Suomen arvon pysyttämiseksi edelleen voimassa ulkomaiden silmissä.(...)”²⁴²

Reijonen meni vaatimuksissaan todella pitkälle. Hän ehdotti, että Suomen kansalaisten maa-asiat vedettäisiin Kansainliittoon, niin nolaavaa kuin se Virolle olisikin ja että hänet kutsuttaisiin “lomalle” tai määrättäisiin toistaiseksi asettumaan Latviaan tai peräti siirrettäisiin muualle.²⁴³ Hän ehdotti myös maa-asioiden ottamista esille reunavaltioiden välisissä taloudellisissa konferensseissa. Reijonen ilmoitti olevansa käytettävissä kaikkine tietoineen, jos vain asiaan saataisiin viimeinkin ratkaisu.²⁴⁴

“(...) olen niin suuttunut näiden maiden herroihiin, jotka vitkuttavat ja venyttävät ja lupaavat ja vakuuttelevat, mutta kun asioissa pitäisi tehdä jotain, eivät tee mitään positiiviseen suuntaan... jos tulisin konferenssin osalle ja

²⁴¹ KA, ER 27, Reijonen Carl Enckellille 5.9.1922.

²⁴² KA, ER 27, Reijonen Carl Enckellille 5.9.1922.

²⁴³ KA, ER 27, Reijonen Carl Enckellille 5.9.1922.

²⁴⁴ KA, ER 27, Reijonen Ilmari Heleniukselle 9.11.1922.

*nämä asiat tulisivat esille, melkein laulaisin suuni puhtaaksi, niin sopivassa muodossa kuin suinkin, ehkäpä, pelkään, vähän sopimattomassakin. (...)*²⁴⁵

Reijosen mielestä oli selvää, että Viron virkamiehet pitivät Suomea pilkkanaan. Ennenkaikkea Reijonen koki, että häntä vastaan oli henkilökohtaisesti hyökätty ja että hänet pyrittiin saamaan pois virastaan Suomen edustajana.²⁴⁶ Jos Reijonen alkoi saada tarpeeksi virolaisista virkamiehistä maa-asioissa, alkoivat myös virolaiset kyllästyä myös Reijoseen ja tämän jatkuvaan jankutukseen. Viron maanviljelysministeri totesi, että kaikkien muiden ulkomaiden edustajien kanssa tuli hyvin toimeen paitsi Reijosen, joka on koko ajan “takajaloillaan”.²⁴⁷

8.3 PERSONA NON GRATA

Viron edustaja Suomessa Oskar Kallas siirtyi lähettilääksi Iso-Britanniaan huhtikuussa 1922. Hänen seuraajakseen valittiin Friedrich Akel (1871-?), joka ei ollut ottanut aiemmin osaa politiikkaan. Reijonen raportoi ulkoministeriölle, että kokemattomuudestaan huolimatta Akel nautti Virossa arvonantoa ja kunnioitusta.²⁴⁸ Akelin lähettiläskausi jäi vain reilun vuoden mittaiseksi ja sen päätapahtuma oli eittämättä riigivanem Konstantin Pätsin Suomen vierailu toukokuussa 1922. Se oli ensimmäinen Viron

²⁴⁵ KA, ER 27, Reijonen Ilmari Helenimukselle 9.11.1922.

²⁴⁶ KA, ER 27, Maa-asiat 1., 26., 30.9.1922.

²⁴⁷ KA, ER 27, Erkki Reijosen päiväkirja 24.3., 8.4., 28.9.1922.

²⁴⁸ JoMA, Reijonen Tallinnasta ulkoministeriölle 27.2.1922.

valtiopäämiehen tekemä ulkomaanvierailu ja samalla ensimmäinen itsenäiseen Suomeen tehty valtiovierailu.²⁴⁹

Konstantin Päts saapui Helsinkiin toukokuun 15. päivänä. Reijonen oli jo edeltä käsin kiirehtinyt Helsinkiin, koska hänen tuli olla Pätsiä vastassa. Reijosta ei kuitenkaan laitettu vastaanottoryhmään ja muutenkin hänet oli ohitettu täysin kaikista seremonioista. Päts ei edes tervehtinyt häntä laiturilla, mutta Reijonen arveli tämän huomanneen hänet, vaikkei ollut sitä näyttänytkään.²⁵⁰ Jo aikaisemmin Reijonen oli huomannut, että riigivanemin suhtautuminen häneen oli tuntuvasti muuttunut.²⁵¹

Seuraavana aamuna Holsti tarjosi aamiaisen, jonka yhteydessä jaettiin kunniamerkkejä. Viron uunituore Suomen edustaja Akel sai I luokan komentajamerkin, vaikka oli ollut toimessaan vain kolmisen viikkoa. Niinpä Reijonenkin ryhtyi odottelemaan itselleen samanlaista tunnustusta, olihan hän palvellut Suomea jo kolme vuotta. Kunniamerkkiä ei kuitenkaan Reijoselle luovutettu. Reijonen itse epäili, että Päts ja luultavasti Piipkin olivat ilmaisseet tyytymättömyytensä häneen ja sen takia hänet oli jätetty ilman kunniamerkkiä. Illalla oli ohjelmassa ooppera, jossa Reijosen ei oltu kiinnitetty huomiota suomalaisten eikä virolaistenkaan taholta. Oopperan jälkeisille illallisille ei Reijosta edes kutsuttu, vaikka sinne oli kutsuttu paljon muita suomalaisia. Reijosen mielestä se

²⁴⁹ Rausmaa 1993, 5.

²⁵⁰ KA, ER 27, Erkki Reijosen päiväkirja 15.5.1922.

²⁵¹ KA, ER 27, Erkki Reijosen päiväkirja 7.5.1922.

oli selvä merkki siitä, että hän oli virallisesti epäsuosiossa; *Persona non grata*.²⁵²

8.4 AJOJAHTI ULKOMINISTERI HOLSTIA VASTAAN

Reunavaltioiden ulkoministerit olivat päättäneet kokoontua vuoden 1922 alussa Varsovaan tarkoituksenaan jatkaa ulkopoliittikan yhtenäistämistä. Puolan ja Romanian hallitukset olivat jo ratifioineen Neuvosto-Venäjää vastaan suunnatun puolustusliiton. Myös Latvia ja Viro olivat solmineet keskenään sotilasliiton. Holstin mukaan Suomen, Puolan ja Baltian maiden kesken solmittu liitto täyttäisi jäljellä olevat aukot ja estäisi Neuvosto-Venäjän mahdolliset hyökkäykset Itä-Eurooppaan.²⁵³

Varsovassa 13.-17. maaliskuuta 1922 pidetyssä reunavaltiokonferenssissa ulkoministeri Holsti allekirjoitti viisivuotisen poliittisen sopimuksen Viron, Latvian ja Puolan ulkoministerien kanssa. Sopimuksen tarkoituksena oli löyhän poliittisen liittorakennelman luominen. Tärkeimmäksi pykäläksi nousi sopimuksen seitsemäs artikla²⁵⁴, jonka sanamuoto oli epämääräinen. Se ei sisältänyt varsinaisia velvoitteita eikä merkinnyt sotilasliiton solmimista.²⁵⁵ Sopimuksessa oli kysymys ainoastaan suopeasta suhtautumisesta

²⁵² KA, ER 27, Erkki Reijosen päiväkirja 16.-17.5.1922.

²⁵³ Holsti 1963, 185-187.

²⁵⁴ Varsovan konferenssissa edustetut valtiot selittävät, siinä tapauksessa, että jokin toinen valtio hyökkäisi jonkun niistä kimppuun tämän sitä aiheuttamatta, suhtautuvansa suopeasti siihen valtioon, jonka kimppuun on käyty ja ryhtyvänsä heti sopimaan niistä toimenpiteistä, joihin on ryhdyttävä. Roiko-Jokela 1995a, 258.

²⁵⁵ Roiko-Jokela 1995a, 258-259.

toisiin osapuoliin, ei liitosta.²⁵⁶ Sopimuksen allekirjoittaminen nostatti Suomessa sisäpoliittisen myrskyn. Katsottiin, että Holsti oli ylittänyt valtuutensa, koska hän ei ollut saanut hallitukselta nimenomaista lupaa allekirjoittamiseen.²⁵⁷ Holsti ilmoitti eroavansa ulkoministerin virastaan, jos saa epäluottamuslauseen eduskunnalta.²⁵⁸ Varsovan sopimus koitui lopuksi Holstin kohtaloksi ja hän joutui eroamaan tehtävästään 13. toukokuuta 1922.²⁵⁹

Reijonen antoi täyden tukensa Holstille, vaikka heidän välinen yhteistyönsä olikin alkanut rakoilla. Holsti oli paljon yhteydessä suoraan Piipin kanssa, joten Reijonen koki itsensä syrjäytetyksi niin Viron kuin Suomenkin ulkoministerien taholta.²⁶⁰ Hänen mielestään Varsovan sopimuksen seitsemäs artikla ei sisältänyt mitään vaarallista ja hän oli harmissaan siitä, että Suomi oli päästänyt käsistään johtoaseman Baltian politiikassa. Reijonen kirjoitti presidentti K.J. Ståhlbergille Holstin asemasta. Hän ehdotti, että hänet kutsuttaisiin pois Viron ja Latvian lähettilään toimesta ja että Holsti saisi tämän viran, johon yhdistettäisiin vielä Liettuaakin. Tämä paikka ei tosin vastaisi Holstin kykyjä, mutta kuuluisihan siihen ne kolme maata, jotka olivat lähellä hänen sydäntään ja joissa arvostettiin suuresti häntä.²⁶¹

²⁵⁶ Roiko-Jokela 1995a, 259, Holsti 1963, 193-194.

²⁵⁷ Roiko-Jokela 1995a, 259, Holsti 1963, 194.

²⁵⁸ Holsti 1963, 198.

²⁵⁹ Roiko-Jokela 1995a, 259, Holsti 1963, 195-211.

²⁶⁰ KA, ER 27, Erkki Reijosen päiväkirja 6.6.1922.

²⁶¹ KA, ER 11, Reijonen K.J. Ståhlbergille 26.5.1922

8.5 I AM A VERY HATED MAN

Koska Holsti joutui eroamaan paikaltaan, uudeksi ulkoministeriksi kutsuttiin Pariisin lähettiläs Carl Enckell. Enckell oli hoitanut virkaa jo Ingmannin ja Castrenin hallituksissa marraskuusta 1918 huhtikuuhun 1919, joten ulkoministerin tehtävät olivat hänelle suhteellisen tuttuja. Ulkopoliittikka muutti hieman suuntaansa uuden ulkoministerin kautta. Enckell oli joutunut Pariisissa ollessaan tarkastelemaan Suomen ulkopolitikkaa lähinnä Ranskan näkökulmasta ja antoi siten suuren painoarvon, ei Holstin tavoin Englannin, vaan Ranskan politiikalle.²⁶²

Reijosella oli puolestaan ollut mitenkään hyvä kuva ranskalaisista ja heidän politiikastaan. Hänen mielestään Ranska luuli hallitsevansa koko maailmaa ja kuljetti Puolaa talutusnuorassaan. Tosin Reijonen tunnusti, ettei osittain voinut sietää ranskalaisia heidän ylimielisyytensä vuoksi, jolla ei sinänsä ollut mitään tekemistä heidän harjoittamansa politiikan kanssa.²⁶³ Nämä erilaiset näkemyserot aiheuttivat ymmärrettävästi ongelmia Reijosen ja Enckellin yhteistyöhön.

Vuoden 1922 edetessä Reijoselle alkoi käydä yhä selvemmäksi, ettei häntä pidetty enää arvossa Virossa eikä Suomessakaan. Viron ministerit kohtelivat häntä kylmästi ja hänet ohitettiin lähes kaikista Suomen ja Viron välissä asioissa. Hän kirjoittikin asiasta

²⁶² Kalela 1966, 302.

²⁶³ KA, ER 27, Erkki Reijosen päiväkirja 9.3.1922.

uudelle ulkoministerille ja esitti pisteliäästi vaatimattomana toivomuksenaan, että kaikista maiden välisistä keskusteluista ja neuvotteluista annettaisiin hänelle lyhyt selostus.²⁶⁴ Viron ulkoministeriökin salasi häneltä tietoja ja Reijosen mukaan hänelle jos ei ihan valehdeltu päin naamaa, niin jätettiin ainakin osa totuutta kertomatta. Muidenkin maiden diplomaatit karttoivat Reijosta, eikä häntä kutsuttu enää lähetystöjen illallisille tai juhliin.²⁶⁵ Reijonen ryhtyi taas tiedustelemaan muuta virkaa Suomesta tai mistä muusta maasta tahansa. Kiihdyksissään hän oli sanonut Piipille, että lähtee Virosta mihin tahansa, vaikka helvettiin.²⁶⁶

Reijonen mieli edelleenkin takaisin liikealalle tai mukaan hallinnollisiin tehtäviin Suomeen. Hän kyseli maaherran paikkaa presidentti Ståhlbergiltä. Kuopion maaherran pesti miellytti Reijosta eniten. Olihan hän Pohjois-Karjalasta kotoisin ja halusi työskennellä itäisen Suomen hyväksi.²⁶⁷ Ongelmana oli kuitenkin se, että Kuopion maaherran paikka ei ollut vapaana, joten se asia raukesi alkuunsa. Joulukuussa Reijonen soitti Vennolalle ja kertoi halustaan erota. Samana päivänä asiasta ilmoitettiin jo Helsingin Sanomissa, joka nimesi Reijosen mahdolliseksi seuraajaksi Rudolf Holstin.²⁶⁸ Reijonen yllättyi Holstin mahdollisesta ehdokkuudesta Viron lähettilääksi, vaikka olikin itse sitä Presidentti Ståhlbergille

²⁶⁴ KA, ER 27, Reijonen Carl Enckellille 21.6.1922, Maa-asiat, Reijonen Carl Enckellille 23.10.1922.

²⁶⁵ KA, ER 27, Erkki Reijosen päiväkirja 2.-3.9., 18., 26.10.1922.

²⁶⁶ KA, ER 27, Erkki Reijosen päiväkirja 13.9.1922.

²⁶⁷ KA, ER 11, Reijonen K.J. Ståhlbergille 26.5.1922.

²⁶⁸ "Diplomaattikunta", Helsingin Sanomat 11.12.1922.

ehdottanut. Vennola pyysi Reijosta virkamatkalle Helsinkiin neuvottelemaan asioista.²⁶⁹

Helsingin neuvotteluissa Reijoselle tarjottiin väliaikaisesti ulkoministeriön arkistopäällikön virkaa. Reijonen torjui heti ehdotuksen nimittäen ulkoministeriön arkisto-osastoa “romukammariksi”, johon työnnettin kaikki muihin tehtäviin kykenemättömät. Holsti vastasi tähän, että siellä tarvittiin kipeästi “järjestelevää kättä” ja jäisihän Reijonen edelleen ulkoministeriön palvelukseen. Neuvottelujen jatkuessa Reijonen tuli sille kannalle, että oli ihan sama mihin tehtäviin hän joutuisi kunhan vain pystyisi elättämään perheensä. Voidellakseen Reijosta Holsti kertoi Kyösti Kalliolle mietineen Reijoselle kauppaministerin salkkua, mutta ajatus oli kaatunut puolueen vastustukseen.²⁷⁰ Tämä uutinen oli tietenkin musiikkia Reijosen korville ja hänen annettin tavallaan ymmärtää, että hänet halutaan arkistonhoitajaksi vain siksi, että hän olisi käytettävissä mahdollisesti ministeriksi tuleviin hallituksiin.

Reijonen ei ollut pystynyt pääsemään sopuun Reino Sylvanderin kanssa. Latvian asioiden hoito vaikeutui miesten kireiden välien seurauksena. Reijonen oli varma, että Sylvander antoi virheellisiä tietoja hänestä Latvian hallitukselle. Lisäksi Reijonen uskoi Sylvanderin tahallisesti viivyttävän kaikkien hänen antamiensa toimeksiantojen täyttämistä. Reijonen sanoi, että Sylvander saa hänen selkäkarvansa nousemaan pystyyn.²⁷¹

²⁶⁹ KA, ER 27, Erkki Reijosen päiväkirja 11.-12.12.1922.

²⁷⁰ KA, ER 27, Erkki Reijosen päiväkirja 14.12.1922.

²⁷¹ KA, ER 27, Reijonen Hj. Göösille 29.12.1922

Ongelmia alkoi esiintyä myös Reijosen yksityiselämässä. Alunpi-
täenkään Reijosen perhe ei ollut viihtynyt Virossa, vaan he vietti-
vät mahdollisimman paljon aikaa Suomessa. Lisäksi ilmestyi
terveydellisiä ongelmia. Reijosen nuorin tytär Tellervo alkoi sai-
rastelemaan ja joutui olemaan vuoteen omana useita viikkoja.
Samoin kävi Reijosen vaimon Lyylin. Kävi ilmi, ettei heidän ter-
veytensä sietänyt Tallinnan ilmastoa. Lääkärit määräsivätkin heidät
toimitettavaksi heti parannuttuaan Suomeen kuivempaan ilmas-
toon. Taloudellisista syistä Reijonen ei kuitenkaan suostunut
jäämään yksin asumaan Tallinnaan.²⁷² Reijonen oli useaan ottee-
seen valitellut palkkansa pienuutta, kunnes joulukuussa 1922
hänen palkkansa yllättäen nelinkertaistettiin.²⁷³ Tällainen palkan-
korotus sai luonnolisesti Reijosen harkitsemaan uudelleen eroaa
Suomen edustajan toimesta. Hänen korviinsa kantautui myös hu-
huja siitä, ettei Holsti sittenkään olisi tulossa hänen tilalleen.
Häilyminen Viroon jäämisen ja sieltä lähtemisen välillä synnytti
Reijosen avioliitossa kriisin.²⁷⁴

Reijosen ja hänen vaimonsa välit olivat tulehtuneet. Reijonen koki,
ettei Lyyli ollut koskaan tukenut häntä vaativassa työssään, vaan
toiminut päinvastoin jarruna hänen urallaan. Tilanne Reijosen ja
hänen vaimonsa välillä kärjistyi äärimmilleen tammikuun alussa
1923, jolloin Virgo vieraili vaimoineen Reijosen kotona. Lyyli ei
sietänyt naisten tupakointia ja kun rouva Virgo pyysi mieheltään
savukkeen ja sytytti sen, luisui tilanne lopullisesti käsistä. Lyyli

²⁷² KA, ER 27, Reijonen Pontus Artille 27.10.1922, Reijonen Hj. Göösille
29.12.1922.

²⁷³ KA, ER 27, Erkki Reijosen päiväkirja 11.12.1922.

²⁷⁴ KA, ER 27, Erkki Reijosen päiväkirja 4.-5.1.1923.

Reijonen poistui huoneesta eikä tullut enää takaisin jättäen miehensä erittäin noloon asemaan. Vieraat olivat tietysti ihmeissään. Reijonen tunsu olevansa kahden tulen välissä. Hän kirjoittikin myöhemmin katkerana päiväkirjaansa vaikeasta ja hermoja raastavasta asemastaan. Vaimoiaan hän kuvaili sanoilla ymmärtämätön, itsepäinen, ahdasmielinen ja vähätietoinen sekä tuntui katu- van lähes 27 vuotta kestänyttä avioliittoaan.²⁷⁵

Tammikuun lopulla Holsti soitti Reijoselle ja kysyi ottaako hän vastaan arkistopäällikön tehtävän. Hän kehoitti myös Reijosta kii- ruhtamaan ratkaisuaan. Reijonen sai puhelusta vaikutelman, että häntä koetettiin kaikin tavoin saada lähtemään pois Virosta. Tämä tuntui katkeroittavan Reijosta, joka oli mielestään antanut kaikkensa virkaa hoitaessaan, jos kohta tehnyt erehdyksiä ja virhearvioitakin. Arkistopäällikön virkaa hän ei tahtonut, koska siitä saatava palkka oli paljon pienempi kuin mitä Reijonen oli ennen palkankoro- tustaan hankkinut.²⁷⁶

Tammikuun 23. päivänä 1923 Reijonen soitti kuitenkin Vennolalle ja ilmoitti halustaan päästä pois Virosta, mutta vain jos saa uuden mieluisan paikan. Vennola kertoi presidentin ottaneen kantaa Reijosen vitkutteluun. Ståhlberg oli sitä mieltä, että Reijosen oli erottava toimestaan, koska oli puhunut siitä Virossakin. Lisäksi sanomalehdetkin kirjoittelevat siitä ja Viron lähettiläs Akelkin oli asiaa pariin otteeseen tiedustellut. Asian venyttäminen ei ollut enää suotavaa. Arkistopäällikön paikkaa pidettiin Reijoselle avoinna,

²⁷⁵ KA, ER 27, Erkki Reijosen päiväkirja 8.1.1923.

²⁷⁶ KA, ER 27, Erkki Reijosen päiväkirja 22.1.1923.

jos hän ei muuta tointa löytänyt. Näin korkeavaltainen vetoamus sai aikaan sen, että Reijonen lähetti samana päivänä erohakemuksensa, sähkösanomana.²⁷⁷ ”Mauri on tehnyt tehtävänsä, Mauri saa mennä”.²⁷⁸

²⁷⁷ KA, ER 27, Erkki Reijosen päiväkirja 23.1.1923.

²⁷⁸ KA, ER 27, Erkki Reijosen päiväkirja 22.1.1923.

9. HARMAA EMINENSSI

1880-luvulla Helsingin yliopistoon saapui uusi “maailmanvalloittaja-sukupolvi”. Näiden 1860-luvun sangen onnellisten tähtien alla syntyneiden elämä sai sisältönsä taistelusta Suomen kielen ja kansan olemassaolon puolesta. Heistä muodostui Nuoren Suomen ryhmä, joka oli vakuuttunut tehtävästään johtaa suomalainen hengenelämä aivan uusille urille. He kaikki olivat ensimmäisten suomenkielisten koulujen kasvatteja. Siten isänmaa, sen tulevaisuus ja Snellmanin esimerkki suomalaisen sivistyksen luomiseksi nousivat nuorten ylioppilaiden mielissä tulevaisuutta määrääviksi tekijöiksi. Näillä nuorilla oli edessään poikkeuksellisen menestyksellä elämä. Näihin maamme toivoihin kuului myös nurmeslainen nuori mies nimeltään Erkki Reijonen. Hänestä tuli senaattori ja valtiopäivämies ja hänen poliittinen uransa huipentui myöhemmin lähettiläskauteen Tallinnassa.

Erkki Reijonen ei päässyt töihin Päivälehdessä toimitukseen kirjallisten kykyjensä vuoksi. Pääseminen Päivälehdessä piiriin oli enemmänkin onnekas sattuma. Mielummin toimitus olisi ottanut tiimiinsä Erkin veljen Juho Reijosen, joka oli lahjakas kirjailija. Kun lehti ei saanut isoveljeä riveihinsä, oli tyytyminen pikkuveljeen. Reijonen osoittautui kuitenkin ahkeraksi työntekijäksi. Pian hän lunasti paikkansa “päivälehteläisenä” ja kuului lehden ns. ydinryhmään. Vaikka Reijonen hoiti työnsä hyvin, ei hänestä luultavasti pidetty muiden toimituksen työntekijöiden keskuudessa. Etenkin työnsä lehden taloudenhoitajana hän useiden mielestä hoiti liiankin hyvin. Hänen lempinimensä “pikkutieto” viittaa siihen, että hänellä oli

taipumusta viisasteluun ja pilkun viilaamiseen. Ei löydy muuta selitystä sille, miksei kukaan lehden piirissä toimineista uhraa muistelmissaan sanaakaan Reijoselle tai hänen työpanokselleen.²⁷⁹

Aika Päivälehdessä oli kuitenkin hyvin hyödyllistä Reijoselle. Kääntäessään venäläisiä sanomalehtiä hänelle valkeni nopeasti Venäjän muuttuva suhtautuminen Suomeen ja sen asemaan. Reijosen kiinnostus kasvoi vuosien myötä Suomen aseman vahvistamiseen ja sen turvaamiseen. Toimiessaan selostajana valtiopäivillä hän tutustui hallinnon kiemuroihin ja oppi nopeasti pelisäännöt, joiden mukaan joutui itsekin valtiopäivämiehenä pelaamaan. Tärkeän osan muodostivat myös lukuisat suhteet, joita Reijonen pystyi luomaan ollessaan mukana Nuoren Suomen toiminnassa. Vaikka hänestä ei olisikaan suuremmin pidetty, hän teki itseään tunnetuksi ja pysyi näkyvillä.

Ensimmäisen sortokauden alkaessa Reijosen maine toiminnan miehenä alkoi kantaa hedelmää, kun hänet pyydettiin mukaan vastarintamiesten toimintaan vastustamaan venäläistämistoimenpiteitä. Reijosen ajatukset Venäjästä pääsivät näin muuttumaan teoiksi. Hänen toimintansa Tampereen seudun kagaalin puheenjohtajana kaikui myös venäläisten, jopa kenraalikuvernööri Bobrikovin, korviin ja Reijonen joutui tarkemman seurannan kohteeksi. Kuitenkaan Reijosta ei katsottu niin vaaralliseksi henkilöksi, että hänet olisi karkotettu maasta.

²⁷⁹ Esim. Tekla Hultin; "Me ja Ystävämme", Päivälehdessä muisto, Helsinki 1929.

Vaikka Reijosen toiminta sortokautena oli huomattavaa, lähteiden valossa hän tuntuu jäävän aina hieman taka-alalle, harmaaksi enimenssiksi. Tämä herättää ihmetystä ellei taustalle vetäytyminen ollut Reijosen tietoinen valinta. Tämä ei sovi kuitenkaan yhteen Reijosen persoonan kanssa. Hän oli hyvin kunnianhimoinen ja julkisuushaluinen. Eräänä suurena syynä tähän pidättyväisyyteen oli perheen perustaminen. Reijonen oli avioitunut vuonna 1896 Lyyli Westerlundin kanssa ja vuoteen 1903 mennessä perheen neljästä lapsesta oli syntynyt jo kolme.²⁸⁰ Luonnollisesti vastuu perheestä rajoitti Reijosen ryhtymistä uhkarohkeisiin tempauksiin, olihan kagaalin toiminta lainvastaista. Suurlakon puhjetessa Reijonen oli innokas palauttamaan tilanteen mahdollisimman nopeasti normaaliin päiväjärjestykseen. Työväestön hulaantuuminen huvitti häntä, mutta hän seurasi tapahtumia kiinnostuneena sekä hieman huolestuneenakin. Reijonen ymmärsi hyvin tilanteen räjähdysalttiuden eikä pitänyt tavasta, jolla tapahtumia vietiin eteenpäin. Kun tilanne palutui entiselleen ja vaakaammaksi, Reijonen ryhtyi vaikuttamaan Suomen asioihin valtiopäivämiehen hahmossa. Hänellä selvästi oli suuri halu päästä vaikuttavaan asemaan, mutta toisaalta hän oli myös mukavuudenhaluinen. Hän ei suosinut turhaa hössötystä eikä turhia riskejä.

Suomen murrosvuosien aikana Reijonen kohosi merkittävään asemaan ja kuului opiskelutovereidensa tavoin yhteiskunnallisten vaikuttajien kärkinimiin. Hän kuitenkin vetäytyi pois poliittisesta elämästä viimeisten valtiopäivien hajaannuttua. Reijonen keskittyi talouselämän kiemuroihin ja loikin uraa talouden saralla yli kym-

²⁸⁰ Aikalaiskirja, 548-549.

menen vuotta ennenkuin hänet tempaistiin taas mukaan politiikkaan. Tällä kertaa Suomen Tallinnan lähettilääksi.

Vaikka Reijosen lähtökohdat lähettilääksi olivat hyvät, diplomaatin toimesta ei tullut hänelle uraa, kuten useille muille samoihin aikoihin diplomaatin uralle lähteneille. Hänen työskentelyolosuhteensa eivät olleet helpot. Paineet olivat eittämättä kovat, mutta silti hän tahtoi työskennellä ulkopoliittisesti arkojen kysymysten parissa. Arkisemmat lähettilään tehtävät eivät tuottaneet hänelle tyydytystä. Ennen pitkää Reijonen huomasi arvioineensa väärin asemansa merkityksen. Vaikka hän sai kiitosta työstään Suomen ulkopoliittiselta johdolta, hänet ohitettiin silti järjestelmällisesti niin Suomen kuin Vironkin ulkoministeriöiden taholta. Reijosella oli taipumus liian usein unohtaa poliittisia päätöksiä tehdessään olevansa osa Suomen ulkoministeriötä ja että hänen odotettiin toimivan ohjeiden mukaisesti.

Toinen suurin syy siihen, miksi Reijonen ei onnistunut odotustensa mukaisesti lähettilään tehtävissään, oli se, että hän suhtautui virolaiseen yhteiskuntaan hyvin aliarvioivasti. Virolaiset hallitusmiehet suhtautuivat Reijoneen varauksellisesti. Ei ole yllätys, että yli-innokkaaseen ja joka asiaan sotkeutuvaan suomalaiseen suhtauduttiin epäluuloisesti. Tämän Reijonen koki puukoniskuna selkään. Hän ei kestänyt kritiikkiä eikä arvostelua toimistaan tai persoonastaan. Reijosen työskentely lamaantui virolaisten arvostelun kasvaessa, eikä asiaa auttanut kotimaasta tullut kritiikki.

Reijosella oli tärkeä rooli ulkoministeri Holstin Tallinnan tietolähteenä. Hän raportoi kaiken kuulemansa ja näkemänsä ulkoministeriöön. Holstin jouduttua eroamaan ulkoministerin tehtävistään Reijonen menetti tärkeimmän tukijansa. Tällä oli osansa Reijosen eropyyntöön tehtävistään. Hän halusi varmistaa Holstin aseman ulkopoliitikassa suosittelemalla häntä seuraajakseen.

Reijosen lähettiläskausi oli kuitenkin kaiken kaikkiaan onnistunut. Täytyy huomata, että Reijosen lähtiessä Viroon mitään valmista Suomen edustusta ei Virossa ollut. Reijonen joutui kaiken ohella luomaan edustusjärjestelmät, siihen kuuluvat kontaktit jne. Hän työskenteli erittäin ahkerasti ja hänellä oli huomattava panoksensa Baltian maiden de jure-tunnustuksen saamisessa ja hänen toimintansa yhteyshenkilönä ja tiedonvälittäjänä Itä-Karjalaa ja reuna-valtioyhteistyötä koskevilla asioilla oli merkittävä.

Reijosen osallistumista valtakunnanpolitiikkaan sääтели yksi yhteinen tekijä koko hänen elämänsä ajan. Se tekijä oli Venäjä. Reijosen kiinnostus politiikkaan vaihteli Suomen ja Venäjän välisten suhteiden kehittymisen mukaisesti. Reijosen persoonassa korostuivat vahvasti kansallismielisyys, bolsevismin halveksunta ja Suomen korostaminen joka suhteessa. Suomen aseman turvaaminen ja kohottaminen olivat hänen poliittisen uransa määrääviä tekijöitä, unohtamatta tietenkään heimoaatetta. Hän halusi vapauttaa kaikki suomensukuiset kansat Venäjän vallan alta ja saattaa suomalaisen kulttuurin kukoistukseensa.

“Timeo Danaos et dona ferentes. Irti heistä, mitä pikemmin, sen parempi.”²⁸¹

²⁸¹KA, ER 27, Erkki Reijosen päiväkirja 20.12.1921.

LÄHTEET

I ALKUPERÄISLÄHTEET

1. ARKISTOLÄHTEET

Kansallisarkisto (KA), Helsinki

Erkki Reijosen kokoelma (ER)

- kotelot 1, 2, 3, 4, 8, 9, 10, 11, 27

Eino Parmasen kokoelma (EP)

- kotelo 10

Helsingin yliopiston kirjasto (HYK)

Erkki Reijosen kirjekokoelma 1901-1903

Savo-Karjalaisen osakunnan arkisto

- osakunnalle tulleita kirjeitä 1871-1892

Jyväskylän yliopiston kirjasto (JYK)

Fennika-arkistokokoelma

- Asevelvolliset ja 1903 vuoden kutsunta

Jyväskylän yliopiston historian laitos (JYHL)

Eesti Saatkond Helsingis 1918-1923

Joensuun maakunta-arkisto (JoMA)

Tallinnan lähestystön raportit 1919-1923

2. DOKUMENTTIKOKOELMAT

Dokumentide kogumik: Eesti ja Soome suhted 1920-1925.

Toimittanut H. Arumäe.

3. AIKALAISKIRJALLISUUS

ERKKO 1929. Erkkö, Eero, Muistelmia päivälehdén perustamisesta. Helsinki 1929.

HULTIN 1929. Hultin, Tekla, Me ja Ystävämme. Päivälehdén muisto 1889-1929. Helsinki 1929.

Reijonen, Erkki, Muisteloita Päivälehdén ensivuosisikymmeneltä. Päivälehdén muisto 1889-1929. Helsinki 1929.

ROOS 1907. Roos, Sigurd, Suomen kansallislakko osa II. Helsinki 1907.

4. SANOMALEHDEET

Päivälehti 1891-1897, kesäkuu 1904

Helsingin Sanomat 1920, 1922, 1923

Tampereen Sanomat 1905-1906

Kansan Lehti 1906

Keski-Savo 1918

Karjalan Aamulehti 1921

Hufvudstadsbladet 1921

Suomen Kuvalehti 1921

II BIOGRAFIAT

Aikalaiskirja. Helsinki 1933.

III KIRJALLISUUS

AHVENAINEN 1984. Ahvenainen, Jorma, Suomen sahatteollisuuden historia. Porvoo 1984.

AUTIO 1997. Autio, Veli-Matti, Roudan aika. Savo-Karjalaisen osakunnan historia III 1888-1905. Porvoo 1997.

CHURCHILL 1970. Churchill, Stacy, Itä-Karjalan kohtalo 1917-1922. Porvoo 1970.

GARRATY 1957. Garraty, John A., The nature of biography. U.S.A. 1957.

Halmesvirta, Anssi, Ojala, Jari, Roiko-Jokela, Heikki, Vilkuna, Kustaa H.J. Historian sanakirja. Jyväskylä 1997.

Helsingin yliopiston matrikkeli.

HOLSTI 1963. Holsti, Kalevi J., Suomen ulkopolitiikka suuntaansa etsimässä vuosina 1918-1922. Rudolf Holstin osuus. From the english manuscript translated by Raimo Heiskanen. Helsinki 1963.

HYTYIÄ 1986. Hyytiä, Osmo, Puolueettomuuden ja rauhan linja. SDP:n suhtautuminen Suomen ulkopolitiikkaan ja turvallisuuskysymyksiin, toukokuu 1918 - toukokuu 1922. Historiallisia tutkimuksia 137. Jyväskylä 1986.

JUSSILA 1979. Jussila, Osmo, Nationalismi ja vallankumous venäläis-suomalaisissa suhteissa 1899-1914. Historiallisia tutkimuksia 110. Helsinki 1979.

JUTIKKALA 1979. Jutikkala, Eino, Tampereen historia 3. Tampere 1979.

Jyväskylän lyseo 1858-1983. Jyväskylä 1983.

JÄÄSKELÄINEN 1961. Jääskeläinen, Mauno, Itä-Karjalan kysymys 1918-1920. Helsinki 1961.

KALELA 1966. Kalela, Jorma, Ulkoministeri Enckell ja reunavaltio politiikka vuonna 1922. - Historiallinen Aikakauskirja 1966.

KORHONEN 1966. Korhonen, Keijo, Naapurit vastoin tahtoaan. Suomi neuvostodiplomatiassa Tartosta talvisotaan I 1920-1932. Lahti 1966.

KUJALA 1996. Kujala, Antti, Venäjän hallitus ja Suomen työväenliike 1899-1905. Historiallisia tutkimuksia 194. Helsinki 1996.

KUNTTU 1994. Kunttu, Tapani, Anglofiilisyyttä, demokratiaa ja kansainliittoidealismia. Turun historiallinen yhdistys 2/1994.

LUUKANEN 1994. Luukanen, Niilo, Kulttuuria ja politiikkaa: nuorsuomalaisuuden ensimmäiset vuosikymmenet. Nuoren Suomen ytimessä. Näkökulmia nuorsuomalaisuuteen ja Nuori Suomi-albumiin. Teuvo Mällinen (toim.). Jyväskylä 1994.

MERI 1995. Meri, Veijo, Ei tule vaivatta vapaus. Suomi 1870-1920. Keuruu 1995.

NEVAKIVI 1988. Nevakivi, Jukka, Ulkoasianhallinnon historia. Helsinki 1988.

NEVAKIVI-HENTILÄ-HAATAJA 1993. Nevakivi, Jukka; Hentilä, Seppo; Haataja, Lauri; Poliittinen historia. Johdatus historiaan. Loimaa 1993.

NIINILUOTO 1989. Niiniluoto, Marja, Tapahtui Päivälehdessä aikaan. Ihmisiä, vuosia, elämää. Hämeenlinna 1989.

NIITEMAA-HOVI 1991. Niitemaa, Vilho-Hovi, Kalervo, Baltian Historia. Jyväskylä 1991.

NYGÅRD 1978. Nygård, Toivo, Suur-Suomi vai lähiheimolaisten auttaminen. Aatteellinen heimotyö itsenäisessä Suomessa. Keuruu 1978.

NYGÅRD 1980. Nygård, Toivo, Itä-Karjalan pakolaiset 1917-1922. Tampere 1980.

PAASIVIRTA 1968. Paasivirta, Juhani, Suomen diplomaattiedustus ja ulkopolitiikanhoito itsenäistymisestä talvisotaan. Porvoo 1968.

PAASIVIRTA 1987. Paasivirta, Juhani, Pienet valtiot Euroopassa. Kansainvälisen järjestelmän muutoksia 1800-1900-luvuilla. Historiallisia tutkimuksia 137. Helsinki 1987.

PARMANEN 1936. Parmanen, Eino, Taistelujen kirja I. Porvoo 1936.

PARMANEN 1941. Parmanen, Eino, Taistelujen kirja IV. Porvoo 1941.

POLVINEN 1967. Polvinen, Tuomo, Venäjän vallankumous ja Suomi I. Porvoo 1967.

POLVINEN 1985. Polvinen, Tuomo, Valtakunta ja rajamaa. Juva 1985.

RANTATUPA 1979. Rantatupa, Heikki, Elintarvikehuolto ja säännöstely Suomessa 1914-1921. Jyväskylä 1979.

RASILA 1984. Rasila, Viljo, Tampereen historia II. Tampere 1984.

RAUSMAA 1993. Rausmaa, Heikki, Viron lähettiläät Suomessa. Helsinki 1993.

RAUSMAA 1996. Rausmaa, Heikki, Soome Vabariigi esindus Tallinnas. Suomen tasavallan edustus Tallinassa. Helsinki 1996.

RENVALL 1983. Renvall, Pentti, Nykyajan historiantutkimus. Juva 1983.

ROIKO-JOKELA 1994. Roiko-Jokela, Heikki, Baltian maiden itsenäistyminen ja Suomen ulkopoliittika. - Ulkopoliittika 3/1994.

ROIKO-JOKELA 1995a. Roiko-Jokela, Heikki, Ihanteita ja reaalipolitiikkaa. Rudolf Holstin toiminta Baltian maiden kansainvälisen de jure-tunnustamisen ja reunavaltioyhteistyön puolesta 1918-1922. Jyväskylä 1995.

ROIKO-JOKELA 1995b. Roiko-jokela, Heikki, Karriääri vai virkaura? - Ulkopolitiikka 4/1995.

ROIKO-JOKELA 1997a. Roiko-Jokela, Heikki, Elämäkerta - aikakaudenkuvaus. Huhut, unet, sodomiitit, moraalinvartijat, elämäkerrat, puhuttelunimet ja ammattinimekkeet. Jyväskylä 1997.

ROIKO-JOKELA 1997b. Roiko-Jokela, Heikki, "Reaalipoliittiset edut vaativat rannikkomme eteläpuolelle ystävällisen maan", Baltia Suomen lähialuepolitiikassa 1918-1996. Virallista politiikkaa epävirallista kanssakäymistä, Suomen ja Viron suhteiden käännekohtia 1860-1991. Toim. Heikki Roiko-Jokela 1997.

RUUTU 1939. Ruutu, Martti, Savo-Karjalaisen osakunnan historia II 1857-1887. Porvoo 1939.

RYTKÖNEN 1940. Rytkönen, Alli, Päivälehdän historia I. Helsinki 1940.

Suomen diplomaattiset suhteet ulkovaltoihin. Ulkoasiainministeriön julkaisuja 1993.

TOIKKANEN 1995. Toikkanen, Eero, Savo-Karjalaisten ylioppilaiden kansanvalistustyö venäläistämistoimien puristuksessa. Kuopio 1995.

TOMMILA 1988a. Tommila, Päiviö (toim.), Suomen sanomalehdistön historia I. Kuopio 1988.

TOMMILA 1988b. Tommila, Päiviö (toim.), Suomen sanomalehdistön historia VI. Jyväskylä 1988.

TOMMILA 1999. Tommila, Päiviö, Suuri adressi. Porvoo 1999.

UINO 1985. Uino, Ari, Elämäkerrallisen tutkimuksen ongelmia. Kanava 1985.

VARES 1993. Vares, Vesa, Konservatiivi ja murrosvuodet. Lauri Ingman ja hänen poliittinen toimintansa vuoteen 1922. Helsinki 1993.

VOIONMAA 1910. Voionmaa, Väinö, Tampereen kaupungin historia III. Tampere 1910.

VOIONMAA 1932. Voionmaa, Väinö, Tampereen kaupungin historia III. Tarkistettu ja lisätty painos. Tampere 1932.

ZETTERBERG 1977. Zetterberg, Seppo, Suomi ja Viro 1917-1919. Poliittisen suhteet syksystä 1917 reunavaltio politiikan alkuun. Historiallisia tutkimuksia 102. Helsinki 1977.

ZETTERBERG 1986. Zetterberg, Seppo, Viisi laukausta senaatissa. Eugen Schaumannin elämä ja teko. Keuruu 1986.

ZETTERBERG 1992. Zetterberg, Seppo, Itsenäistyvä Suomi. Vuosisatamme Suomi. Porvoo 1992.

ZETTERBERG-TIITTA 1992. Zetterberg, Seppo, - Tiitta, Allan (toim.), Suomi kautta aikojen. Helsinki 1992.

ZETTERBERG 1995. Zetterberg, Seppo (toim.), Viro - historia, kansa, kulttuuri. Jyväskylä 1995.

IV PAINAMATTOMAT TUTKIMUKSET

MAKKONEN 1998. Makkonen, Teemu, Suomen sillan rakentaja. Rudolf Holsti lähettiläänä Suomessa 1918-1922. Suomen historian pro gradu -tutkielma Jyväskylän yliopistossa 1998.